

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Avrifodina Artium, & scientiarum omnium.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

AVRIFODINA.

ARTIVM ET SCIENTIARVM

OMNIVM.

PARS PRIM A.

EXCERPTORVM NECESSITAS,

SEV EXCERPENDVM ESSE.

CAPVT PRIMVM.

Quid Excerptare, Quid Excerpta.

EVLOGIVS & FAVSTINVS colloquuntur.

EVLOGIVS Excerptum ajo, & quidem cum curâ & studio. Ad plenam conditionem vix ullus est accessus nisi hac semitâ. Quæstio fieris principid: Quid est Excerptare, quid Excerpta nominas? Si de voce lis sit, eam à viris doctissimis usurpatam observo. Justus Lipsius in epistolicâ institutione asserit, ei, cui profectus literarius cordi sit, opus esse Excerptis quibusdam. & Notis rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerptes, inquit, ex his ipsis, si quid inest boni. Unde Excerpta dicimus, quæ veluti flores è libris enotamus.

Est igitur Excerptare è scriptore quocunque cum iudicio in certas classes id annotare, ac seligere, quod iudicetur usui futurum: legere, & nihil seligere, meo iudicio, profus negligere est. FAVST. Ergo, nihil utiliter legero, nisi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? EVLOG. Ita profus censo: pæne omnis lectio perit, quæ nihil excerptit. Et en, ut in rem præsentem venias: Hic mihi Tertullianus Afer eruditissimus scriptor in manu. Sine huius lectione Cyprianus diem nullum transmittat. En igitur scriptorem, & en simul scriptoriam supellestem, pennam, sepiam, chartam. Hic meus mos est à puero, non lecta tantum, sed & audita, subinde etiam visa, dignioris notæ in meum usum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto; meos, ut possum, facio, dum ea, quæ notatu digna censo, in diversas chartas, ac classes excerpto. FAVST. Quas illas amabo? Hoc unum unice nosse aveo. EVLOG. Festinemus, quæso te, sed lentè; hæc omnia quam poterò explicatissimè tradam, sed tempore, & loco. Jam quærimus, quid studii sit, Excerptare. In quo, nisi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc Auctorem? Ex eo selectiora suis quæque classibus inseribo. Atque hoc appello Excerptare.

Quod enim Philologus, quod Poëta è Marone aut Nasone, quod Historicus è Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex Arnobio aut Cicrone, hoc Philosophus ex Aristotele aut Platone, hoc Mathematicus ex Ptolomæo aut Tychone, Medicus ex Hippocrate & Galeno, Jurisconsultus ex Bartolo, Baldo, aut Justiniano, Theologus & Concionator ex Augustino, Chrysothomo, aut

A Bernardo in suum trahit usum excerptum. Sine his notis nec Philologi, nec Medici, nec Jurisconsulti, nec Theologi, ad illustrem & amplam eruditionem pertinent. Excerptum est, aut ignorantia nomen in pluribus subeundum. Et primam assertionis huius rationem subjungo.

CAPVT II.

Excerptorum necessitas ob memoriae inconstantiam.

OMnium, quæ audis, quæ vides, quæ legis, meminisse, non hominis est, sed genii celestis. Memoria humana segniss, angusta, volatilis, infidelis est, nisi suis fulciatur adminiculis. Sed tenacissima sit, fieri tamen non potest, ut omnium retinens sit, quæ pluribus annis studiosa lectio retineri vellet. Labor improbus tot rerum imagines in hoc ærarium memoriae recondit; reconditas diutissime sine excerptis conservare, vix ullus labor impetraverit. Operosum est, suis quæque foribus in hunc memoriae recessum, & nescio quos secretos sinus congerere. Magna molis est in hoc spelæum, quod in occipitio suspendit natura, terrarum molem importare, calorum immensitates, undarum flammarumque regna concludere, difficillimum est huc congesta, velut aureos nummos arcâ cœcere.

Magna vis est memoriae, non nego, prætorium grande, penetrabile amplum, sed non infinitum. Certos ea limites ac fines habet, ultra quos progredi non permittitur. Hic rerum diversarum imagines certis velut cellulis reponuntur, sed nisi reposita habeant custodes, qui servent, illum memoriae carcerem nullo negotio effringunt, & aufugiunt. Fit nonnunquam, ut subinde frumenti plurimum in alatos vermiculos animetur, hinc totis pæne granariis, frumentum vivum evolat: ita profus imagines rerum in memoriam velut pensile horreum immixta, domino non advertente se subducunt & evolant. Vis retinere? Custodes adhibe, Notas & Excerpta.

Questus jam olim Augustinus de memoriae labore. *Quam multa, inquit, huiusmodi gestat memoria mea, quæ jam inventa sunt, & sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse & nosse dicimur? Quæ si modestis temporum intervallis recollere desivero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabuntur, ut denovo velut nova excogitanda sint in idem iterum. Tot nimirum novæ rerum notionem memoriam subeunt, ut priores & vetustæ aboleantur, imago scilicet imaginem expellit, aliis aliæ succedunt.*

Memoria Platonis stomachus animi, Augustino animi ventrem vocavit. Appositè. Nam uti stomachus quotidie multa variâque recipit, nectamen diuturnum hospitium indulget; ita profus memoria plurima quidam eaque diversissima complectitur, sed brevi velut oneris impatiens, aut admissorum hospitem pertæta, longè faciliùs dimittit, quam admiserit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multum capax, sed rimarum plenum, hæc atque illac perfluit. Meminisse siquidem est, rem memoriæ commissam custodire, sed heu difficulter committitur, difficillimè custoditur commissam. Quòd si quid inhærescat altius, nisi repetitione perpetuâ recolatur, fluminis ritu dilabitur. Ut enim secundus ager nisi cultione quotidiana exerceatur, silvescit: sic egregia licet memoria nisi Notis & Excerptis ad reddendum depositum excitetur, ab oblivione miserè vastatur.

Quid ergo multa didicisse, quid legisse multa poterit, si ea quæ legens, quæ didiceris, iterum elabi patiaris, non faciliè umquam revocanda: Laboris nimirum amans est, qui discit, ut obliviscatur. Quàm multi florent inter magnos magni & ipsi, nisi hæc uredo illos afflaret! Plurimos reperias, qui variâ ac multâ lectionis plurima sciunt, at ferè nesciunt, quæ sciant, quia meminisse nequeunt. Quòd incredibile est, quàm ad scientias potenter faciat.

Perplexit hoc probè perspicacissimus naturæ mythes Plinius, qui ore libero: *Memoria, inquit, necessarium maxime vite bonum, nec tamen aliud est æquè fragile in homine, morborum casus & injurias, atque etiam metus sentiens. Memoria bonum grande, sed bonum fragile, & ad omnes oblivionis injurias expositum. Iis igitur Notarum & Excerptorum subsidia roborandum, quæ oblivionem expugnant.*

Sunt aliqui, sed pauci, memoriæ felicissimæ. Priscorum hinc texere catalogum operæ non est. Hæc scholis jam nota sunt. Rex Macedo Alexander totam Homeris Iliadem, & magnam Odysseæ partem edidit. Cosroe Rex Persarum omnes Aristotelis libros memoriâ comprehendit. Demosthenes Thucydidem octies suâ manu descripsit, & ad verbum memoriâ mandavit. Mithridates viginti duarum gentium Rex, totidem linguis jus dixit, pro concione singulas absque interprete allocutus. Cyrus Rex Persarum in numerosissimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calculavit. Crassus dives Romanus, Græci sermonis quinque differentias & dialectos memoriâ ita tenuit, ut quæ quisque apud eum lingua loqueretur, eadem ei commodissimè responderet. Theodectes Cilix, orator, versus quantumvis multos, ubi semel recitari audisset, è memoriâ integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Thessalus Legatus Romam imperandæ paci missus, postero die, quàm advenit, tam senatorios, quàm equestris ordinis viros nominatim salutavit. Hortensius orator Romanus totum aliquem diem in auctoritate perferens, vesperidem res omnes venales, earumque pretia, & emptoris ordine recensuit, argentariis recognoscens, eum nec minimo falsum.

Gellius ait: Rex inclivus viginti quinque gentium, quæ omnia linguas percalluit l. 17. Noct. Attic. cap. 17.

Plin. lib. 7. Natur. hist. cap. 24.

* Ita Hieron. tom. 1. epist. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lectione assiduâ & meditatione arum præsumptus sum bibliothecam fecerat Christi.

Aug. tom. 2. in appendice

Genethlius & Palæstinus, Minutiani & Agapeti discipulus, eâ gavilus est fidelitate memoriæ, ut totam declamationem semel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodori Episcopi è sorore nepos juvenis militiam secutus, tandem vitam religiosam amplexus, libros eâ memoriæ facilitate tractavit, ut in familiaribus colloquiis ac disputationibus, si quid eruditionis medium fuisset prolarum, statim expedite diceret: Hoc Tertulliani est, hoc Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii est: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus est Arnobius*.

Hieronymus Stridonensis eâ fuit memoriâ, Augustino teste, ut Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum,

A Perfarum, Medorum, Arabum, & nationum pæne omnium linguas ac literas calluerit. Hinc illud à Pontifice Hipponensi scriptum est elogium: *Nullus hominum scivit, quod Hieronymus ignoravit.* Memoriam in seipso cæternus insigniter exercuisse scribit Seneca, ut non ad usum modò sufficeret, sed in miraculum usque procederet. Nam duo millia nominum recitavit, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque versus ab ultimo incipiens recitabam.

Hæc præca & nota sunt; recentiora ista: Paulus IV. Pontifex Maximus scholæ Salernitanæ librum in memoriâ habuit: Galenum Græcè à capite ad calcem perlegit: sacra Biblia ad verbum edidit. In extrema senectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras Tullio, Virgilio, aliisque auctoribus paginas inoffense recitavit. Memoria profus admiranda, cui parem non Maximitulerint multa retrò sæcula.

Gregorius III. in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoriâ complexus est. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, verus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere poterit in doctorum virorum, Athanasii præfatum & Basilii, scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patris dixerunt.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem nosse.

Franciscus Rex Gallia tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ capti pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia suppeditare possit; quænam itinera, quæ flumina ad conventiones opportunitiora & viciniora forent; quibus hibernis equitum alæ celerimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriâ thesaurò depromeret.

Antonius Muretus asserit visum à se Paravii, atque auditum juvenem Corticum, Juris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Attem à pedagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Franciscus Molino Patricio Veneto, magnâ omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret. Miraculum memoriæ.

Memoria verè Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Imò ex illis ipsis, quos modò dixi, ingentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summè necessarium memoriæ subsidium industriâ singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ, sed opus esse Excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium.

Faultine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Corroës memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportunè occurrent. Nemini, hercle, cuiusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum

MUSEUM IN BIBLIOTHECA

PLINII

cerptorum omnium vicem subire possit. Ergo Notandum, & Excerptum.

CAPUT III.

Excerptum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii & Auli Gellii.

Scriptoribus, qui leguntur, excerptum esse, doctissimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus, Naturæ panegyristes nobilissimus ad prodigiosam prorsus eruditionem pervenit hoc uno tramite Excerptorum. De hoc avunculo suo Plinius Cæcilius Junior ad Marcum scribens: Pergratum, inquit, est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Et en catalogum librorum à Plinio majore scriptorum.

- 1. De Jaculatione equestri liber unus.
- 2. De vitâ Q. Pompeii Secundi libri duo.
- 3. Bellorum Germaniæ libri viginti.
- 4. Libri tres in sex volumina divisi, quos Studiosos vocavit: quod iis maximum studium impendisset, & idem à Lectore fieri vellet.
- 5. Dubii sermonis libri octo.
- 6. Historiarum à fine Aufidii Bassi cæptarum libri triginta unus.
- 7. Electorum commentarii centum sexaginta minutissimè scripti, qui Largo Licinio in Hispaniâ, quadringentis millibus nummum, hoc est, decem millibus philippeorum, vendi potuissent, & tunc aliquantò pauciores erant.
- 8. Naturalis historiæ libri triginta septem. Opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa Natura. Plinii libros qui Pandectas appellaverit, me iudice haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, scivit, & in unum Volumen Græciam & Latium conclusit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avunculi sui summam industriam, & assiduam in excerptendo studium commendans: Miraris, inquit, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa homo occupatus absolvit. Magis miraberis, si scieris illum causas acitasse aliquamdiu: decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus dissentium impeditumque, quâ officiis maximis, quâ amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Erat sane somni parcissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem. Nam ille noctibus utebatur. Inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. Post cibum læpe, quem interdiu levein & facilem, veterum more, sumebat, æstate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebat. Nihil enim unquam legit, quod non excerptet.

Faustine, hic figamus pedem. Tu mihi Plinium considera, virum undequaque doctissimum innumera legentem, sed ex omni lectione semper excerptentem. Hic solidus studiorum fructus est, ea quæ leguntur facere sua excerptendo. Negligimus & cessamus? Pleraque omnia dilabuntur, & effluunt. Ergo præ multis sapuisse affirmit Plinium, qui certissimam eruditionis viam ingressus, nihil unquam legit, quod non excerptet. An eadem nobis ad eruditionem via placeat? nihil ergo unquam legamus, quod non excerptamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis, de quibus hæc Cæcilius: Post solem, inquit, plerumque frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cenæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim.

En iterum Excerpta, & Notas, & quidem super cenâ. Viri Religiosi lectionem quidem ad mensam habent, sed quis excerptit & notat, nisi fortassis post mensam? Plinius nec inter ipsas epulas ab hac Excerptendi consuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigiola eruditio, hinc tot elucubrata volutata.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quemdam ex amicis, inquit, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse, & repeti coegisse: Huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo revocabas? Decem amplius versus hæc tuâ interpellatione perdidimus. Tantâ erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores urbisque fremitum observabat. In secessu * In villâ labor balnei tempus studiis eximebatur. At dum strigilibus ad excitandum sudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solus cæteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hinc manibus muniebatur, ut ne cali quidem asperitas ullum studis tempus eriperet.

Repeto me correptum ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur.

O tempus! O temporis parsimoniam, quam ignoras & rara? Hoc adolescentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occidendum: Perire tempus omne, quod studiis non impenditur. Quoties ignavi cessatores Plinii censurâ compellandi: Poteratis (ô desidiosii) has horas non perdere. Omnes temporis particule velut ramenta aut fila aurea studiosissime colligenda. Rerum omnium jactura reparabilis est, præterquam temporis: Aurum & gemmas perdidisse, multo mitius ænim est, quam tempus male impendisse.

Ad Plinium Juniorem redeo, qui de seipso ad Tacitum perscribens: Præcesserat per multos dies, inquit, tremor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus. Illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Irrumpit in cubiculum meum mater: surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in arcâ domus, quæ mare à rectis modico spatio dividebat. Posco librum T. Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cæperam, Excerpto. Ecce amicus avunculi, qui super ad eum ex Hispaniâ venerat, ut me & matrem sedentes, me verò etiam legentem vider, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilò segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius, & quasi languidus dies, jam quasi fatis circumjacentibus lectis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppidovisum. Tu lege cetera prorsus admiranda.

En, obsecro, Faustine, jam etiam Plinium Juniorem, non in museo, aut conclavi, non ad mensam & inter libros, sed in arcâ, sub dio, in maximo terræ metu, non legentem solum, sed etiam cum curâ & studio excerptentem.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum eruditissimus scriptor de seipso: Uli sumus, inquit, ordine rerum fortuito, quem antea in excerptendo feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus cæperam, seu Græcum, seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indistinctè atque promiscuè annotabam: eaque mihi ad subsidium memoriæ quasi quoddam litterarum diu mepenus, recondebam; ut quando usus venisset, aut rei, moriæ ex aut verbi, cujus me fortè recens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea scripseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret. Ita & Gellius excerptus. Hinc Atticæ Noctes in lucem emerferunt.

Ejus temporis parsimonia.

Plinius Secundus L. 3. epist. ad Marcum, alii, Martii, mihi p. 78.

Temporis jactura irreparabilis.

Idem Plin. lib. 6. ep. 20. mihi p. 203. 2. Plinius Junior.

Gell. lib. 20. Noct. Attic. cap. ult. Aulus Gellius.

Ad subsidium memoriæ quasi quoddam litterarum diu mepenus, recondebam; ut quando usus venisset, aut rei, moriæ ex aut verbi, cujus me fortè recens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea scripseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret.

Quid

Excerptum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii & Auli Gellii.

Catalogus librorum à Plinio majore scriptorum.

Plinius in excerptendo studium.

Magis miraberis, si scieris illum causas acitasse aliquamdiu: decessisse anno sexto & quinquagesimo.

Inde ad delegatum sibi officium.

Solidus studiorum fructus est, ea quæ leguntur facere sua excerptendo.

Plinius conseruendo in excerptendo.

Quid nos? quæ nostra est industria? Legimus, sed quia plerique nihil excerpimus, ideo parum proficimus legendo. Paucè quæ dixerim. Caudices & stupores, qui fuimus, manemus. Post aliquot lustra in litteris consumpta, vel notissima quæque ignoramus, quia excerpere ac notare nolumus. En præciavi Triumviros pro Excerptis stantes. Excerptum, ac notandum est, aliter ad seriam eruditionem accessus non est. Utriusque Plinius & Auli Gellii tam testimonium, quam exemplum suadet, & invitat, sed non solum. Plures ex eadem classe huc sisto, & Triumviros nostri etiam ævi adduco.

CAPUT IV.

Excerptum esse testimonio & exemplo Iusti Lipsii.

Triumvirorum nostri ævi in excerpendo studium.

Senec. ep. 33. apud alios excerpitur.

m. p. 444.

J. Justus Lipsius.

Catalogus librorum a Justo Lipsio scriptorum.

Justus Lipsius feligendo & excerpendo fuit tot librorum scriptor.

Politicorum librorum elogium.

Hic præfari lubet de Senecâ, quem Lipsius inter omnes veteres scriptores laudatissimum & virtutis studio pape Christianum semper veneratus Notis illustravit. Ergo Seneca in epistolis: Non est, inquit, quod exierit, & repetita: continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Ad quæ Lipsius: intelligite, ait Reperita, laudabilia, & quæ solent lectione iterari: an quia etiam inter legendum dici solet, Repete? Hoc puto: et si Reperita, quasi divisa, & in locos suos partita, possis legere. Jam ad Justum.

Justus Lipsius, eruditionis primæ, judicii maximi, Regius professor & historicus annis pluribus Lovanii, scriptis eruditissimis jam pridem orbi notus. Favst. E Lipsii libri quatuor dumtaxat me legisse memini, Hallensem & Sicheimensem Virginem, Constantiam, & Exempla politica. Si quid ego judico, nervosus scriptor est, & plenus succi. Quæ alia scripserit, scire pervelim.

Evlog. Audi compendio, & miraberis. In lucem dedit Lipsius, de Militiâ Romanâ libros 5. Poliorceticâ libros 5. de Admirandis Urbis Romæ libros 4. de Constantiâ libros 2. Antiquarum lectionum libros 5. Epistoliarum questionum libros itidem 5. Variarum lectionum libros 3. Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2. Satyræ Mehippæam, Saturnalium libros 2. Virginem Hallensem, Virginem Sicheimensem, Politicorum libros 6. Syntagma de Vestâ & Vestalibus, Politicorum monitorum & exemplorum libros 2. Lovanium, Manuuctionis ad Stoicam philosophiam libros 3. Physiologiæ Stoicæ libros 3. de Cruce pariter libros 3. Librum de Una Religione adversus Dialogistam, de Pronuntiatione linguæ Latinæ, Centurias 8. epistolarum: Commentarios, Notæ, Animadversiones, Scholia in Senecam, Tacitum, Velleium Paterculum, Dissertationes & alia talia non numero. Favst. Superi! vir unus tot libros, tam abundantes non verborum, sed rerum! Evlog. Quod Plinius de Plinio avunculo suæ dixerat, idem de Lipsio affirmandum: Miraris quod homo occupatus tot absolverit volumina, magis miraberis, si scieris illum publicè docuisse, fracta & imbecilli valetudine fuisse, itinera, prolixiora obiisse, bibliothecas in orbe nobilissimas lustrasse, negotiis diversis non defuisse. Unde igitur illi tam copiosa, & illustris eruditio? unde tam multiplex & insignis scriptorio, tot librorum fecunditas? Causam audi germanissimam: Non legit tantum Lipsius, sed & Excerptis, idque cum judicio, non obvia quævis in chartas rapiendo, sed feligendo, & excerpendo. Hinc ipsius dictum solenne: Non colligo, sed feligo. Selegit præsertim hæc apud mel eximium.

Unicum viri opus propono; Politicorum sex libros, opus planè accuratum, tersum, varium, elegans, eruditum, & pæne dixerim, obstupescendum, ac paucis imitabile. Inspice, & mecum senties. Artificioso, variegato, Babylonico, beluato tapeti Lipsiana Politica rectè com-

paratim. Incredibili namque artificio & nexu è verbis optimorum quorumque scriptorum suum ille contextum elaboravit. Sua Lipsius loquitur, sed ore, inquam partem non suo, idque tam dextrè ut Livii aut Taciti verba jures esse Lipsii. Hæc autem absque excerpis nec sine excerpis felicissima quidem memoria non dicam perficere, sed nec tentare audeat. Fieri non potest, ut talis scriptio componatur, quin prius plurimum Excerptatur. Ad murum erigendum cæmento, lapidibus, arenâ est opus; ad longiorem ejusmodi scripturam Notæ ac Excerpta profus necessaria sunt. Imò nec declamationem, aut orationem ullam eruditè struxeris, ni prius tam verba, quam tem dictioni aptam excerpseris.

Nec solum ad exaranda Politica dicendus Excerptis Lipsius: idem in aliis fecit. Cetera illius scripta inspiciamus, & sine copiosa Notarum & Excerptorum suppellectili non potuissè confici affirmabimus.

Sed ego hinc in amicæ aures arcana aliquid instillare velim. Aliquem excerpenti modum Lipsius docuit, sed facillimè persuadeor, non eo solum, sed & alio fuisse usum, quem non docuerit. Nimirum tales viri non omnia artis secreta vulgant. Principia in arte monstrant, secretius artificium sibi servant. Lipsius hanc omnem Excerptandi artem pagellâ unicâ nec quidem totâ tradidit. Verba Lipsii sunt: Quid feligas, & à quibus partem feci alteram. De quâ etsi exemplis dicere facilius possem, quam scriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imò nec in felicissimâ memoriâ: sed opus esse Excerptis quibusdam & Notis rerum verborumque singulorum, quas imitemur. Quæ Excerpta Memorialibus libellis, tanquam arario contineri velim, unde sermonis illæ opes per tempus & ad usum promanent. Fieri autem libellos triplices: Unum quem Formularum dixerim; Alterum, quem Ornamentorum; Tertium, quem Dictionum.

Hæc autem, o doctissime Lipsi, ferè tantum epistolis scribendis faciunt. Quid porro ad eruditionem ceteram, quid verum ac historicarum è scriptoribus excerpendum? Hic tacet Justus, & suum sibi secretum servat. Ne dubitemus Excerpta Lipsio fuisse copiosissima. Sed Excerptandi myterium omnibus evulgare non libebat.

Hoc ergo jam certum tam testimonio, quam exemplo doctissimi viri, ad parandam eruditionem Notis & Excerptis opus esse. Sine his aliquid volatitico haustu capere licet, ad doctrinam solidam pervenire non licet. Sed è Triumviris testem alium huc sisto, Martinum Delrium.

CAPUT V.

Excerptum esse testimonio & exemplo Martini Delrii.

Liceat de hoc viro pauca præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobilissimos; summa eorum apud Hispaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius, in agro Antverpiensi Toparcha, Regiâ Consiliis, post Fiscî Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eò adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopefia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora sunt ista, nec in censum viri suo peculio divitis referenda; sermo nobis est de suppellectili & ornamentis litterariis.

Graviora studia tractavit Delrius hoc ordine. Parisiis in Philosophiâ Magistrum habuit Joannem Maldonatum è scriptis notum; Duaci in Jurisprudentiâ Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium se contulit, ubi Cornelii Valerii disciplinâ, & Justi Lipsii familiaritate summos in litteris progressus fecit: præcipuam tamen

men diei partem Legum Jurisque scientiæ seposuit, quod in operibus ad id temporis à se elaboratis non semel palam esse voluit. Nam & Salamantica acerrimas de Jure contentiones cum doctissimis subiit.

Hinc anno millesimo quingentesimo septuagesimo Lovanii primam in Jure lauream incredibili omnium admiratione decerpit. Prodigio simile est vel ipsa sola Auctorum in Jure nomina meminisse, quos ille in epistola ad parentem suum se perlegisse monstrat. Fuit verè (quod Tullius de Catone) librorum helluo.

Hæc eruditione parat à Philippo II. Hispaniarum Rege in supremum Brabantia senatum cooptatur. Dein ab eodem Rege, anno millesimo quingentesimo septuagesimo septimo Palatinis ac militibus jus dicere jubetur. Anno sequenti Cancellarius, & Regii Fiscus Quæstor constituitur.

Jam in summo stare videbatur Delrius, jam inter ipsius fortunæ, & honoris amplexus versari; cum ille sese in præcipiti vacillare, & quò celsiorem, eò lubricum magis & abruptum locum premere intellexit, ex quo laberetur facilius, & post lapsum resurgeret difficilius: atque adeò, ut ibidem foret semper, numquam tamen sine periculo fore, numquam sine maximâ molestiâ: magnas illas regiâque cedros, in altissimis montibus nonnumquam pubescere, aut interdum etiam senescere; numquam tamen non ventis agitari; raro sole toveri, sæpius æris injuriis obnoxias degere. Tandem igitur aliquando, ut Philosophus quondam, amicus sibi met esse cepit, imò Deo; sibi consulere, Deo servire decrevit. Hic illi flexus decursus vitæ ad metam meliorem. Magnus hucusque sive ingenium spæctes, sive honores, sive totius vitæ integritatem: sed tum maximus esse cepit, cum ambiit esse minimus. Ergo ille in Brabantia senatum allectus, & ejusdem deinde Princeps, ille Palatinorum militumque juri dicendo Præfectus, ille nuper ætarii opulentissimi, & verè regii Quæstor, ille ad magna natus, perfundus magnis, & majoribus maturus, minimam Jesu Societatem amplecti, fastam omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & quasi novellus tiro repuerascere propter Christum. Nullum erat in tirocinii domo tam vile abjectumque obsequium, cui non se promptum offerret, quòdque non hilatis capesseret, veluti natus in eo & educatus. Talis fuit Delrius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leonem satis noveris. Vidi ergo ipse virum, & cum eo egi familiarissimè. Et reverè sermo ac vultus Delrii, hunc ipsum, quem describo, loquebatur.

Hæc mihi præfanda cœnsui, ut nemo nesciret, quantum vir illum eruditionis thesaurum sibi parasset Notis & Excerptis, quod jam demonstrato. Tu porò jam Faustine, ad tria potissimum atende: Ad linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos, ad studendi rationem. Ex his luculentissimè cognosces, quid Notæ profint & Excerpta.

Delrius Latinè, Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, Flandricè, Hispanicè, Italicè, Gallicè, Germanicè ita loquebatur (sunt distincta novem idiomata) ut in plerisque eloquentissimus, in nullo hospes esset. Q. Ennius, teste Gellio, tria corda habere sese dicebat, quòd loqui Græcè, & Osciè, Latinè sciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, qui novem linguas percussit? Poëtarum, Oratorum ac Historicorum scripta omnia quæcumque in quibuscumque Belgicæ bibliothecis reperiri poterant magna cum curâ & diligentia evoluit.

Elibris verò quos edidit, primus fuit Notæ ad Solinum, quas dedit nondum viginti annos natus. Post has secutæ sunt doctissimæ Notæ ad Claudianum. His successerunt tam Adversaria, quam Commentarius in omnes Senecæ tragedias. Scripsit & edidit libros duos de Principiis Juris; Reperitiones de l. Transfere; Exercitationem ad legem Contractus; opuscula alia Juridicæ

Miscellanea item Ariptorum universi Juris Civilis. Post hæc scripsit Commentarios rerum Belgicarum, Cæsarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientiæ & Claritatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Successerunt sex libri Disquisitionum Magicarum, in tres tomos divisi, opus illustrissimum. Edidit & Orientium Notis suis illustratum. Conscripsit & Vindicias Areopagiticæ. Nec omittendum magni laboris & limati judicii opus in Cantica Canticorum. Dedit & Emendationes in C. Julii Epitomen. Scripsit & in Threnos Hieremia. In omnes sacre Scripturæ libros non hæc modò accendere, sed Pharus atollere meditabatur. In Genesim dedit; reliqua mors intercepti. Hæc vidi scripta. Cum tamen non ultra quinquagesimum septimum annum pervixerit. Quam verò ad descriptionem tam variam ingens illi adjumentum tulerint Excerpta & Notæ, jam audi.

Studendi rationem Delrius hæc tenuit. Cum pu- Eius studendi ratio. bertatis annos necdum attigisset, primo mane ipso diei crepusculo, postquam rei divinæ interfuit, in intectum vino panem modicè sumpsit, dein subidò se illatebravit in cubiculum, quod ei sub bibliothecâ seu technophyon quoddam fuerat. Hic sellam & pluteum subjectis rotulis ita fabricari curaverat, ut levi pedis impulsu, per omnia circum pulpita, & loculamenta, seipsum, omnemque studiorum suppellectilem circumvereret; illi cum incidisset, non prius inde dimovebatur, quam adultâ nocte tempus, & familiaris ephesus ad cenam, non raro invitum ac reluctantem cogeret. Ita totos soles, dièsq;ue toros in mulco impransus, veluti jam sepultus inter libros exegit.

Vin' Faustine paucula de morte addam? Favst. Adde quàm maximè, avidus accipiam. Virum ipse vidi, sæpius cum eo, uti lubmisse humanus erat, familiarissimè collocutus, cum per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. EVLOG. Cum igitur ex Hispaniâ Lovanium rediisset, licet distatillimè, eò defectas vires & summos dolores, adfuit Patër qui illi edixit summum

adese discrimen, à morte parum abesse; rogavitque, vellènt mentem eluere. Tum Delrius nihil eo nuntio commotus, erectâ mente, nihil sibi admodum esse, cui obnoxium norit eum esse diem, cum tanto se tempore in in hoc sacrorum hominum cætu parasset: sic vixisse, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id nævorum, quod superesset, in Jesu Christi sanguine. Mox Christi corpore pascitur. Rogatus, an vellret etiam oleo sancto inungi? ille hoc unum: Quid Rector censeat? quid vult? ubi eam non abnuere intellexit, Ita, inquit, fiat; ita fiat. Verè usque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto hoc tempore, nisi majorum nutu faciebat: quod illi sancirent, sanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefastum censebat. Puerum crederes à paternâ maternâve manu trahi non reluctantem; sed hilarè blandientem. Post hæc veluti doloris experts, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsâ quodâmodo morte triumphare; ac soli intentus cælo, Deo plenus, cetera omnia fastidire; in Crucifixi effigiem oculos figere, Crucifixum æmulari. Postero die horâ septimâ, vix ullo mortis indicio, inter suorum manus placidissimè expiravit. Anno 1000 CVIII. die XIX. Octobris: annum agens ætatis quinquagesimum septimum.

Inter alia virtutum decora, hoc sibi proprium habuit: nihil vasè aut subdolè moliri; non per cuniculos insidiari, non per vineas oppugnare: non palam blandiri, clam detrahere (quæ pestilentissima hujus ævi lues est) idem lingua promptum, quod animo meditatum, habere. Ita qui cum eo versabantur, nullas cæcas cogitationum foveas metuebant, nullos laqueos; omnibus factis & religionibus confirmatum censebant, quod ab eo dice-

Mortuus est Lovanii anno 1608.

Arium officina.

Idem serè de seipso prædicat Gasparus Schepius Societ. Jesu pro- fessus hostis, in suo Hypo- chymico, mi- h pag. 250.

Constantia ad nuntium mortis.

Obedientia ad mortem usque.

Mors.

Ejus virtutes, & elo- gium.

inere... rts... rem... ale... enare... uder...

recep... is... L... d...

eter... ms... ell... u...

dece... is... v... am... h... ed... ob... quum.

M... An... Del...

ter...

Librorum ab eo scri- ptorum catalogus.

quod dixi, verissimum affirmabimus, Inspice Poetas, Virg. Maronem, Ovidium, Nasonem, Claudiam Claudianum, Jacobum Sannazarium, Jacob. Bidermanum, Franciscum Remodum, Hermannum Hugonem.

Virgilius inter Latinos princeps Poëtarum Bucolica sua annis septem, suam Æneida annis undecim elaboravit, & primus ipse sui rigidissimus censor ac iudex divinam scripturam ad rogum damnavit. Virgilius vero, ut scias, non tantum legit, sed & excerpit, & excerpit in suum poemata transfudit. Ovidii Metamorphosin inspice, & dic an caruerit excerptis. Claudianum Poëtarum opellam volve, & idem dices.

Jacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum limâ perpolivit. Notandum laborem non fugit.

Jacobus Bidermanus meus olim condiscipulus, quem ut Magistrum meum semper veneratus sum, Excerpta non solum magno iudicio, & singulari industriâ paravit, sed & iis ingeniosâ dexteritate usus est. Tot ejus scripta pro me loquuntur.

Hermanus Hugo delicia mea (quid apud te diffimulem?) scriptor mihi è millibus chartis: Nec purem à multis seculis venustius aliquid, & suavissimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermanus autem maximè usus est Excerptis, nec aliter pœruit. Nam elegans ille contextus è prisorum Patrum testimoniis, hac unâ ratione confectus. Gusta hoc scribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer sententias Bibliorû cum didis Parrum, ac chalcographi nobilissimi celaturâ, & laudabis, scio, artificiosissimam mixturam. Nam modò elegidion & tersum carmen, modò profa oratio, modò naturam & vitam spirans imago affectus suggerit dulciores. Sed liber non unius assis est; libri pretium auxit ætaria scalprura. Placet emere? unicum omitramus symposium, & noster est liber. Inscriptio & fons libri est: *Pia Desideria*. Nec solum hunc edidit Hermannus. Scripsit insuper Obsidionem Bregranam, Vitam Caroli Spinolæ, qui in Japone religionem Christi inter flammâs defendit usque ad extremum halitum, Vitam Joannis Berchmanni, de Primâ scribendi origine, & universâ rei litterariæ antiquitate, de Militiâ Equestri antiquâ & novâ libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone, cujus venustissimas elegias veneror & adoro. In cujus scriptione solutâ incredibilem Excerptorum usum agnosco & exoscalor. Discamus, quod colimus, imitari. Sed jam & Historicorum lustremus, an non & illi Excerptis usû? nomino paucos tam recentiores quàm prisos, sed quos ego ceteris eminentiores censeo: Titum Livium, Crispum Sallustium, Cornelium Tacitum, Quintum Curtium, Carolum Sigonium, Jacobum Salianum, Joannem Marianam, Petrum Maffieum, Andream Brunnerum.

Nulla historiæ foret ætas, nulla vita, si diaria, si ephemeridas, si commentarios, si Notas & Excerpta tollas. Ab his animam accipit Historia. Hinc fasti & annales publici constantur, hinc rerum gestarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii suam quisque concinnavit historiam. Hominum privatorum Notæ, familiarum insigniorum diaria Livianam historiam pepererunt. Quis autem Historicorum præ ceteris lectioni destinandus, dicemus infra, cum plura de legendis auctoribus dicendum erit occasio. Consideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Joannem Perpinianum, Franciscum Bencium, Dionysium Petavium, Tarquinium Gallurium, Franciscum Remodum.

Num horum aliquem, Faustine, ad illum eloquentiæ apicem conscendisse autumas sine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris est per scripta plurimorum ire, & ex iis succum meliorem trahere in destinatam paginam. Hoc Muretum, hoc Perpinianum, hoc ceteros fecisse ne dubita.

A. Marci Tullii assiduum in legendo scribendoque studium testatur illius libri, tum quos habemus, tum etiam quos desideramus. Illud mirum est inter tot Reipub. tempestates ac procellas, cum vel ad cogitandum locum, vel ad scribendum otium habuisse. Negabat Cicero, si duplicaretur sibi ætas, haberetur unum se tempus, quo legeret Lyricos eodem modo Dialecticos.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perulstra, obsecro, Claudii Ælii Velleiam historiam, & de Animalium naturâ lib. 17. & Auli Gellii Noct. Attic. lib. 20. Cælii Rhodigini Antiq. lect. lib. 30. Alexandri Neapolitani Genialium dier. l. 6. Adriani Turnebi Adversariorum l. 24. Petri Fabri Semestria: Petri Victorii Variar. lect. lib. 31. opus eruditionis omnigenæ referunt, tomis duobus Parisiis editum. Horum omnium, quos dixi, tam varia, tam abundans doctrina sanè non nisi Excerptorum & Notarum sedulitate ad illud fastigium exerevit. Scripserunt illorum examina, & pene metra dices Excerpta, sed arte ac iudicio collecta. Tanti est vegetiores annos huic turæ studiosius impendisse. Sed ad Porticum & Sroam transeamus. Philosophi: Aristoteles Stagiritæ. Decem millia philosophorum nominavi, cum Antesignanum hunc unum dixi.

Aristoteles Nicomachi filius, Platonis discipulus, Alexandri Magni præceptor, omnis philosophiæ Phœbus infinitos scripsit libros eâ diligentia, eoque artificio, ut superiores omnes vicerit, posterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiamnum vivunt; plurimos tempus injuriosâ nocte sepeliit. Non autem infinita tantum scripsit, sed & infinita legit, imò, quod solebant veteres, infinita è lectis excerpit Aristoteles. Vidit utique vir ingenii perspicacissimi tantam lectionis copiam non posse concoqui, nisi placeat simul etiam plurima excerpere. Cælius Rhodiginus hanc præcorum navicem laudatissimam in exemplam statuens, Scimus profectò, inquit, veteribus omnibus usitatissimi fuisse commentationes illeceas inactâque præterirent, quod in primis Aristoteles exactissime fecit, qui ex nobili lectionis multijuga variatissq. cura est à Platone Anagnostes * nuncupatus, * Lector. tamquam lector foret insatigabilis, & xax. xiv. reg. & plane, ut Greci dicunt, stitor inexplebilis. Hinc nullis sumptibus compar sit, ut quos melioris notæ libros censuisset, emerit. Testatur Gellius Aristotelem libros pauculos Speusippi philosophi post mortem ejus emisse talentis Atticis tribus. Ea summa sit nummi nostri HS. duo & septuaginta millia. Sunt mille octingenti philippeï. Nec Plato hæc in re parcior. Nam memoriæ mandatum est, Platone tenui admodum pecuniâ familiari fuisse, atque eum tamen tres Pifilolai Pythagorici libros decem millibus denariûm esse mercatum. Tantus inerat his viris & legendi & excerpenti ardor.

Medici: Hippocrates Cous, Claudius Galenus. Hippocrates medicorum antiquissimus, cum intellegeret medicinæ studium præceptionibus egeret, varias peregrinationes obiit, & quidquid in has curas uspiam invenit usile, solleter excerpit. Aded autem Excerptorum amans studiosus fuit, ut in ipsis templis morborum historias in tabellis anathematatum descriptas diligentissimè excerpere & conscribere. Ita observationes plurimas in ordinem componens, primus exitit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit. De scriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis esse numerare pecus; libros vir iste doctissimus plurimos venturis seculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui scriptorum multitudine Hippocratem non æquavit tantum, sed etiam superavit. Inde hoc elogium à doctis accepit: Galenus medicorum præstantissimus libros scripsit pene infinitos, quos ipse commemorat peculiari scripto de libris propriis edito. Joannes Fernelius Ambianensis præfatione Medicinæ

Scilicet ep. 49. mihip. 467.

Philosophi:

Calus l. 17. cap. 17. post in. mihip. pag. 646.

Gell. lib. 3. Noct. Attic. cap. 17. Sunt 20000. bacii, seu victoriani. 1333. florent. & s. 69. cii, philipp. 1000.

Plin. lib. 19. Natur. hist. proœmio. Soranus in ejus viâ.

Galenus.

Numerus librorum ab eo scriptorum.

Jurifconsulti: Severus Sulpitius.

Theologi:

Augustinus.

Antonius Coccius l. 1.

Exempl. e. 7.

Cyprianus. Hieron. de Scriptor. Eccles. in Teriull.

Bernardus.

Elogium.

dicinae ad Henricum II. Galliarum Regem, asserit à Galeno libros de re medicâ supra quadringentos, de aliis disciplinis ducentos quadraginta scriptos. Quis nostrum tot evolvere legendo, quot ille commentando ac scribendo? Quis jam dubitare possit, quin Galenus in excerptendo & annotando summe industrius fuerit, qui libros paucos octingentos edidit? Excerpta & Notae thesauris literariis opulentant. Sequuntur Jurifconsulti.

Ex his unicus Servius Sulpitius libros centum & octoginta de Jure Civili edidit; utique supellectili Excerptorum amplissimâ instructus fuerit; scriptonem tam prolixam nemo sani capitis absque Excerptis copiosissimis egrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum senatu huc sistamus. In priorum classibus nominandis id observavi, ut vel scientiarum duces, vel ceteris celebrioris, aut mihi notiores, ac commendatioris nominarem. Idem in ultimâ hac classe attendam.

Theologi: Augustinus Hipponensis, Hieronymus Stridonensis, Bernardus Clara Vallensis, Thomas Aquinas, Alphonsus Tostates, Alphonsus Salmeron, Franciscus Suarezius.

Non temere hos nominavi, rationem addo: & unâ ostendo quantum maximis his viris profuerint Excerpta. Augustinus plura scripsit, quam quis legerit, si fides Possidonio, Præsuli Africano, testi locupletissimo. Hic cum opinione suâ falli judicat, qui omnia, quae Augustinus scripsit, legisse arbitratur. Accessit his Augustini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel sapientiae viri assignari possit) ut nullius scriptis secundum Evangelii historiam, & Tarlensis Pauli epistolas, &c. major hominum consensus accesserit. Elucubravimus Augustinus inter cetera, viginti duos libros de Civitate Dei, opus profectò grande ac admirandum. Pa istud solum hoc tomo quinto inspicere, & dices absque multiplicibus Excerptis hanc talem scriptonem numquam potuisset confici. Volumus hoc eruditionis plenissimum incredibilem notantis & excerptentis Augustini diligentiam restatur.

Hieronymus sex millia librorum Origenis affirmat se legisse, an nihil excerptisse & subnorasse? Auxerunt aliorum studia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac solus Origenes ingenii felicitate bibliothecam unam quantumvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendo exhausterit, & nihil inde in suum usum extraxerit: Præsertim cum de viro hoc jam olim spatium fuerit: Neminem scisse quod Hieronymus ignorat. Hoc certe præsertim erat auditum, innumera legere, multa excerptere, plurima conscribere.

Cyprianus sane vir sanctissimus perinde ac doctissimus, facundus olim Carthaginensis Rhetor; nullum prætermisit diem, quem Tertulliani lectione non imbueret. Hunc verò auctorem cum posceret, Da Magistrum, dicere solebat. Ita de Cypriano Hieronymus.

Bernardus verè Clara Vallensis Apis sedulitate solâ sine Magistris (quod perquam rarum) maximos in literis progressus fecit. Solebat autem conqueri, nihil temporis se magis perdere, quam quod somno daret. Non occupatum numquam invenisses. Nulla Bernardo ferax, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut scribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat summè sedulam, quæ semper aliquid ex optimo florum genere conveheret in suum alveare.

Bernardi effigiem videre cupis? scripta intueri. Verbis disertus, sententiis venustus, rebus abundans, sensu ac fucço meliore plenus, nervo dicendi lacertosus, eloquio suavis, & mera pietatis mella stillans assidue, veritatis semper amantissimus. Superi! quam ille delectat, docet, stringit, movet, persuadet, expugnat! Eam sui imaginem scribendo efformavit, ut illi Ambrosianum illud & asse conveniat: Laureatus spiritu scriptis coronetur suis.

Quinque Considerationum libros ad Eugenium Pontificem scriptos aperio: tu tolle, lege, ac vide non Bernardus non accuratissime, quæ sui usus judicaret, excerpterit? Liceat dicere: In scripto hoc Bernardus superavit Bernardum. Nam modò cautum œconomum, modò sollicitum patremfamilias, modò fidelem monitorem, modò serium præceptorem; jam ascetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philosophum, nunc consiliarium, nunc Theologum agit. Illustre prolixum scriptum à multiplici eruditione. Hoc unum in tot Bernardi scriptis miseram; Bernardo multa tribui, quæ Bernardo balsamum plane non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maxime laudem, quòd sacram paginam non solum assiduissimè legerit, sed eam in suas scriptiones ita excerpterit, ut Bernardi calamus fluxu pæne continuo divinum instillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum duxit ordinem, eâ perfudit luce, his locupletavit incrementis, ut universa posteritas illi quam plurimum debeat. Compendio utendum est in hujus viri elogio, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas sapientia ac sanctitatis magnum jubar, tametsi opem divinam suis scriptonibus faventem habuerit, humanam tamen industriam in se desiderari neutiquam passus est. Legit plurima, & excerptit. Considera septemdecim tomos editionis Romanae quos Thomas posteris reliquit: inò vel tres solum tomos inspicere, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summæ Theologiæ complexus est. Quarta, Deus, in his scriptis, quam varia, quam sublimis, quædam, quot è præcis Patribus, aliisque scriptoribus testimonia? Hæc profectò Notæ & Excerpta postulant quam maxime. Itaque non solum innumera legit beatus Thomas, sed & excerptit, & sua fecit.

Alphonsus Tostates Abulensis Antistes vir sancti moniæ & doctrinâ celeberrimus, non nisi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæstiones innumerabiles dissolvit. Hinc de eo illustre illud encomium versu, sed parum venusto, scriptum:

Hic stupor est mundi, qui scibile discit omne. Alphonsum tam brevi tempore scripsisse tam multa, nullis Excerptorum, aut Notarum subsidiis adjutum, eras credam, hodie non. Non fuit, non erit ullum tam felix ingenium, quod omnia è seipso, velut aranea è suo urticulo fila, educat. Hanc igitur Excerptendi solertiam in Tostato etiam fuisse non negandum: quam nos rectissimè venerabimur imitandum.

Alphonsus Salmeron Toletanus à puero vitam omnem ad supremam senectutem in literis consumpsit. Vir Religiosus è Societate Jesu, celeberrimas Italia civitates concionibus ad leges Christianas formavit. Peregrinationes laboriosas, casque plurimas in Galliam, in Poloniam, in Hiberniam, in Superiorem & Inferiorem Germaniam obivit, non tam suæ, quam alienæ salutis causâ. Dixisses Salmeronem ad terras aliò atque aliò sese calentes obeundas natum. Viribus utrumque jam fractis, cum voce non posset, stylo statuit alios erudire. Ita Neapoli ad quietem laboriosissimam sese componens, sed eam grandes tomos elucubravimus, perosque omnes de Christo Domino. Nam post Evangelii historiam pluribus voluminibus explicatam, Apostolorum cum res gestas, tum epistolas tomis aliquot est prosecutus. Magnum in scriptione hac amplissimâ eruditionis mare cernitur, quod è plurimis Notarum & Excerptorum rivulis indubiè collectum & auctum. Hic Adversaria juvent necesse est, plurimæque supellex scriptioni cogitata congesta. Nemo sibi utilis erit lector, qui non simul infatigabilis, sic loquor, sit Exceptor. Res ipsa loquitur, à Salmerone hoc præteritum impigerimè.

Franciscus Suarezius Granatensis Theologus publicè pluribus annis professor Romæ, Pincia, Salmantica,

tice, Compluti, Conimbrica demum calamo manum addixit, scriptiōni se totum mancipavit, & illustrandæ Philosophiæ ac Theologiæ tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini sit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam sacram pæne totam uberioribus commentariis illustravit. Illic illis forulis septem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Jam Pentateuchum Moïsis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasticum, 4. Majores Prophetas, 12. Minores, Acta Apostolorum, Epistolas D. Pauli, Epistolas Canonicas, Apocalypsin explicavit uberrimè ad omnem usum. Plura, ut audio, sequentur, ut etiam à mortuo dicant vivi. Jacobus Gretserus suo unus ipse calamo pæne integram bibliothecam conscripsit.

FAVST. Ego nec tot libros, sed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EVLOG. Num idem sapius rogandus es? Quæro te, Faustine, ne designatum ordinem præpropere turbeamus. Erit locus, quo satisfaciat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, Excerptum esse. Quomodo sit Excerptum, & à quibus, id hujus quæstionis non est; ad istud infra respondebimus: auditor,

Si modò culture patientem commodet aurem.

Præpropere tuum est ingenium. FAVST. Perge, quo cepisti, pede; perge bonis avibus. EVLOG. Hoc igitur ajo, quod in fronte capitis hujus asserui, pæne omnium eruditorum, vocibus & exemplis, Excerpta & Notas commendari: imò hoc genus indultæ tam esse necessarium, ut eo neglecto vix ullus sit ad eruditionem solidam accessus. Quò autem plus eruditionis queritur, hoc Excerptorum, & Notarum studium contentius exigitur. Si priscum ævum hac arcessimus, ii plerumque plurimum scriperunt, qui plurimum legerunt & excerpterunt.

Zoroastres Persa vices centena millia versuum, de Magià Islùm edidit.

Theophrastus trecenta volumina reliquit, quorum catalogum recitat Laërtius.

Chryssippus volumina septingenta, & plura scripsit, è quibus trecenta undecim Dialecticæ artem exponunt.

Aristarchus Grammaticus Alexandrinus sub Ptolemao Philometore supra mille commentarios posteris consignavit.

Chrysanthus Sardinus, Juliano Cæsari familiaris, octogenario major tantum librorum numerum suam manu exaravit, quantum vix alii juventâ vegeti ac florescentes legunt. Quo factum est, ut extremi digitorum articuli, ob jure scribendi exercitium incurvescerent intorti.

Didymus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorum scripsit.

M. Varro libros composuit pæne infinitos eruditione mirâ refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus ceteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur, tam multa scripsit, quàm ullum potuisse legere credamus.

De Eusebio Cæsareæ Palæstinæ Episcopo Hieronymus hoc testimonium tulit: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus perinvestigator edidit infinita volumina. b

Jamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omnium pæne scientiarum in Egypto auctorem, de universâ Egyptiorum sapientiâ scripsisse triginta sex millia librorum, quingentos viginti quinque. Si vera fides Jamblico, aut Angelus fuerit Trismegistus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris sit, tot libros scribere operis immensi. c

Tom. II.

Hi omnes alique complures tot librorum velut copiosissimæ sobolis parentes, non tantum indefessi scriptores, & assidui lectores, sed & studiosissimi Excerptores, quod verosimillimum fuerunt. Quod si voce priscâ clametur: *Numerata senatum*, licebit pronuntiare: *Ommes, omnes in hanc eam sententiam, Excerptum esse.*

Nos, Faustine, ad facultatis nostræ modulum tot optimos viæ ductus sequamur. Excerptis & Notis, in omni litteraturâ, quàm plurimum juvabimur. Ad eruditionem variam per hos velut cuniculos tuti gradiemur. Excerpta & Notæ annorum plurium labores fidelissimè custodient; & ubicumque defecerit memoria, his subsidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerptum & Notandum est.

CAPUT VIII.

Excerptum esse testimonio & exemplo hic differentis Eulogi, aliorumque complurium.

SI me in testem cum prioribus admittas, quod haec stenus vel per satyram exquisitis sententiis docui, ego jam testimonii exploratissimis firmabo.

In primis id probè scire te velim, hic nihil à me doceri aut suaderi, quod prior ipse non fecerim. Horatium illud noveram: Flendum ei prius, qui flete velit alios. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta faciendâ humanissimè invito. Non penitebit operæ; securis polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Iocrates orationem unicam talentis viginti, seu, duodecim millibus philippeorum vendidit. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel varissimus optare potest, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & nescio quos favores adde, non vendo. Summos honores, orbis imperium sponde, non vendo, Cæsum pollicere, Christum licitorem appone: Jam vendo. Huic mea omnia sacravi: hunc admitto emptorem; ceteris omnibus exclusissimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optimâ fide, quod res est, farebor. Fructus Excerptorum quotidianus & multiplex. Mirramus eum in digitos, & numeremus.

I. Est, quocumquè themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scriperint. Res hæc summæ utilitatis, & quotidiani usus est. Fuit ut Rhetoricæ studiosis compluribus potestatem facerem ponendi qualemcumque vellent thema, vel rem quamcumque aliam nominandi, quæ in dissertationem venire possit, mox à themate scripsissent. Diversissima hic quærita: Quis de

typographiis, quis de campanis, quis de horologiis, quis de alchimiâ, quis de bombardis & tormentis bellicis, quis de venatu, aucupio, piscatu, quis de sideribus, de gemmis, de fontibus, de silvis, hortis, arboribus scripsisset. Quærebant alii, quinam de stivis, pyramidibus, ædificiis, thermis, palæstris, armamentariis: quis de veterum triumphis, ludis, nuptiis, funeribus, exequiis, quis de horis, clepsydris, coronis, navigiis, bibliothecis, quis de purpurâ, mercaturâ, de musicâ, picturâ; de re vestiariâ, nummariâ, cibariâ, quis de animantibus, equis, canibus, elephantis ageret. Alii quærebant longè rariora, & minimè in vulgus nota, quis de ductili vitro, de incombusibili oleo, de lino vivo, de ære Corinthio, de papyro & bysso scripsisset. Malebant alii de virtutibus, aut vitis sciscitari, quosdam laudatores, aut vituperatores habuissent. Ita quærebat, quis de virtute illâ vix noti nominis indifferentiâ, quis de sui Contemptu, de sui diffidentiâ, de Longanimitate, de Familiaritate cum Deo, quis de vitio humanæ gentis Curiositate, de Cho-

R E R

reis,

Lex Satyra uno rogatu multa simul complectebatur. Horat. de Arte poet. mihi p. 161. Plin. lib. 71 Natur. hist. c. 30. initio.

Excerptorum quinplex fructus: I. Est, quocumque themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scriperint.

Compluti, Conimbrica demum calamo manum addixit, scriptiōni se totum mancipavit, & illustrandæ Philosophiæ ac Theologiæ tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini sit credibile. Cornelius à Lapide Scripturam sacram pæne totam uberioribus commentariis illustravit. Illic illis forulis septem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Jam Pentateuchum Moïsis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasticum, 4. Majores Prophetas, 12. Minores, Acta Apostolorum, Epistolas D. Pauli, Epistolas Canonicas, Apocalypsin explicavit uberrimè ad omnem usum. Plura, ut audio, sequentur, ut etiam à mortuo dicant vivi. Jacobus Gretserus suo unus ipse calamo pæne integram bibliothecam conscripsit. FAVST. Ego nec tot libros, sed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EVLOG. Num idem sapius rogandus es? Quæro te, Faustine, ne designatum ordinem præpropere turbeamus. Erit locus, quo satisfaciat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, Excerptum esse. Quomodo sit Excerptum, & à quibus, id hujus quæstionis non est; ad istud infra respondebimus: auditor, Si modò culture patientem commodet aurem. Præpropere tuum est ingenium. FAVST. Perge, quo cepisti, pede; perge bonis avibus. EVLOG. Hoc igitur ajo, quod in fronte capitis hujus asserui, pæne omnium eruditorum, vocibus & exemplis, Excerpta & Notas commendari: imò hoc genus indultæ tam esse necessarium, ut eo neglecto vix ullus sit ad eruditionem solidam accessus. Quò autem plus eruditionis queritur, hoc Excerptorum, & Notarum studium contentius exigitur. Si priscum ævum hac arcessimus, ii plerumque plurimum scriperunt, qui plurimum legerunt & excerpterunt. Zoroastres Persa vices centena millia versuum, de Magià Islùm edidit. Theophrastus trecenta volumina reliquit, quorum catalogum recitat Laërtius. Chryssippus volumina septingenta, & plura scripsit, è quibus trecenta undecim Dialecticæ artem exponunt. Aristarchus Grammaticus Alexandrinus sub Ptolemao Philometore supra mille commentarios posteris consignavit. Chrysanthus Sardinus, Juliano Cæsari familiaris, octogenario major tantum librorum numerum suam manu exaravit, quantum vix alii juventâ vegeti ac florescentes legunt. Quo factum est, ut extremi digitorum articuli, ob jure scribendi exercitium incurvescerent intorti. Didymus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorum scripsit. M. Varro libros composuit pæne infinitos eruditione mirâ refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus ceteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur, tam multa scripsit, quàm ullum potuisse legere credamus. De Eusebio Cæsareæ Palæstinæ Episcopo Hieronymus hoc testimonium tulit: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus perinvestigator edidit infinita volumina. b Jamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omnium pæne scientiarum in Egypto auctorem, de universâ Egyptiorum sapientiâ scripsisse triginta sex millia librorum, quingentos viginti quinque. Si vera fides Jamblico, aut Angelus fuerit Trismegistus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris sit, tot libros scribere operis immensi. c

reis, de noxiō pudore, de malā tristitiā, de munerum corruptelis, de prohibitis spectaculis, de damnosā profractione, de noxarum iteratione scriptis dissereret.

Hic autem ē verō dicere, ad omnes positas quæstiones, & alias tales innumerās ē Notis & Excerptis meis facili ac promptē responderi, & ad singulos titulos seu themata, non unum duraxat, sed plures nominari posse auctores, qui rem illam quamcumque propositam, scripto explicarent. Notatē autem & excerpte puer cœpi; ante annos verō quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certāque classes redegi, quas etiam nunc retineo, eas parte alterā explicaturus.

Et Societate Jesu Patres novi quā plurimos, qui hanc Excerpti solertiam non laudant solum, sed jam pridem usupant. Singulorum chartas non inspexi, an hac ipsā methodo, quam traditurus sum, sibi lectionem faciant fructuosam. Nec istud mihi hoc loco inquirendum. Jam enim hoc unum ago: Excerptum. De modo videbimus.

Est igitur maximū usū, summāque utilitatis, re quamcumque in disceptationem aut familiare colloquium adductā, nominare posse saltem ē chartā, quis scriptor ejus rei faciat mentionem. Hoc olim illustris Theologus tantū asseruit, ut totam hanc lemmatum seriem, quæ rerum omnium auctores complectitur, permitterem suo bono describi, valde rogaverit, nec cessisset, nisi audisset suas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cum character lectu non nihil difficilis, contractior etiam ac compendiaris sit modus; cum insuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non sint, parum adjuturi sint.

Prima igitur utilitas, primusque fructus Excerptorum est, quocumque themate proposito, auctores, qui de eo scripserint, compendio recitari posse.

Ctesiphon Rhetorem eum non censebat esse, qui non posset die integro de quavis re propositā disserere. Ego illum non diu, nec multum excerptisse iudico, qui non de quolibet themate in medium allato, saltem horā integrā, si non pluribus, ē Notis & Excerptis suis perorare queat.

II. Excerptorum fructus est, plurima supellex ad dicendum ē cathedrā. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro suggestu dicat, non posse non exhauriri. Si sermo sit de Concionatore, qui tantum legat, nihil autem excerptat, aut primum excerpti modum nesciat, assentimur non agrē; si homo sit industrius, & Excerptorum gnarus, nec centum quidem annis exhaurietur. Sic a se, atque si opus teste, agam experientia. Ecquid dicitis, o boni, Ecclesiaste materiam & rem ad dicendum deserit? Injuriam facitis divinæ pagine. Si enim vel sola tantum sacra volumina Ecclesiastes assidue legat, & in suas paginas excerptat, ad dicendi fundum nunquam peringerit. Adde sacrorum codicum tot interpretes, & totā meliorū commentarios, qui novam identidem messem exhibent, sed falci ad secundum expedire. Evolve legum divinarum tot Scholiastas, & nunquam deerit, quod ē publico doceas. Quis unquam Concionatorum sacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exhauriri queunt. Ad damus jam divinis litteris ceterorum scriptorum multitudinem immensam, quis dicendi sterilitatem excusare poterit, si modo se lectorem assiduū, & notatorem gnarum præstare velit? Prius profecto vitam, quā dicendi materiam absolvere. Ego reverā sic sentio.

III. Excerptorum fructus est, posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse. Cum Excerpti laborem multi fugiant, in plurimis, cum aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos talium Promos Condos scierint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, sed locum, tempus, & ceteras attri-

butiones rei jam pridem excussit oblivio; hic profusū necessarium ex aliis querere, quo loco, quo tempore, quā fide hoc gestum? Ad ejusmodi quæstiones omnium opportunissimè responderit studiosus Excerptorum cultor, qui aut promptus ē memoriā, aut certus ē chartā satisfaciens ad quæsitā. Non facili fallent consulti crebrō indices.

IV. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione. Explico. Est qui morbo, vel causā fonticā, vel negotiis impeditus, sibi ac litteris vacare non possit, multo tempore. Quid hic agat? Scrutanda nihilominus est oratio, paranda concio, accuratius aliquid scribendum; non vacat legere, novum apparatus corrogare non sinit tempus, forsitan nec libri, quos vellet suppetant: Notas igitur & Excerpta proferat, de suo vivat, arriolum domesticum aperiat, utatar reconditis. O miserum, si nec olim voluit recondere, neque jam sinitur mendicare. Inter sacrum & saxum deprehensus, aut præsentem fateatur inscriam, ut præteritam accuset inertiam. Pulchrum est, imò quandoque necessarium est, suo sumptu ac sicco posse vivere; & latari partis. Miserum est, alienas semper quadras lambere. Hoc fatum illos sequitur, quos Excerpti tædium, facit inopes, is periculosus qui quando prædicandum est, à vacuo canistro ad pistoris misericordiam accurrunt, & opes alienas implorant, qui suis poterant gaudere. In æstate igitur vive memōr hiemis, cum formicā melioribus annis collige, quod deterioribus consumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, maturē in quætere, notare ac excerpte, ut cum necessitas urget, suo liceat victitare peculio, & re partā fui. Exporio id ego in dies, quod in conspectu Domini testor, ad omne studiorum genus vix, quidquam magis conducere, quā pluribus annis Excerpti solertiam perpetuasse. Hinc dives senectus & contenta suo. Ego jam, Pauline, oculis meis me vivente præmortuus, vix pauca, nec sine magnā difficultate queo legere; nox utramque lumen occupavit. Jam nimis serum esset parandis concionibus sermonarios, aut homiliarios, quos vocant, scriptoresve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos: Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præficiam dixerim) dicendi ac scribendi supellectilem suppeditant, ut vita quantumvis longa his se præsidii solari possit, ad Excerptorum fundum nunquam perventura. Adde igitur, & affirmatē, ut testis pronuntio.

V. Excerptorum fructus est, ingens ad omne dicendi ac scriptiois genus subsidium. Candidissimè dico: Da mihi centum annos, & acrioris oculos, & ego in annum quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diversæ, quam liberaliter, sat scio, subministrabunt Excerpta. Nec enim arbitror, difficile illi erit ædificium educere, qui delectā jam arē, calcem, asseres, arenam, ligna & lateres convexerit. Edificandi materies collecta est; hanc solum digerat, & adificet. Hæc Notarum commoditas, hoc lucrum est: materiam struendi convolvunt, accede & construe; Excerpta dicendi ac scribendi copiam subministrant; adde manum, linguam, calamus, & dictionem aut scriptiois ordire. Hic unicus sanè ac optimus in ædificio litterario promovendo modus est. Cum Excerpta, ut Gellius loquitur, ejus generis seminisque sint, ex quo facile adolescant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adimniculator, aut oratio sollertior, aut sermo incorruptior, aut delicatior sit notio. Varius & amplius Excerptorum usus est. Dixi quæ à me pro testimonio volebas dici. Nunc ire potè pergamus.

à. Est plurima supellex ad dicendum ē cathedrā.

3. Posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse.

4. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione.

5. Posse in magnā difficultate queo legere; nox utramque lumen occupavit.

6. Ingens ad omne dicendi ac scriptiois genus subsidium.

Gell. lib. 1. c. 12. Accip. cap. ult.

CAPUT IX.

Excerptum esse diversis rationibus docetur.

T Estimonis & exemplis docuimus, Excerptum esse. Idem rationibus confirmatum inus.

Prima est: Lectoris intentio scribendi & annotandi curâ multum acuitur. Ita lectio fit multo meditator, tantoque melius res intelliguntur, quanto exactius, dum in notas transeunt, expenduntur. Sapuit sibi Demosthenes, qui, ut supra dictum est, Dionysio Halicarnasense teste, Thucydidem totum suâ manu octies descripsit. Multa etiam volumina suâ manu exscripsit Hieronymus. Multa quoque alii transcripserunt profectus cupiditate accensi.

Theodolius Junior Augustus Imperator, non solum venustus characteres, cum scriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, sed etiam tam multa descripsit, ut, si fortuna tenuis fuisset, alere sese scribendo commode potuisset. Nec diem dumtaxat, sed insuper & noctes scriptationibus, ad illam pervigilem lampadem suam impendit.

Altera ratio est. Quod exscribitur, intelligentiam profundius subit, menti altius imprimitur. Nam sapienter lector oculis per paginas volat, & cursim ad alia atque alia properat, cum gnauiter excerptit, & annotat, crebrius subsistere cogitur, & pedem figere, ita dum lectus immoratur, dum relegit, & retractat, longè melius, quæ retinenda, penetrat. Vide Argonarum, quàm is sedulo philippum aut aureum nomen exauinet, quem modo coticular, modo libellæ admouet, jam metalli sonitum, jam fidem oculorum poscit, sic monetam probam ab adulterinâ discit distinguere: ita qui multa seligit ac notat, & auctores nosse, & stylum a stylo incipit discernere. Ita cura excerptendi attentionem legendis exciuit, festinationem remouet, & altius infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & notæ medicamentum oblivionis nobilissimum, memoriae superperas ferunt suavissimè: quod singulari capite jam supra demonstratum est. Memoria humana, segnis, lenta, labens, infida, fallax, rimarum plena, ut verbo dicam, cribrum est. Nimiùm eam oneras? obtruitur: plus æquo implet? confunditur: commissa minutius & ad unguem repetis? turbatur: scrupulosius eam stimulas & scrutaris? penitus subinde obmutescit. Quid illi facias? rerum plurimarum capax est, sed non omnium. Finita est, suisque & ipsa terminis ac finibus arctatur, ubi dicere liceat: *Nihil ultra*. De imaginariis extra cælum spatii multa Theologi disceptant: hæc in infinitum protenduntur: quocumque in iis progrediare, semper audies, *Plus ultra*. Non eadem memoriae ratio est, suis illa clauditur angulis, quos si transire velis merum inane ac vacuum reperias. Hic memoriae subsidium ab Excerptis & Notis petendum, ut quod illi surripit oblivio, hoc chartæ in suas classes digestæ restituant. Uti sapiens è chartâ sapere, ita etiam sapissime è chartâ meminisse ac recordari cogimur. Ei, qui solum legit, elabuntur innumera, quæ in Notis relata magno forent usui. Fautine, ut possis esse Promus, fias antè Condus. In chartas conde, in Notas exscribe, quorum constanter meminisse cupis. Labat & vacillat, imò nulla est memoria nostra, cum desunt ejuscemodi adjuvmenta. Effluit, quod in notas non venit? pæne totum frustra legitur, quod in Excerpta non seligitur. Ergo memoriam his fulcimentis firma. Ut compendiosè excerptas, lege; ut utiliter legas, excerpte. Alterum sine altero, inanis & cassus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima communi bono proderunt ab hac unâ Excerpti collatiâ. Nam inde Variarum, inde Antiquarum lectionum tot libri, inde

A Miscellanea, Florilegia, Epiroma, Summaria, Pandectæ, Collectanea & Conjectanea, Adversaria, Promptuaria, Rerum Silva, Questiones epistolicae, Hora subsceivæ, Farragines eruditæ, Memoriales tituli, Elektorum libri, Musarum horri. Quibus omnibus literaria Respublica careret, si notare ac excerpte desidia veteret. Quod si ea, quæ alienus labor annotavit, legenti sunt utilis, quorû magis illa proderunt, quæ quis ipse sibi, suumque in usum colleget?

Hic ego cum cochleâ velut oraculum proloquor: Domus propria, domus optima: Nota propria, Nota optima. Unica Excerptorum pagina tua labore scripta, magis tibi erit usui quàm decem, quàm alia viginti, quàm alia centum, quas diligentia obtulerit aliena. Nostra nobis & magis sapiunt, ut suaviora; & magis profunt, ut notiora. Sed hoc, cum opportunum fuerit, lulentius ingeram, & liberaliore cinere vas istud infucabo.

B His & illud addo. Quam multa sunt, quæ scriptores alii, aut studio præterstrunt, aut incuriosi transeunt, aut ad alia festinantes negligunt, aut reperta mutant & frangunt? quæ attentus lector, hinc illinc ingenti suo commodo decerperet.

Quinta ratio: Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magistros nos ablegat. Formicula illa parvula, atque rucicola omniparentis terræ agilis alumula, promptè repens velocitate, discurrens gnauiter, ætate congerit unde habeat quod consumat hieme; magister irionibus ac reditionibus eandem viam relegit millies nos ablegat. fatigari nescia; inertis orti sterilitatem assiduis damnat laboribus; futuri provida mater familias, æstivi fideris perita, plurimum antonæ in suum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infecundam hiemem commeatu jam condito non agrè tolerat. Dixerim, dum licuit, fideliter laboravit, nec segniter excerptit, ita parus jucundè fruitur. Non tamen unus formicis omnibus est labor. Hæ bajularum vices obeunt, & falcem ferunt se grandiorum, ut majora sint onera quàm corpuscula. Alia viarum obtacula moluntur & amovent; alia herbarum semina oris forcipe trahunt, alia terram è foveis egerunt, & meatus aquæ aggeribus excludunt. Ista, ne madefacta humus horrea in herbam vertat, illata semina prærodunt; ista celebri lactu corpora defuncta efferunt. Quod mirius in tanto discurrunt agmine, egrediens non obstat intranti; quin potius, si quam viderint sub onere fatiscentem, aut sub fæce corruentem; humeris suppositis juvant & erigunt. Ubique ferat opus, omnes laboriosa, nulla otiosa.

Vade ad formicam? quisquis excerpti & annotandi molestiam fugis? disce congregare, dum vires & anni favent. Hiemem senectutis prospice; jam ergo collige, jam reconde; quo ætas posterior sese soletur. Idem te docet apicula; & ad excerptum sedula præit.

D Apiculam intueri in Hyblæ volitantem, modò teretes hederarum corymbos, modò dulces tiliæ florentis surculos, modò gratos thymi odores; modò croceata genitarum cacumina, modò pallentium violarum suaves divitias; modò rubentium rosarum odoratas gemmas ore legulo populantem, & numerosis crurum atque coxarum villulis implicentem. Omnes apicula flores delibat, ab omnibus excerptit, quod suum faciat. Hinc alveare dirat, hinc cetam liquoribus stipat, hinc favos construit, hinc mella diffundit. Sed apicula, ut sciamus, cum delectu maximo, & velut judicio excerptunt (quod in congerendis excerptis primum) nec enim temere quosvis flores insident, nec extrahunt, nisi quod melioris succi est, tam ceræ, quàm melli faciendò aptius. Venenum est, quod in flore deterius araneis relinquunt. Hæc apum sedulitas atque in excerpto studium est, quod mellis & cere thesauris orbem opulentat.

* Genista humilis arbuscula, nivali fronte, flore luteo, apibus grassissima.

Senec. ep. 84.
imit.

Hic ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quicquid attulere, disponunt ac per favos digerunt. & ut Virgilius noster ait,

Virgil. Æn. I.
Æneid.

liquentia mella
Stipant, & dulci distillant nectare cellas.

Ita quicquid lectione collectum est, stylus redigat in notas.

Vade igitur ad apiculam, quicquid excerpenti modum aut ignoras, aut ignaviam amas. Quin sequimur, Faustine, melligeram hanc plebeculam, quin volucres innubas, & florilegas aviculas istas imitamus: Obsecro, non minus his animalculis in rem nostram sapiamus. Præstantiores auctores veluti flores nobiliores eligamus, hinc succos exugamus meliores. Stertimus & otiamur: avolat ætas, fugiunt anni hauriendis scientiis apti; nos neque mel, neque ceram facimus; jejuna semper erit & dictio nostra & scriptio; tam oris, quam calami paupertatem nunquam effugiemus. Excerptum, & Notandum est.

6. Excerpta nobis sunt instar bibliothecæ.

Sexta ratio. Excerpta nobis instar bibliothecæ sunt. Locorum varietas, & librorum penuria hoc nobis compendium facile persuadent. Expertus sum ego jam sæpissime hæc in libris permolestam difficultatem: quis enim eos semper ad nutum habeat? Non in prædium vir Religiosus mihi graviter questus: Quos libros Augustæ, inquiebat, quos Ingolstadtii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos Colonia, quos alibi ad manum habui, illos jam quero, & nusquam reperio, aut tali domino mancipatos, qui eis carere nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ mihi bibliotheca sunt, facili negotio in omnem locum asportanda. Felix eram Lovanii, ubi poetas veteres, ubi præcos historicos omnes, & omnia Lipsii opera; ubi melioris notæ Philosophos & Theologos in meo museo inter ceteros numerabam. Nunc subinde vacuus in scopulo piscator hæreo. Vix pauculos historicos, & quidem editionis flagitiosæ ætate; Lipsium hoc loci in Pentheum migrasse credo, adeo lacer & dissipatus est; illius pauca invenio, & editionis dissimillimæ. In melioribus libris ceteris supellex curta. Itaque usum æmulor, & fructu unguium meorum victo, Excerptis meis utor. Excerpta non consecissem, nec dicere quidquam, nec scribere haberem. Libri destituunt, memoria non succurrit, olim lecta jam prædium effluerunt, interim dicendum aliquid & scribendum est. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio. Notas meas repeto: voces Timonis Venusini jacto,

Horat. lib. 1.
Serm. sat. 1.

populus me sibilat: at mihi plaudo

Ipse domi, simul ac nummos contempletur in arcæ;
simul ac dicendi scribendique copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hæc apud me vir mihi amicissimus perorabat, cui ego totus assentior.

Incredibile profecto est, quam utile volumen rerum selectarum, tempore non multo possit confici; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hospes fuerit, sed civis. Hæc uti Excerptorum opportunitas, si vel sola sit, omnem Excerptum laborem abundantissimè compensat. Excerpta propria, bibliotheca compendiosissima, optima.

7. Hominum eruditorum ac sapientum pene omnium testimonia, voces, & exempla excerpte suadent.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac sapientum pene omnium testimonia, voces, & exempla, quod uberiori jam supra demonstratum est. In multis repetitas doctores & suaves plurimos, plerumque tamen non adeo multos factores. Suadere primum est, promptumque vel imperito cuique; dextrè facere paucorum. Hic verto & canto: Plures numerabis, qui fecerint istud, quam suaverint. Neque enim omnibus lubuit sui profectus rationem aliis detegere. Suaverunt hoc multi, sed plures suavoribus fecerunt, de compendio arcano sibi plurimum gratulati. Exercitium utique multò utilissimum est, & reverà necessarium ad eruditionem non plebejam anhelanti. Si nos, Faustine, hæc soli velimus

A sapere, desipiemus soli, sed in nostram perniciem. Ego satius duco cum multis, sed eruditis desipere, quam solum sapere. Licebit quidem non excerpere, sed licebit etiam plurima necesse, innumera oblivisci, pene omnia incassum legere; licebit tempus frustra terere, & optimas horas pessimè perdere. Hoc senatus doctissimorum hominum pridem observavit, ideo è lectione omni excerpendum censuit; qui secus faxit, in supplicium habeat ignorantiam, & amissi temporis jacturam. Ita doctissimi quique sentiunt. Adversus hunc torrentem oblectari fatuum est. Sed tuas nunc objectiones audiam.

CAPUT X.

Objectionibus contra Excerpti sollicitudinem respondetur.

B FAVST. Ergo fari jubes, & dictis tragulam * in jectura. EVL O G. Liberrimè, sanatur ulcus cum rum-pitur, & ejecta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod sentis.

FAVST. Principio de illis fastigiis hominum multa differere, qui nescio quot decades librorum typis mandarent. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meique similes non timeamus; hoc epichiremate nihil persuades. Ego nulla molior volumina, nec unquam in lucem quidquam extrudere cogitavi. Typi à meis libris æternum feriantur. Ego Plinius, ego Lipsius, Pontanos, Delrios non expungam codicum edentium multitudinem. Nec cupido tot libros scribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Trifmegistus, aut Tostatus aliquis; ego me inter lectores censeferi volo, non scriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? hæc illi curent, qui publico sua parant vendere. EVL O G. Audio; & verum esto, ut illud non cogites, saltem subinde voles, aut etiam cogèris orationum, vel epistoliarum componere: affirmatè dico, nec hoc ipsum quidem cum dignitate poteris, absque Excerptis. Vide plurimorum epistoliarum omnium inanes, flaccidas, elumbes, steriles, ineptas, plumbeas, sine nexu, sine nervo, sine ullo colore, in quibus nec præca, nec novæ litteraturæ vel vestigium reperire sit. Sed eorumdem scriptas orationes inspicere; verborum flumen est (& nec hoc quidem) rei aut rationis nihil, sed rivulus gracilis, & solo strepitu loquax; nullæ hinc elegantia, nulli sales, nullus nitor, gratiarum nihil est, subinde nec miculam in iis deprehendes, quæ præcam eruditionem sapiat, nihil sani aut vivi coloris; nil florum aut amœnitatis quidquam aspersum. Quod ille de Luscinia, hoc de scriptis talibus dicendum: Vox es, prætereaque nihil. Causam tantæ paupertatis ne quaere; in promptu est: nec verborum, nec phrasium, multò finis rerum Excerpta habent: in dies vivunt; parati nihil est. Hinc dictio & scriptio tam paupertina, sordida.

Inò sit nonnumquam ut talibus dicendum in publico, cum Philosophia, aut Medicina, aut Jurisprudentia, vel Theologia Doctores jubentur; sed illi tales, quia fodere noluerunt, mendicare coguntur. Cum enim eorum nihil habeant, quæ ad orationem struendam faciunt, velut pueri vix Grammatices gnati alios appellant: Quæ te, orationem mihi scribe, gratiarum actionem para, ad quaestionem positam responde. O mendicimonium ignavum; si quidquam excerpere voluissent, jam aliis non supplicarent; sed quia non tantum nihil notatum habent, sed etiam ignorant, ubi scribendorum aliquid quaerant, unde dicendi subsidium petant, ideo ad mendicitatem indoctissimam sese applicant. Incertiam malunt proderè, quam emendare.

Vides, Faustine, non tantum libros scripturis, sed etiam orationem, aut tale quid composituris. Excerpta esse necessaria.

FAVST.

F A V S T. Sed alteram in Excerpta tragulam in-
 queo: Minus memoriae student, qui Excerpta curant:
 nam ubi quidpiam in Adversaria sua retulerint, sine cu-
 ra sunt, & segni animo, tamquam ipsi jam teneant, quod
 chartis commiserunt. **E V L O G.** Mantelum pignitæ co-
 loratum, & scire factum, sed lacerum: quasi verò pri-
 marium memoriae subsidium memoriam oppugnet.
 Dixi neminem tam felicis esse memoriae, qui omnia,
 quaecumque legèrit, complectatur, & retineat. Igitur
 ab Excerptis petenda sunt adminicula, non ut memoria
 minus exerceatur, sed ut felicius in opere suo promo-
 veatur. Adde: Nemo Excerpta cum suis indicibus peri-
 tè tractaverit, qui noluerit reminiscantiam exercere.
 Nec enim satis est, excerptare, nisi memineras, an, & quid,
 excerpteris. Atque adeò Excerpta & Notæ memoriam
 non ad desidiam resolvunt, sed ad labores adigunt.
 Quisquis igitur memoriae quàm maximè consultum
 cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Nisi forsàn Char-
 mides Græcus sit, aut ejus frater, qui simillimus Char-
 midæ. Vir iste oriundus è Græcis eâ vi memoriae polle-
 bat, præcis asseverantibus, ut quoscumque libros in bi-
 bliothecis legisset, eos confestim memoriter recitare
 posset. Si talem te proficereis, Faustine, ab Excerptis te
 liberum pronuntio: sin minus, nec te, neque ullum
 alium à conscribendis Notis eximium dico. Spertam
 quam naclus es, orna; memoriam, quam adeptus
 es, juva.

F A V S T. Sed tertiam in Excerpta jacto tragulam:
 Plurimi sunt, nec adeò indocti, qui hanc Excerptandi ar-
 tem aut hætenus ignorarunt, aut certe non usurparunt.
E V L O G. Hic velim digium imponas ori, & fuculneam
 argumentationem tuam alto silentio defodias. Argu-
 mentum istud, fateor, usitatissimum est, sed pessimum:
 Plurimi hoc faciunt. Ergo. Tu verò quid inde com-
 monstras? Non ideo bene fit, quod à multis fit. Erran-
 tium multitudo nihil patrocinatur errori. Noli esse nu-
 merare, qui à viâ descedunt. Sequere vel paucissimos,
 sed te dco calle incedentes. Pythagoræ mōnium est: *Per
 viam publicam non ito.* Non ut eam incesso vitemus, sed
 ut sensu, moribus, vitâ. Ignavia numquam erit pulchra,
 quod ea multis placeat. Multi, ais, nil excerptunt. Quid
 tum? Multi etiam parum supra vulgus proficiunt, hinc
 inter eruditos in imo herent subsellio. Nec illi hoc pens
 habent, modò farinam & panem eruditione quantum-
 vis debili lucentur. Neque verò quidquam dubii est,
 quin illi tam parca diligentia juvenes, multò præstā-
 tiores evaderent, seu Philologi, seu Medici, seu Juris-
 consulti, si maturè ac sedulo excerptare inciperent.
 Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoscen-
 dum est, quos laboris odium absterret ab exercitatione
 tam fructuosâ. Sed perge opponere.

F A V S T. Quartam ergo tragulam expedio: Prisco-
 rum sapientum ævo, cum artium & scientiarum cultus
 maximè floreret, auditione ac commentatione, non
 scripto tradebantur disciplinæ. Hoc Pythagoræorum
 in Italiâ, hoc Druydum in Galliâ, hoc Gymnosophista-
 rum in Indiâ fuit institutum. **E V L O G.** Speciosum videri
 posset hoc argumentum, nisi esset vitiosum non unâ
 parte. Fac esse nil scripserint in scholâ, nil ergo in tabel-
 las domi retulerunt? unde igitur eorum scripta ad nos
 permanarunt? Deinde, priscorum scriptio fuit admo-
 dum operosa & difficilis, nec sine majore sumptu. Cerâ
 illi, aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plum-
 bo, membranâ, palimpsesto utebantur. Nos commo-
 distimè chartâ utimur, typographiis gaudemus; ratio
 scribendi expeditissima, modò non magis placeat labo-
 re otium. Adde: Si argumentatio tua ullarum sit vitium,
 mos Academicarum omnium erit abolendus; ubi
 non audire solum, sed & scribere atque annotare disci-
 puli solent. Quin igitur ad Academiâ excurris, & tuam
 illis auditionem ac commentationem ingeris, omnem-

que scriptionem tollis? cave hic verbulum addas, aut
 suppletionem pedum salutaris. Sed quia pharetram
 tuam, ut conjicio, nondum exhaustisti; dic porro, & op-
 pone plura.

F A V S T. En ergo quintam tragulam: Quid si ejus-
 demodi commentaria & Notæ sineis, muribus, blattis
 in epulum cedant, quid si aquæ illa jugulent, quid si ca-
 nis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, casus alius
 eripiat? **E V L O G.** Quid si canem ruat? hi hostes non
 tantum libris, sed & vestibus, pecuniis, domibus timen-
 di: num ideo vestem non conficias, pecuniam non col-
 ligas, domum non construas, quia hæc vel auferri, vel
 comburi possunt? Non nescio quid Antikhenes cui-
 dam dixerit, qui librum, in quem omnia retulisset, per-
 ditum plorabat. Cui vir sapiens: Atqui hæc, inquiebat,
 oportuit, animo commendare, non chartis. Quo effato
 philosophus non voluit memoriæ mandari omnia (quis
 enim id possit?) sed multa, quod & nos docemus, ne
 scrinia nostra doctiora sint, quàm ingenia nostra. Sed
 perge, si liber, obducat.

F A V S T. Sextam igitur extollo tragulam: Quis char-
 taceam supellestem suam quocumque secum circum-
 vehat? Stulphon sua secum omnia ferebat mente, non
 chartis. **E V L O G.** O te militem, Romanum scilicet, &
 præcis roboris! Vetus Romanus miles pro more ac ritu
 militiæ hæc habuit, quadruplicia portanda onera: Ci-
 tum, Vrensilia, Vallum, Arma. Expende singula. Cibum, pa-
 nis fuit buccellatus in mensem dimidium, sæpe totum.
 Vrensilia, Hasta & Scutum, præter hæc, serra, corbis, ru-
 trum, securis, lorum, falx, catena, olla, veru, & si quæ alia
 ad victum sunt. Valli, tertium onus. Ex usu ternos, aut
 quaternos, aliquando septenos, aut etiam duodenos
 vallos tulerunt, ut, si castra subito locanda, vel alia foret
 necessitas, vallare statim se liceret. Arma, quartum onus.
 galea, lorica, gladius. Ista omnia Romana militi feren-
 da. Hæc mihi, ut scias, & Lipsiò Excerpta suggerunt. Et
 numquid rectè talem te militem dixi, quadruplici, tan-
 toque huic oneri portando parum, qui duos tresve char-
 taceos libellos fere refugis? Adde: Excerpta, si cum
 judicio fiant, non facile unquam in eam molem excre-
 scent, quæ non expedire commodèque ex uno loco in
 alium transferatur. Mecum senties, cum Excerptandi
 modum à me accipies. Stulponi pax sit, & eat bonis avi-
 bus, qui Demetrio Poliborcetæ interroganti, Num quid
 perdidisset? Nihil, inquit, omnia namque mea mecum sunt.
 Cum tamen patrimonium illius in prædam cesserit, si-
 lias & patriam hostis rapuerit. At ille habebat secum
 vera bona, intelligentiam & memoriam artium & disci-
 plinarum omnium capaces, insuper & virtutes rectique
 conscientiam. His sese bonis solabarur Stulpon. Sed
 quid hæc adversus Notas & Excerpta? Etiamnum ha-
 bes, quod obducas? Septimam quoque tragulam emitte.

F A V S T. Dictis acquiescere statueram: sed, ut ju-
 bes, hæc addo: Videri tempus non adeò religiosè ac
 utiliter expendi colligendis Excerptis. **E V L O G.** Hæc
 quidem, Faustine, commodius retinuisse silentium.
 Cave hic idem tibi occinam, quod Apelles Alexandro
 Macedoni de coloribus imperitè multa differenti, si-
 lentium comiter suadens: Aut sile, ait, aut pueri, qui co-
 lores terunt, te ridebunt. Tunc temporis prodigentiam
 hic objicias? Re nullâ utiliùs expendes tempus quàm
 conficiendis Excerptis. Illud verissimè tempus est non
 solum prodigere, sed studio perdere, libros otiosè vol-
 vere, multa legere, nihil excerptare, nihil memoriae reco-
 lendum seponere. Hæc vera temporis jactura est, legis-
 se, & aut nihil retinuisse, quod diu inhæreat, aut nihil
 excerptisse, quod usui futuro serviat. Si temporis pre-
 tium estimare noris, nil unquam leges, nec quidem ani-
 mi causâ, quin simul excerptas. Otiosa, vana, nugatoria
 est lectio, cui nulla misceretur scriptio. Nisi Thomam
 Kempensem aut similes legas. Quamvis nec hanc qui-
 det

dem lectionem velim annotationis omnis expertem. At sunt, qui studiosos se putent, cum libro signum infixerint, eumque fecerint figmatiam. Ohe libellum miserum! ohe, quem tales faciunt injuria. Nam ungue codici notam imprimere, pagellæ auriculam insectere, atramento aut minio, quæ placent, inducere, pigritia est prorsus sordida, & maximam partem inutilis, ac supervacanea. Quid libros his contumeliis inceltamus Exiguum, aut nullum est memoriæ subsidium, & magna libri infamia. Si quid notatum vis, breviter exscribe, & librum præsta immnem ab hoc dedecore.

Virgil. l. 7. Aeneid. cir. ca med.

8. Objectiono.

Resp.

Si quid tragularum, Faustine, superest, pharetram omnem veua; concute secundam pectus, & objectiones sparge toto plausu.

FAVSTI. Restat unica, sed non hebes, ut arbitror. Octavam ego tragulam emitto: Sunt hoc ævo scriptorum pæne omnium indices copiosi, indices optimi. Quid fatiger frustra? ab indicibus petam, quod lubet discere.

EVLGG. Has voces jam novi. Hoc pigri aut juvenuli ab experientia invalidi dicunt. Novi ego imperitissimos hoc se fermunculos. Sunt adolescentuli vix litteris primis leviter tincti, qui his sese inaniis quietos reddunt: Ad indices, ajunt, confugiemus, & eruenus inde non grandi labore quidquid placuerit. O boni pueri, erratis toto celo. Consilium ridiculum & vanum. Expertus sum ego ipse sæpissime, inter indices plerumque id minimè inveniri, quod maximè quaritur. Non dicam, quod amplius est, à plurimis ipsam querendi artem ignorari, præsertim cum indices sibi sint dissimilimi. Sed neque hic indices in jus ambulare cogam, qui sæpe fallunt, & ludificant querentem fallis numeris; non raro magnum quid pollicentur, & vix pauculas repræsentant voculas. Quoties totas horas, totos imò dies jejunos & avidus scrutator indices pervegitat, & vix quidquam, quæ ad rem sit, expiscatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quod auctores plurimi, eos indices, quos suis libris atroxunt, non ipsi conficiant, sed id genus opera aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberrimè fieri, certò mihi constat. Quid verò facias libris illis, qui quidem optimi, sed nullos habent indices? undique repulsam ferimus. Verùm, ut sint ista, quæ opponebas, verissima, numquam tamen alienis tam jucundè, nec tam appositè, neque utilitate tanta, ut nostris utimur. Et, o mi Faustine, serum nimis est, cum monstranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus constari effodere. Negotium anceps & reverà fallax est, velle fieri eruditum ejuscemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes istas excogitat pigritia. Hæc, ut scias, nonnumquam ingeniosa est, præsertim in sui patrocinium. Quod Excerpti curam aver-

Ratio unica cur a-

A semur, ratio pæne unica hæc est: Odinus laborem & versutem fugimus. In eo res vertitur, pigri sumus, & molestiam curamque evitandi nolumus subire; ideo legimus, & nihil nobis cerpendi feligimus, ut non laboremus. Operosum nobis videtur semper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum; modò scellâ surgere, modò has, modò illas chartas prehendere, lectionem turbare, scripturionem interjungere. Lectores esse otiosos volumus. Ita dum alimus desidiam, fovemus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quòd multa legerimus. Optimè dixit Aristippus: Non, qui plurima comedunt, ut perinde sani sunt; Latere. item non qui plurima legunt; ut perinde docti sunt. Apage mihi otiosulos lectores illos, qui animi tantum voluptatis, & otii causâ legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripunt, & quod fors obtulerit, curiosis oculis percurrunt. His omnibus illud Plinii insulfurandum: Poteratis, o boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio est, quæ nihil in Adversaria, nihil in scriinia recondit, quæ oblivioni & ventis spargit, si quid boni seminis reperit. Idem isti faciunt, quod qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Ut concoquas, sic comedes; ut excerpas, sic lege. Hoc litterarum supellectilem parat, hoc seriam eruditionem conciliat. Non caret res labore, fateor, quid autem magni sine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocri ingenii homines, qui per hanc ipsam Excerptorum industriad evaserunt ad magna, eruditioberaliter Notæ dederunt & Excerpta. Hoc verè tuum est, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utilissimum experieris, quod in tuam extraxeris utilitatem excerpando.

In primæ partis coronidem do testem virum doctissimum Franciscum Sacchinum, qui hæc ipsam Notandi sollicitiam summè approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent sedulam Excerptandi curam. Prefectò fidem superat, si quis & accuratè, & continenter scripto conservet, quidquid constans lectio memoriæ dignum in eis offert, quanta, quam brevi egregiarum rerum copia congeratur.

Verissimum est, & oraculum puta. Testes adjungo mihi familiarissimos, qui mirari se aiebant, & verò etiam lætari litterariam supellectilem suam tam suaviter tempore non adeò multo è Notis crevisse. Levibus impendiis licet hic dicescere: Faustine non legendum tantum, sed & excerpendum. Atque hæc præfari oportuit. Jam constat, nisi fallor, Excerptorum necessitas: quæ autem eorum methodus, & quomodo excerpendum sit, parte alterâ trademus. Atque ita jam diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus commodè rejicietur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nòsti, nec Plautinum illud ignoras: Propter te viciniâ non videbit majorem fumum. Eamus; vocat mensa, sed, quod præmoneam, frugalis.

PARS ALTERA.
EXCERPTORVM METHODVS.

SEV

QVOMODO EXCERPENDVM SIT.

CAPVT PRIMVM.

Ingressus ad sermonem de Excerptorum modo.

EVLGIVS. En uvas, Faustine, perhiemem seruatas: praludamus fami hac promulside. **FAVST.** Quid hoc novi moris in tua domo? Alibi vindemiam secundis mensis inserunt inter beata. Hic ferculorum omnium anreaambulones sunt uva. **EVLG.** Me-

motiã mihi refectas uva ambulantis, quam mea mihi Excerpta, ni fallor, explicabunt. Sed prius accusatio, de more nouo, amolienda. Hoc cino tibi peregrinum, aut nouum uidetur, in prandii caput apponi uvas? Medicorum placitis fit. Ajunt stomachum eo succo, praesertim si recentes sint uva, non malè initiari, cum ad acuetam appetentiam, tum ad aluum ducendam. **FAVST.** Ut sese dant initia, non tam dapes hodie, quam eruditionem prandebimus. Pareamus ergo Medicis, & uvas praemitamus officio. Bromius praecedat Cerereris. Sed tu interim, quæso, quod de ambulante uva cæperas, exequere. Prodigium luculentum, si usquam uva ambulat. **EVLG.** Qui sapit hæc gustatio? **FAVST.** Puto Apianas esse, aded dulces sunt. **EVLG.** Nec mea familia, nec aues id nesciunt: nam & illa, & illa valde appetunt hoc genus vitis. Et quod sanè lepidum est, cum domesticos furtiuae uellicationis infimulo, culpam in aues reuerunt, si aues loqui scirent, domesticorum gulam acculerent. Tu botrum hunc totum jugula; modò sapiat. Hospiti hæc victima debetur. Ceteri missus non obruent te.

De ambulante uva, & legere me memini, & Excerpte. Heus puer porrige sis Adversaria illic, & Lemmata cum indicibus. Huc oculos, Faustine, & animum: cerne paginam Adversariorum centesimam quinquagesimam quartam. UVA AMBVLANS majusculo characterè scriptum. Explicatio hæc est. Erinaceus erga suos catulos sollicitus paterfamilias, non patitur deesse illis pabulum, quod furto aut rapto colligit. In curam hanc intentus ingeniosè protus furatur. Nam sub adultum Autumnum ad vires perrepens uvarum baccas pedibus in terram decutit, quas, sese circumvolvens, spinis excipit, deinde in cavernam suam descendens illas catulis suis præbet decerpendas. Hoc nobis omnibus aliquando spectantibus & admirationem movit, & risum. Echinus verò sic acinus onustus speciem exhibuit uva ambulantis. Vin' & aliam explicationem?

Insigniorem uvam unus aliquis Macario Alexandri no detulit benevolentia argumentum. Macarius, qui seipsum odisse, & gulam sublingere jam didicerat, vicino suo, qui fractioris videbatur esse valetudinis, uvan obtulit. Ille humaniter gratias egit huic amoris officio, sed quia vicinum suum hoc edulio digniorem, quam se credidit, uvam retinere nefas censuit, & pertulit ad eum, qui proximus habitavit. Sed & iste obsequiosum

A hoc honoris ferculum alteri mittendum duxit. Et ille rursus ad alium, & alius iste iterum ad alium, & ita deinceps alter alterum sese potiore rarus, oblatum munus porò ambulare iussit. Sic uva per toguria plurimorum valde constantia ambulans ad primum rediit, dum ignorarent singuli, qui primus mittere cepisset. Macarius sibi, suisque gratulatus de tam nobili continentia atque amoris specimine, Deo gratias egit. Sed nec se quidem hanc ambulante uvam vel libere sustinuit, in qua tot alii, charitatem & temperantiam exercuissent. En, Faustine, ambulante uvam. Hæc etymologia ferculum, aut poculum, quod in mensa obit, ambulans cibus, ambulans calix congruè vocatur. Hæc mea mihi suggerunt Adversaria. Adde aliud ex eisdem, paginam centesimam septuagesimam.

Turca vinum non bibunt, praesertim cum habent vi-
spectatores. In abdito, cunctisque arbitris remotis le-
gem violare, non ducitur religioni, dummodò potator
suos sibi oculos & linguam fideles spondeat. Licet ergo
liquorem vitis ex lege non bibant, uvas tamen com-
dunt quouis tempore recentes. Sed eas sic seruant. Do-
lioli fundum sinap. foliis sternunt, dein botros impo-
nunt; iterum miscunt folia, iterumque ramos, dum
doliolum impleatur. Ut autem quicquid hic vel aeris,
vel vacui est excludatur, multam affundunt, & arculam
diligentissimè obturant. Hinc mediâ hieme uvas exi-
munt, velut à vite recentissimas. Liceat paucula de uvis
attexere ut Excerptorum utilitatem, vel hinc etiam
discas.

Affirmat Plinius in interiore Africa parte botryones
ac uvas nasci tam grandes, ut infantium puerorum ma-
gnitudinem exuperent. Nil supra fidem locutum autu-
mo. Nam divinae paginae auctoritas astruit, Palaestina
borum eâ mole fuisse, ut illum vix duo viri ex Ne-
chel-Escol ad Israelis populum in veste detulerint, ad
fertilitatem terræ testadam.

Nicolaus Christophorus Radziuill Princeps Polo-
nus, eques Hierosolymitanus, cum in Palaestinam habe-
ret iter, Alexandriae uvas Rhodias non spectavit ran-
tium, sed & comedit. De harum magnitudine oculus
testis affirmat; acinos earum esse ad instar nostratium
prunorum, illarum verò longitudinem tres partes unæ
nostratis exæquare. Hic botrus unicuique non prandii pro-
ludium, sed cena sit aut prandium.

De uvis pensilibus quæ multo tempore asseruari so-
lebant, ut mea mihi lemmata dicunt, mentionem facit
Aurelius Macrobius lib. 4. Saturnalium c. 20. Hiero-
nymus Mercurialis l. 4. Variarum sectionum c. 11. Isa-
cus Casaubonus in Athenæum. En gustulum ad pome-
ridianam dissertationem nostram de modo Excerpten-
di. Sed seponamus tantisper ista, dum fami dentes ex-
cusserimus. Dum calet cibus, sapiet.

CAPVT II.

Leges pauculae ad Excerptum scriptae.

EVLOG. Parentatum est, si non gula, saltem fami.
Ergo ad res. Excerptum esse diximus. Nunc
porò

num non
bibit, cum
habet spe-
ctatores.
Eorum
methodus
uvas con-
servandi.
Plin. lib. 4.
Natur. hist.
cap. 1.
Num. c. 11.
v. 24. & 25.
Radziuill.
in suo Ho-
doporo,
ep. 3. mibi
pag. 191.
Magnitu-
do uvarum
Rhodiæ.

Leges ad potè dicamus, quomodo sit excerptum. Leges ad A Excerptum methodum præmitto.

Excerptum

1. MATVRE.
2. CVM IVDICIO.
3. ASSIDVE.
4. SELECTA & NOTATV DIGNA.
5. EXCERPTA subsecivis horulis RELEGE.
6. EDISCE quædam, non tantum EXSCRIBE.
7. FINEM studiorum ATTENDE.

Singula hæc paucis explicio, & quid hæc leges sibi velint, summam ac breviter instillo.

1. Excerptum maturum

1. EXCERPTUM MATVRE. Si fieri potest, à puero, & ab annis vegetioribus in hanc curam tota mente incumbe. Tardè namque copiosior erit supellex, quantum studium huius industria fuerit diuturnius. Ut illis, qui ad fiduciam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrum, & laqueata citharæ nondum omnino soluta compages, ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quam paternæ artis rudimentum: ita conducit hoc studiorum genus quam maturius inchoare. Nil tamen obstat quin senex & grandævus hoc artis compendium ordiatur. Præstat lenius, quam numquam incepisse.

2. Cum iudicio.

2. CVM IVDICIO. Hic Rhodius, sic saltus, hic omnis Excerptorum cardo vertitur. Quid transeas, quid Excerptas, è quibus auctoribus, quo titulo præfixo, quo lemmate adscripto, quâ classe quidvis recipias, noveris. Iudicium huic rei aptum hic commonere, non autem dare possumus. Absit iudicium, & labor ceteroqui utilissimus non multum commodabit: iudicio res fiat, & laborem fructus non leviter superabit. Vitii est omnia & obvia quævis excerptere; sed longè majoris est vitii nihil excerptere. Malim te in illam, quam istam culpam incidere. Hic ergo sæpius monendum sumus: Quod facis, fat cum iudicio.

3. Assidue.

3. ASSIDVE. Nec tantum lecta, sed etiam audita, quandoque etiam visa, in Notis referenda. Dicere solebat natu major Plinius: Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodesset. Stylus itaque numquam è manibus dimitendus, & scribendi assiduitate, quod initio difficile videbatur, in naturam mitiorem cogendum: veluti feras cernimus sæpius manu plausas saltus & memora deducere. Quanto constantior fuerit hæc studendi sedulitas, tanto major erit excerptendi agilitas. Omni ergo lectioni miscetur enotatio. Nec ullum censuerim legendum librum, quin simul etiam excerptum.

Plin. Ius. l. 3. ep. 5. ad Macrum.

4. Selecta & notatu digna.

4. SELECTA & NOTATV DIGNA. Nec enim omnia, ut dixi, in Notis trahenda. Quod obvium, quotidianum, protritum, millies decantatum est, sine damno transiri potest. Quamvis non raro in communissimis hallucinemur: nam licet ea sciamus, auctorem tamen, & librum, librique caput, aliæque rei attributa ignoramus. Ideo multa non quasi nota & invulgata spernenda, sæpe nec communissima negligenda sunt. Illos, qui hac in re nimii, & obvium quidvis in Excerpta rapiunt, perstringens Gellius: *Græci maxime, inquit, multa & varia lectitantes, in quascumque res inciderent, albâ, ut dicitur, lineâ, sine curâ discriminis, solam copiam sectati convertebant.* Ergo selige, & excerpte.

Gell. lib. 20. Noct. Attic. cap. 11.

5. Excerpta horulis subsecivis relege.

5. EXCERPTA HORULIS subsecivis RELEGE. Ad sequentem lex ista spectat. Sic enim memoria firmatur, quando non solum exscribimus, sed exscripta, cum oportunitate, relegimus. Sic pleraque omnia & voluptati erunt legere, & cultui legisse, & usui meminisse. Incredibile dictu est, quantum mixtura hæc lectionis, memorie, scriptio ad omnem studiorum facultatem conferat. Qui nullas hoc genus vigilias vigilarunt, vix unquam eruditionis medioeritatem superarunt. Vigiliis hic opus est, non militatibus & rigidis, sed Socraticis & teinini non facilibus.

6. EDISCE quædam, non tantum EXSCRIBE & RELEGE, idque memoria colenda, quæ augetur, cum frequentius exercetur. Idcirco illustriora non tantum scribenda, & Notis inferenda, sed insuper etiam edificanda iudicio. Non enim cum Excerptum dico, excitationem memoria negligendam censeo. Alterum ab altero juvetur. Memoria opitulentur Excerpta, his illa suppeditat adjumentum. Hinc ista in familiaritatu, colloquiis cruditis, scribendis literis, disputationibus privatis & publicis dextrè misceri possunt, quò altius memoria inhaereant.

7. FINEM studiorum ATTENDE. Cum hoc Excerpta sunt committenda. Nam aliter Philologus excerptim aliter Orator, aut Concionator, aut Jurisconsultus, aut Astronomus, aliter Medicus, aut Theologus. Ad sua quisque studia hæc annotandi operam attemperet, quod brevi uberius dicemus.

CAPVT III.

Tres Excerptorum classes faciendæ, suis cuique assignandus Index.

Hic Faustine, seridè velim animum advertas. Id jam docendum, quod principio maxime visus es excerptere. Modus excerptendi nunc tradendus est. Tres assignandas classes, & suum cuique Indicem assignandum. Quidquid enim notatu dignum videtur, aut in LEMMATA, aut in ADVERSARIA, aut in HISTORICA Excerptum. Singulas classes sub aspectu dabo. Nunc eas breviter, ne peregrinæ videantur voces, explicio.

I. Classis, LEMMATA. Sic appello. Huc spectat, & in hanc classem referendum, quidquid historia non est, & fuscè non exferibitur, sed annotatur tantum auctor, liber, caput, vel paragraphus, pagina, &c. Additis subinde vocalis seu clausulis: *Hic breviter, iste fuscè, ille optime.* Huc præcipue spectant virtutes, vitia, omniaque alia, quæ in sermonem familiarem adduci solent. Exempli gratiâ: Cælum, Sidera, Meteora; item Beatitudo, Cælestes, Elementa, Animantes, Volucres; Quadrupes, Pisces, Arborea, Montes, Metalla, Bombardæ, Horologia, Campanæ, Musica, Coronæ, &c. Infinita talia, quæ disceptationi hominum subijciuntur. Sed speciem Lemmatum sub oculos ponam singulari capite.

II. Classis, ADVERSARIA. Hoc illis do nomen. Huc spectat & in hanc classem enotandum, quidquid historia non est, sed tamen (nota discrimen à priore) paullo fuscius exferibitur. Additis pari modo, auctore, libro, capite, pagina, &c. In hanc classem potissimum referuntur Ritus prisca, Epitaphia, Descriptiones insigniores, Sententiæ; vel Dicta uberius explicata, Rara, Admiranda, Nova, Vetera. Si tamen hæc, ut dixi, non sint historia, & plusculis verbis excerptantur. Exempla horum infra dabimus, ut nemo sit, qui ea non facili negotio capiat.

III. Classis, HISTORICA. Sic classem tertiam vocemus. Huc spectat, & in hac classe collocandum, quidquid historia est, vel (ut pueri loquuntur) exemplum, sive id fuscius exferibatur, sive non: notatis pariter auctore, libro, capite; diligentiores etiam paginam obsecrant. Tribus his classibus triplex accommodandus est index in libro chartaceo, sed separato, ut docebimus. Hæc classes ita constitutæ sunt, ut quidquid in lectione occurrit excerptum, notatu dignum, in unam illarum possit excerpti. Quidquid enim historicum est, ad HISTORICA: quidquid historicum non est, sed vel ritus prisca, vel simile quid, & cum explicatione aliqua videtur inscribendum, ad ADVERSARIA spectat. Quidquid aut historicum non est, sed verum, vel res aliqua quæcumque, de qua possit institui sermo, ad LEMMATA pertinet; si quidem auctor tantum sic

Excerptum tres classes.

1. Classis, Adversaria. Quid ad hanc classem referendum, & à superiore discrimen.

1. Classis, Historica. Quid ad hanc classem referendum est. Triplex index his classibus accommodandus.

fit notandus, qui ejus rei mentionem faciat. Res erit clarissima, ubi non auribus tantum, sed & oculis loquimur. Hac autem enotandi methodo, vel centum, vel sexcentos auctores diversorum idiomatum die uno legere possum ordine profus imperturbato. Nam in dictis tribus his classibus nihil attendendum ad ordinem: quo res loco venerit, eo recipiatur; in solo indice ordinata series Alphabeti observanda. Nec opus magnis chartarum voluminibus, modo unicus liber chartaceus triplici destinetur Indici. Ceterarum trium classium quævis à quaternione duplicato faciet initium. Cum duplicatus hic quaternio fuerit impletus Notis, alius atque alius ei addendus. Nunc singulas classes istas oculis exhibeo; idque practicè profus & mechanicè (da veniam fuliginosis vocalis) aliter certè hæc talia non capiuntur.

CAPUT IV.

LEMMATA quæ ratione sunt faciendâ.

VT promissis stem, Faustine, institutionem planè practicam, atque mechanicam accipe. Duo sunt quaterniones chartæ, complicati in quarto (ut bibliopolarum officinæ loquuntur) sibi inter inserti, habeantque latiores paulò margines; his præfige titulum, **HEMATA**. En tantillæ molis est Excerptis initium dare. Si duos tantummodo quaterniones habeas, sat chartarum, sat libri est. Ubi duos quaterniones illos impleveris, alios illis atque alios appone, prout multum exceperis. Ita hæc res in infinitum potest crescere sine ullo chartæ dispendio. De indicibus infra singillatim agemus. Habemus chartam rei destinatae idoneam; præfixa frons est, **LEMMATA**. Jam inscribendi modum, & ipsa **LEMMATA**, seu titulos Lemmatum, nullâ ordinis ratione habitâ subjungo. Exempli gratiâ.

LACRYMÆ, & quidquid ad illas. De his Cæsar Baronius tom. 2. an. 253. numero 80. & an. 254. nu. 55. Thamuz idoli concavi oculi infusum plumbum, & accensus intus ignis, ut idolum flere videretur. Hieronymus Pradus tomo I. in Ezech. cap. 8. sine omnino. B. Genovefa quoties cælum suspiciebat, flebat. Zacharias Lippeloo tom. I. die 3. Jan. De Annibalis tisa inter flentes, Livius lib. 30. fine. De lacrymis Chrysofostomus hom. 1. in Epiphani. Domini. Pererius tom. 4. in cap. 37. Genes. vers. 33. Psalm. 118. vers. 136. Vide Commentatores Bellarminum, Lorium, alios. Eleganter dictum: Nimum risus pretium est, si cum probitatis impendio constat. Cum in arce Apollinem triduo lacrymasse duo ædificii Romæ nuntiarent. Livius lib. 43. Perseus pro concione dicturus lacrymis impeditur. Livius l. 44. fine, & l. 45. initio. Sortis humanæ memor lacrymat Æmilius. Juliana virgo Martyr potest lacrymis extinguit, Lippeloo die 16. Feb. De lacrymis Athanasie idem 26. Feb. Ericius calidis aquis necatur; ita dæmon lacrymis. De lacrymis Bellarmin. lib. 2. de Penitentia c. 11. De divinæ Matris lacrymis juxta crucem stantis, Deltrius in Opere Mariano, factâ lectione 4. propius finem, ubi de pulchritudine Christi. Soror in sororis funere sanguineas lacrymas fudit, idem Deltrius Polemicâ 2. Marcellus expugnatis Siraculis fleuit. Valerius Max. l. 5. c. 1. Jul. Cæsar illacrymavit capiti Pompeii hostis capitalissimi, ibidem. Lacrymæ legati ad Deum; Lacrymæ, oratio sunt efficacissima, Maldonatus in c. 2. Joan. v. 13. De Xerxis lacrymis, speccato exercitu, Valerius lib. 9. c. 13. Alexander Macedo illacrymat funeri conjugis Darii, Curtius lib. 4. post med. Darius etiam velato capite diu plorat. Lacrymæ viduarum ex oculis in cælum subsiliunt, Ecclesiastici cap. 35. v. 17. ad v. 20. illustris locus. Regius puer fleuit quòd mensulam in qua Darius comedisset, Alexandri pedibus subiceret. Curt. lib. 5. Alexandro Magno occurrunt quatuor millia Græ-

corum, quorum alii pedibus, alii manibus, auribusque muti, frontibus inusti lacrymas lacrymando provocant. Curtius lib. 5. Crocodili lacrymæ, quales apud Darium Nabarzanis & Bessi. Curtius lib. 5. propè finem. Ubi simulatissimis lacrymis rex etiam illacrymavit. Alexander obortus lacrymis queritur de milibus in partem redire cupientibus. Idem lib. 6. initio. Exercitus omnis lacrymatur. l. eodem med. & l. 9. post init. Alexander super Clyti à se intercepti corpore acerbe plorat, Idem lib. 8. initio. Cum Perdicas diademâ vestemque Alexandri cum armis & annulo sibi tradito in fellâ regiâ posuisset, illorum aspectu omnibus oborta lacrymæ integraverunt luctum. Curtius lib. 10. *Observa, Faustine, non tantum lectum à me Curtium, sed etiam excerptum. Illud etiam nota, nil horum de lacrymis in indice Curtiano positum. Inunc, & indicibus fide, quos actò laudasti. Sed perge.*

De risu Sardorum misto lacrymâ, Pacatus in Panegyri ad Theodosium. De lacrymis Christi, Maldonatus & Alvarez tom. 1. de virtâ Spirit. Hieronymus Natalis die Palmarum. Francisc. Borgia in opusculis. Alii. De lacrymis copiosè & bene Alphonsus de Horosco, in Horto sacro, c. 21. c. 22. c. 23. c. 26. Azot. tomo 1. l. 3. cap. 14. Cæsar Sylvius Commentarij in 12. tabular. leges, cap. 24. Homo cum primùm plorat, vigilat; cum primùm in cunis ridet, dormit. Cardanus l. 8. de Rerum varietate cap. 43. propius finem. De singulari dono lacrymarum in viro Religioso. Joan. Nider. l. 4. de Formicis, cap. ult. Brasilienses carorum adventum, circumdatis collo brachiis, appresso ad pectus capite, cum effusâ comploratione, altiusque suspiriis primùm excipiunt, viz laborem & incommoda commiserantes: momento dein sicant oculos; habentque lacrymas in potestate. Maffei lib. 1. histor. Ind. De virgine per lacrymas curata, Bredembach. l. 4. Collat. laerar. c. 7. De primis lacrymis infantis, Guevarra *zetteringer*. De lacrymis & illarum origine, Guevarra l. 1. epist. materteram super catelli funere consolans. Narses qui Galliam subegit, Germanos vicit, numquam pugnavit, quin priorè proximâ nocte fleverit. Ibid. Non absurdè dixit Regina Ehiquti mater: Dignum est ut fleant sicut femina, quia non pugnaverunt sicut viri. Guevarra lib. 2. epist. Ubi de regno Granatenâ. De lacrymarum & fletus utilitate, l. 3. epist. Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex, cum ei libri sacri, quorum magno desiderio tenebatur, literis aureis descripti portigerentur, ingenti lætitiâ velut ebrius illacrymavit ubertim. De la Cerdâ in lib. 1. Virgilio, Versum, Constitit & lacrymans, &c. Alexander Aphrodis. Problem. l. 1. c. 32. Lacrymas Orphei, & quæ similis notæ sunt, etianleo. De piis lacrymis Messret serm. 1. Dominic. 1. post Epiphani. & feriâ 6. post Domin. Oculi, & feriâ 4. post Dom. Lætare. De tyranno qui primò sermones, dein nutus, tandem & lacrymas verabat, Philipp. Bosquier. in Arâ Cæli Conc. 23. c. 1. Imago Crucifixi per aliquot dies visa flere. Henricus Spondanus anno 888. n. 5. Ramirus rex sub vitæ finem cum lacrymis clamavit: Nudus egressus sum, &c. Spondanus anno 950. Ortho III. Imperator palam lætus erat, sed ob monita Beati Heriberti occultè ingemiscebat & flebat. Spondanus anno 1071. num. 7. *Hunc compendii causâ nomino, qui Cæsaem Baronium traxit in compendium. Sed ulterius paululatim.* Hipponensis Virgo, cum se oleo perunxisset, cui pro illâ orans presbyter instillaverat lacrymas suas, mox à demonio sanata est. August. tom. 5. l. 22. de Civit. c. 18. mihi pag. 298.

Pachomius nocte rotâ sudans & lacrymans oravit, ut manè rivuli cernerentur in pavimento. Heribert. Rosweyds lib. 1. in illo cap. 15. plura c. 38. & 52. Quidam per annum integrum seipsum dessevit. Sebast. Baradius tom. 1. lib. 10. c. 17. De lacrymis in oratione, Dux spiritualis Ludovici de Ponte part. 1. tract. 1. c. 17. maximè

de Martyr. Disce diligere inimicum, si vis cavere inimicum. August. in psal. 100.

Omitto alios plurimos. Hos ordine confuso, sed eo notavi, quo dabat lectio. Non nego his lemmatibus missas subinde historiolas, quæ aliqui spectarent ad HISTORICAM. Sed hic non anxie agendum, modò excerptamus. Nec obstat quin idem aliquid in plures classes excerptatur, tantò enim firmius hærebit, & quæsitum certius occurret. FAVST. Sed ego auctores, quos nominasti, nec legi, nec forsàn lecturus sum. EVLOG. Non referretuos tibi habeas, & exiis, quod tibi videtur, enota. Addamus unum alterumve lemma profanius prioribus.

CHOREÆ & SALTATIO. De his Lorinus in cap. 7. Actor. v. 41. Casaubonus in l. i. Athenæi. Scaliger in sua Poeticâ. Lucianus in suis dialogis, tom. 4. fuse. Dio, Chrysostomus. Macrobius l. 3. c. 14. Petrus Nannius l. 4. Miscellan. c. 22. Cælius l. 5. Antiquar. lect. cap. 3. & 4. Martinus de Rosâ l. 3. Rerum singularium c. 16. Petrarca l. i. de Fortuna utriusque Remed. c. 24. Bursæus in suo Panario. Rex Alphonsus dicere solebat: Saltatorem & stultum eo tantùm distingui, quòd ille totâ vitâ; iste, dum saltaret, stultesceret. Guevarra l. 2. epist. pag. 73. & l. 3. pag. 69. usque ad pag. 80. Verus dictum: Choreæ est circulus, cujus centrum est diabolus, & circumferentia omnes angeli ejus. Messier. Domin. Quinquagesimâ ferm. 2. ubi saltus, ibi diabolus. Cornelius à Lapide in c. 15. Exodi, pag. 436. E SS. Patribus videntur. Ambrosius l. 3. de Virginibus, post initium. Chrysost. tom. 1. inc. 30. Genesios, hoim. 46. pag. 375. Idem tom. 2. pag. 281. & 363. & 364. tom. 5. pag. 660.

BACCHANALIA & EORVM ORIGO. De his Barthol. de Scobar, tom. de Quadragel. circa finem tomi, pag. 826. Quo spectaculo Bacchanalia sunt impedita, Historia Societatis Jesu tom. 1. l. 12. nu. 52. Contra Larvatos Petrus Chrysologus ferm. 155. pag. 387. De Lupercalibus Romanis, quæ Bacchanalibus nostris non absumilia, Alexander Neapolit. Rosinus, alii. De Bacchanal. Delirius in opere Mariano lect. 4. de Passione Dom. Polydorus Virgil. l. 3. c. 17. Idem de personatis & larvatis l. 5. c. 2. Clarus Sylvius commentario in 12. Tab. leges c. 17. & alibi. Aphthonius in suis progymnasim. Simon Majolus part. 2. Canicular. ubi de corporis voluptatibus. Idem de larvatis Comitibus miserè utulatis Colloq. 5. & 6. ubi Hilaria vocat. Quâ ratione Turcæ suam Quadragesimam ordiantur, Dux Polonus Radzivil in suo Hodepoticò, epist. 3. pag. 188. De Bacchanalibus Bosquier. Tab. 1. Naufragii. Philostratus in Apollonio l. 4. c. 7. &c. &c.

Si alicubi, Faustine, minùs accuratè librum, caput, paginam numeravi, da veniam, subinde bonus dormitat Homerus. Ante annos triginta & plures cum initium darem Excerptis, nonnumquam leviori brachio hoc negotium curavi. Pœnitet oscitantæ. Quòd si numeri à me notati cum libro non consentiant, scito, me fide optimâ egisse. Sed quia editiones diversæ numeris multùm variant, hinc paginæ non concordant. Sed antequam ad indicem Lemmarum procedam, pauca velim observes.

1. Hos titulos seu Lemmata *Lacrymæ, Resurrectio, Choreæ, &c.* non studio, nec ordine collixi, sed ea mihi auctores suggererunt, quos legi. His nova quoties addo, cum scriptores alia atque alia subministrant. Quâ quidem ratione in infinitum augeri possunt.

2. In ipso margine, ut cernis, titulum seu lemma grandiore paullùm caractere scribo, seu vox una sit, seu plures. Cetera omnia post marginem.

3. Spatium inter lemma & lemma plerumque duorum aut trium digitorum relinquo: eo spatio impleto, titulum eundem, idemque lemma, si redierit, ibi colloco, ubi post ultimum lemma, spatium reperio. In solo

Tom. II.

A indice diversarum ac plurium paginarum numeros appono. Dixi hæc talia ægrè capi, nisi pragmaticè subjiciantur sub aspectum. Et en chorandj formam oculis sisto in hac chartâ, & unum tantummodò alterumve auctorem laudo, relictis spatiis ad alios adjungendos. Exempli gratiâ.

JUDICIUM EXTREMUM. De hoc Gabriel Inchinus de 4. Novissimis, parte 2. De hoc eodem innumeros notavi, quos hic omitto.

AVLÆ, AVLICI, MORES, MISERLÆ. De aulâ Pontificiâ Scioppius in suo Hypobolimo pag. 274. De aulâ Cæsareâ Bulengerus fuse ac bene 2. de Imperatore Rom. Aulicis præcepta dat Joan. à Chobier in Auctario Aphorismorum politic. 3. cap. 32. à pag. 339. usque ad pag. 368. Non addo plures, ne minùs servem, quod promisi.

JUDICIUM FEMERARIUM. De hoc Dux peccatorum Granatæ l. 2. c. 11. Amuffis de Rectâ intentione l. 2. c. 7. Quomodo hoc ferendum sit, Scribanii Politica p. 436. Consultò non plures nomino.

JUDICIUM PARTICVLARE. Qui de eo librum scripserit, neminem scio, qui spatium illius mentionem faciant, plures. Petrus Thyraus de eo disseruit, prout in scholis Theologorum mos est. Tu vide Tribunal Christi editum Monachii anno 1632. Latine & Germanicè.

AMEN. De hac voce profectò plurimi; nomino unum alterumve: Toletus in c. 3. Joannis. Sanctus Nestor cum post preces in cruce dixisset, AMEN, expiravit. Lippeloo die 26. Febr. Julius Mazarinus in psalmum Miserere, &c. conc. 110. & conc. 130. copiosissimè.

NEMO LÆDITVR NISI A SEIPSO. Præter Chrysostomum divinè de hoc differentem, tom. 5. pag. 637. Epictet. in Enchirid. c. 3. c. 22. c. 26. c. 27. Chilon: Cave tibi ipsi, & cave te ipsum. Taceo tot alios, Bellarminum, Bosquiesium, ceteros.

JUDICIA DEI OCCVETA. De his Benedictus Pererius tom. 4. in cap. 40. Genes. sine, de pincernâ & pistore Pharaonis. Idem in Daniele l. 3. versu: Omnia judicia tua vera sunt; & l. 5. versu: Nunc igitur ego Nabuchodonosor. Idem in c. 11. Exodi, disput. 5. sine.

En ideo ad quodvis lemma spatium est relictum, ut auctores secuturo tempore legendi possint addi jam notatis. Quòd si spatium lemmatis alicujus sit impletum, idem lemma, eandemque titulum illic iterum scribo, ubi lemma ultimum est, & ubi notare desit. In indice tantùm novæ paginæ numerum appono. Ita & chartæ parcimus & facillimè; quidquid placet, in suam classem, suumque lemma excerptimus. Addamus pauca de Lemmatum Indice.

CAPVT V.

LEMMATVM Index quâ ratione disponendus.

V Ti Lemmata in quarto scribenda suavi, sic Index in octavo, ut vocant, disponendum censeo. Quâ quidem ratione unicus liber chartaceus paullò crassior ad triplicem Lemmatum, Advertariorum, Historicorum indicem consiciendum suffecerit, nisi tu eum malis in duos aut tres libros dividere: hoc tui arbitrii est.

Dixi ad Lemmata reduci posse omnes virtutes, vitæque omnia, & quidquid disceptatione dignum familiaribus colloquiis misceri potest, ut brevi ostendam. Ille hic egerit rectissimè, qui ad studiorum suorum finem, quem sibi præfixit, opportunissima excerpterit. Vitanda verò est infelix illa diligentia, quæ nugas, & apinas, affaniâsque colligit, vix unquam usui futuras. Hujus generis lepium quid commemorans Gellius:

SS

Homo

Gell. lib. 14.
Noct. Attic.
cap. 6.

Homō nobis familiaris, inquit, in litterarum cultu non ignobilis, librum grandi volumine mihi dedit, doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præsentem, quem sibi elaboratum esse ait ex multis, & variis, & remotis sectionibus, ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoriâ dignarum. Accipio lubens, tamquam copiam cornu nactus essem, & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ ibi scripta erant, pro Jupiter, membra Grammaticorum miracula! Quo nomine fuerit qui primus Grammaticus appellatus est: quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates: Euryclia Telemachum quo genere claustrum inclusit, & quapropter idem poeta rosam non nōrit, oleum ex rosâ nōrit: quæ nomina fuerint sociorum Ulyssis, qui à Scyllâ rapti laceratique sunt: quis adeo versus sit, qui per singula vocabula, singulis syllabis increpatur: & ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium, &c. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt, quæ cum statim properans redderem: Virorum doctissime, inquam, librum hunc opulentissimum recipe, nil profus ad nostras paupertinas litteras congruentem.

En bellam varietatem ridicularum questionum, quas scire, aut cum curâ excubere, operæ non censeam; hæc colloquiis raro inferuntur.

Eneid. lib. 1. epist.
cp. 165.

Vitandus est morbus hominum operose nihil agerentium. Thomas Haselbachius, Theologus & professor Viennensis, quod Eneas Sylvius recenset, duos & viginti annos in capite primo Hæc explicando consumpsit: quod si eadem methodo historiam, quam meditabatur, scripsisset, Antimachus Colophonius poeta Græcus bellum Thebanum scribere aggressus, viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces ad Thebarum civitatem perduceret. Dôcta vanitas, & otiosa sedulitas. *Tempus consumamus nugis, cum illud desit & necessarius?*

Ut autem nôris, lemmatibus, & quod sequitur, illorum Indici non virtutes solum & vitia, sed quævis alia profana posse misceri, vide initium ad Alphabeti seriem digestum:

Lemmatibus & illorum Indici non solum virtutes & vitia, sed quævis profana possunt misceri.

Architectura.
Asylum.
Agricultura.
Aquarum admiranda.
Agilitas.
Annus.
Academia.
Ætina.
Aurum.
Acroamata, seu, conviviorum ludii.
Annuli.
Amor sui, quem truculenta bestia.
&c. &c.

His titulis, seu lemmatibus, in indice adscribendi sunt tituli, qui signent paginam, in quâ lemma perscriptum. Verbi gratiâ, inter lemmata mea hunc quoque enotavi, AFFLIGI UTILE. De hoc lemmate tam multi ac varii auctores scribunt, idèoque toties inter mea lemmata redit, ut ego sanctè jurem his paginis omnibus, quas tuis oculis subiecto, hoc ipsum lemma, *Affligi utile*, impleto spatio reperiri. Nimirum pag. 9. 19. 49. 53. 68. 73. 86. 95. 100. 110. 111. 113. 115. 117. 122. 129. 132. 134. 135. His, inquam, omnibus paginis lemma illud enotavi, adscriptis auctoribus unâ cum libro, capite, &c. auctoris, mistis subinde, ut in superioribus vidisti sententiolis, quæ ad rem, aut etiam historiis. Ex his tot, tamque variis lemmatibus nemini non promptum sit toto die, ut Cresias volebat, vel etiam anno toto dicere. Et vide, quæso, Faustine, quàm multæ & præfixæ utilitatis sit pe-

derentium, & velut per otium excerpere. Ex illo, quod dixi, lemmate unico decuriam librorum facili negotio eduxerim. Sed plures Alphabeti litteras in exemplum hic monstro. Initium secundæ litteræ hoc dedi.

Balnea.
Byssus, carbasus.
Barba.
Balsamum.
Bombyces.
Brevitas corporis, statura pygmaeorum.
Brevitas orationis, styli.
Bibliotheca.
Bombarda, tormenta bellica.
Barritus in bellis quid.
Bacchanaliorum detestatio.
Bivium Herculis.
&c. &c.

Ne dubita in hac Indici serie reperiri etiam hæc lemmata: *Beatitudo, Beneficia, Benedictiones, Blasphemia, Baptismus, &c. &c.*

Hanc seriem proximè comitatur ista:

Caduceatores.
Convivia, & quidquid ad illa.
Calenda quàm religiose, Calendarium.
Circus, & quæ ad illum.
Come, Crines, Calvities.
Colores.
Crocodilorum mira.
Cursores.
Conscientia.
Carceres.
Cæcis, eorum bonitas, malignitas, varietas.
Cingulum, cincti, disincti.
&c. &c.

Uti hæc mixtum ad Lemmata revocavi, ita etiam Virtutes & Vitia, quæ ad seriem hanc pertinent, non omisi, quales sunt in virtutibus Charitas Dei, Charitas proximi, Castitas, Cognitio Dei, Cognitio sui, Contemptus sui, Conscientiæ examen, &c. è vitis Curiositas, Consectudo prava, Colloquia otiosa, Contemptus aliorum, &c. Sed addamus principium quod habet meus Index in proximos characteres duos.

Damnati ad bestias, ad metalla.
Discipuli erga Magistros quales sint.
Duella.
Dierum nomina, discrimina.
Dispositio Baanorum Athenis, quæ.
Delphinorum mira.
Discordia.
Divinatio.
Deus videt omnia.
Diligentia.
Diaboli vastities, doli, tentationes.
Devotio vera quæ.
&c. &c.

D FAVST. Licetne interfati? EVLOG. Licet quàm maximè. FAVST. Quid autem hæc Lemmata juvent Medicum, quid Mathematicum, quid Jurisconsultum, quid Theologum? Hæc illis erunt, quod fuerunt Gellio narrata Grammaticorum miracula. Hæc sanè illorum scientiam non augebunt. EVLOG. Amico sua verba non erunt periculosa, spero, & ignosces voci, Faustine; Homo es multæ præcipitationis, & finis appetens ante finem. Quid Medicus, quid Jurisconsultus, quid Theologus, in Lemmata, in Adversaria, in Historica excerpas, loco & tempore dicemus opportuno. Tu interim moræ patiens subtringe festinationem. Addamus quintam Alphabeti litteram: initium illius in meis lemmatibus hoc est.

Educatio liberorum.
Eluviones & diluvia.

Ebrietatis

Ebrietatis laus, vituperium.
 Ebrietatis antidota.
 Epistola occultè missa.
 Extemporalitas.
 Experientia & usus.
 Exilium.
 Exercitationes corporis.
 Electrum, seu, succinum.
 Echo.
 Extasis, Extatici.
 &c. &c.

Ab hoc quinque litterarum initio conjecturam facies de ceteris. Atque hic Lemmatum Index est. Gradum faciamus ad Adversaria.

CAPUT VI.

ADVERSARIA quomodo insituenda.

Aliera classis Excerptorum, *Adversaria*. Huc spectat, quidquid historia non est, in quo cum lemmatibus conveniunt; eo autem differunt, quod in Adversaria referantur res illæ, quæ paullo fusiores secum explicationem trahunt, uti esse Ritus prisicos, Epitaphia selectiora, insigniores Descriptiones, & quæ his affinia. Reverà fuit subinde quædam excubenda sunt tum quia id, quod enotatur, selectum, memorabile, rarum, animadvertione præcipuum, notatum dignum; tum quia liber, qui in manibus est, non quovis loco consuli potest: hinc ego insaferim, si charta desit, inscribere manicæ aut strophio, quod excerptum venit, ne memoriâ excidat. Quemadmodum Basilio Abbati Cosmas vir perinde sanctus ac eruditus suadens: *Cum, inquit, invenis aliquid ex opusculis S. Athanasii, &c. habueris chartas ad scribendum, in vestimentis tuis scribe illud.* Ita ego: Si liber, cujus modo copiam habes, sit rarior, nec ubivis locorum proster, excubere, si quid selectius, aut memorabilius occurrat: nec laboris, aut temporis præntear, laborem utiliter impensum, tempus optimè collocatum putato. Sed accipe titulorum, qui in Adversariis præfigi possunt, exempla.

LUSCINIÀ maximæ admirationi est, quod in tam exili corpuseulo, vox tam varia, tam suaviter, tam contenta insit; quod verno tempore, cum arbores frondent, herbarum pubescunt, quindecim diebus ac noctibus usque & usque liquidissimos cantus tenui guttute fundit. Unde in aviculâ tam pertinax spiritus: unde vis illa animæ contentæ tanta, ut unâ cantus continuatione geminata vocis & contentio & remissio audiatur? unde tam perfecta Musices scientia, tam ingeniosa modulatio, tam dulcis sonus, qui modò trahitur in longum spiritu continuo, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur concito, copulatur intorto, promittitur revocato, infusca- tur ex inopinato? Quid? cum iterum vocem revocat, & integrâ comprehensione cantum edit? Quid? cum modulor præter opinionem commutat? Quid? cum ipsa secum jucundè murmurat? nulla sanè tam varia cantio, quam ipsa non exprimat: plenam, gravem, acutam, crebram, contractam, diffusam, attenuatam, inflatam, continenti aut intermissio spiritu emissam: vibrantem, summam, mediam, imam. Quid plura? tam parvulis in faucibus, tam angusto in guttute, omnia, quæ ars vario labore, diversis instrumentis, cantionum generata vix assequitur, plenè expressa reperiuntur. Plautinum nostri: Numquam deficit vox lusciniæ. Festivè Plautus in Bacchidibus.

Pol magis metuo, in momento ne mihi defluat oratio.

Ba. Pol ego quoque metuo, lusciniola ne defluat cantio.

Affirmat Plinius lusciniam in ore Stesichori infantis cecidisse. Nec illud minus mirum: Plures singulis lusciniis sunt catus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certum.

Tom. II.

Ant inter se, palamque animata contentio est. Videtur sæpe vitam morte finire, spiritu prius deficiente, quam cantu. Meditantur aliæ juniores, versuque quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magnâ, & reddit; vicibusque recitant. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio. Ergo servorum illis prætia sunt, & quidem ampliora, quam quibus olim armigeri parabantur. Scio festertis sex, candidam alioquin, quod est propè Ausitiam, vixisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugii dono daretur. Vixit jam sæpe, iustas canere cœpisse, & cum symphoniâ alternasse.

Plin. lib. 10. Natur. hist. c. 29. med.

En Adversariorum specimen, quod solum exempli loco posui. Addamus paucula, ut tanto sit clarior hic excerpti modus.

CORVI PISCATORES. Sinarum populi prægrandes ac domesticos alunt corvos capiendis piscibus assuetos. Eorum colla nodo ita laxo constringunt, ut respiratione neququam interclusâ, cibos tamen transmittere ac deglutire nequaquam valeant. Ita è caveis dimissi admirabili solertia sese in aquas immergunt; pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro apprehensos, domum, unde abiere, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus ad satietatem ipsi quoque pascantur. Vide Maffejum l. 6. hist. Indic. med. ferè, pag. 163. & Guidonem Pancirollum, volum. 2. tit. 1. cum notis Salmuth.

150. Thales nam utique festertium hic, non festertius summus intelligendus.

ARBORES VINO RIGATÆ. Dionysius prior Sicilia tyrannus platanos in urbem Rhegium transtulit, domus suæ miraculum. Tanùmque iis postea honoris increvit, ut mero infuso illæ arbores nutrentur: comperit id maximè prodesse radicibus; docuimusque etiam arbores vina potare. Plinius lib. 12. Histor. Natural. cap. 12. med.

Istud idem exempli loco posui, ut scires, quid sit, *fusus aliquid excubere.* Nec enim prolixam adeo descriptionem somnies velim, sed cum quippiam quatuor aut quinque pluribus aut paucioribus versibus, enotandum est, ad Adversaria spectare ajo, cum historicum non sit, & tamen cum explicatiunculâ excerptatur, qualis est prisicus ille ritus in arboribus vino rigandis. Addo:

ARBOR VNICA EXCAVATA TRICLINIVM. Clara est arbor in Lyciâ, gelidi fontis sociâ amœnitate, itineri apposita, domicilii modo, cava 30. & unius pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxeo intus crepidinis corona musculos complexa putices, tam digna miraculo, ut Lucinius Mutianus ter Consul, & nuper provincie ejus Legatus, prodendum etiam posteris putaret, epulatum se intra eam cum duodevicesimo comire, * *Cum 18. servis.* largè ipsâ toros præbente fronde. Atque hoc cavatæ arboris triclinium ab omni afflatu venti securum, suis convivis lætiorum exhibuit aspectum, quam nitore marmorum, quam picturæ varietas, quam aurum, aut gypsum laquearium. In eodem hoc arboris triclinio Mutianus cubitavit. Addo brevius.

Plin. lib. 12. Natur. hist. cap. 1.

MURES FVRES, Vultures, milvi, caprimulgi, corvi, polypus, furacia quidem animalia sunt, sed illis non multum mus cedit. In aurariis etiam officinis furantur mures (tanta est furandi dulcedo) sed ob id alvi eorum inciduntur deprehendendo arto. Nota fuisse homines, qui cum aurum baltheo, thoracæ, calcæis insuere tutum non putassent, glutierint, tempore secessus depositum ab alvi fidelitate recepturi. Lavinii clypeos argenteos, Antii coronam auream arrosferunt mures. Livius l. 30. initio. Albertus Magnus scribit, visum à se murem, qui in convivio candelam teneret. De muribus Guido Pancirol. volum. 2. tit. 1. in Notis. Plinius lib. 18. cap. 57. Nec mures tantum, sed & aviculæ domestica, quas alis aliquantulum acicis alimus, norunt furari. Parus curaleus

caeruleus ex ære minuto patrisfamilias centum quadraginta tres nummos, totidem itionibus ac fartis subtrahit, & in fornacis vertigem congeffit. Sed illud magis mirandum. Inter Helvetios Parochus quotidianos quatuor convictores habuit, murem, felem, canem, & aviculam, quos ad eam familiarem mri disciplinam & assuetudine reddidit, ut quories vellet, ex eadem jentarent, pranderent, cenarent scutellâ. Narravit is, qui suismet oculis, spectavit.

ROSAE ELOGIUM. Vide partem I. Rosarum, quas Domini Jesu Mater orbi exhibet cap. I. ante §. I. De Rosâ videri potest Plin. l. 21. Nat. hist. c. 4. Politianus cap. II. Miscel. Claudius Paradinus in Symbolis, pag. 215. & 226. Rosam loquentem optimè describit Joan. Crombecius l. 2. de Studio perfectionis, cap. 9. Addo:

ROSA HIERICHVNTINA. Venosus est frutex, odoratus quando recens, ramulis duriusculis & spinosis, colore subflavo, baculas habet racematim coherentes, foliola olivæ similia, flores violæ candidos; non altè à solo exurgit. Saligniacus testatur, prope fontem Elisæi, hujus generis nasci rosaria, quorum fœtus sint istæ rosæ. Noctè, quæ natus est Servator orbis, hæ rosæ quamvis exsuccæ sint, & vel centum annorum, paulatim tamen sponte sua hiare incipiunt, & tandem se totas pandere. Post eam noctem ramos iterum contrahunt, & in glomum sese colligunt. Quod ipse meis oculis spectavi annis pluribus. Id miraculi, pia fidelium devotio Virginei partus honori, communibus suffragiis adjudicat.

Multiformes porro rosarum habitus sunt. Est quæ angusto foliorum galero tota contexta, fastigiatum pyramidis acumen primum absolvit, corpus reliquum viridanti vaginâ continet. Aliam videas diu collectos in sinum amictus latam exsurgere, & foliorum suorum censum medietati, & paulo ridentis calathi honore, feminis inclusi crocum aureum ostentare. Verum caduca est omnis rosarum gloria. Videas in eodem hortu rosas virgines ore matutino florentes, & formosas: quæ deo omne ac divitias amiserint. Heu quam præceps jactura formæ! vix natae consenscunt, & terram nutriticem suam exuviis suis operiunt: quæ denso comarum igne modò tulerant, mox collapsis pallidæ foliis plorant & emarcescunt. Hæc vitæ nostræ conditio est: fugit ætas, avolat, evanescit. Quid moramur, quid procrastinamus? Tartaro aut cælo ambulamus proximi. Vis, Faustine, post flores è meis Adversariis, unam alteramve avium spectare? En quadrigam? Aquilam; volucrum reginam, Pavonem superbæ, Psittacum loquacitatis, Columbam simplicitatis imaginem. Sed vetustioribus aliquot voculis ignosce.

AQUILA. Cum sese nubium tenuissimè sublimavit evecta alis, totum istud spatium, quæ pluitur & nignitur, ultra quod cacumen nec ulmini, nec fulguri locus est, in ipso, ut ita dixerim, solo ætheris & fastigio hiemis. Cum igitur eò sese aquila extulit nutu clementi laborum, vel dextrorsum, tantâ mole corporis labitur, velificatas alas, quò libuit, advertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta despiciens, ibidem pennarum eminus indefesso remigio, ac paulisper cunctabundo volatu pæne eodem loco pendula circumtuetur, & quatit quorsus potissimum in prædam supernè sese ruat fulminis vice. De cælo improvisa, simul campis pecua; simul montibus feras, simul homines urbibus, uno obtutu sub eodem impetu cernens, unde rostro transfodiat, unde unguibus inuncet, vel agnum incuriosum, vel leporem meticulosum, vel quodcumque efui animatum, vel inanimatum fors obrulit.

PAVO. Quantum effert pavonem iris sua, & è plurimatis stellis versicolor rota, quantum vias & maximè

laudatas extollit avis Junonia pennas; tantum dejecit sua, tantum illius iridem, & rotam, & animos, pedum, quos habet turpissimos, solus aspectus. Quid causæ est, inquit Nazianzenus, cur arrogans ille & medicus Pavo elegantiam gloriamque ad eò affectet, ut, quoties aliquem cernens, propius accedentem viderit, aut etiam feminis, ut ajunt, Greg. Naz. sese ostentare voluerit (nec enim pulchritudinis suæ ignarus est) protinus elatè cervice, pennisque in orbem concinnatis, atque oculis aureo quodam gemmatique fulgore in acervum contractis, corporis sui elegantiam, cum fastuoso incessu, velut in theatro spectandum proponat. De hac avi, Ovid. lib. I. Metam. fab. 16. De ovibus pavonis in Trimalcionis convivio, Arbitr. De pavonis cocti è mensâ regiâ avolantis prodigio, Bavaria Sancta vol. I. pag. 113. ubi de Gunthero. Cetera de hoc alite dicit Ulysses Aldrovandus in sua Ornithologiâ.

PSITTACVS. Indiæ avis est, instar illi minimo minus quam columbarum: sed nec color, ut columbarum. Non enim lacteus ille, vel lividus, vel utrimque subluteus, aut sparsus est: sed color Psittaco viridis, & intimis plumulis, & extrimis palmulis, nisi quòd solâ cervice distinguitur. Enimverò cervicula ejus circulo mineo, velut aurèâ torque, pari fulgoris circumactu cingitur, & coronatur. Rostro prima duritia; cum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchorâ, excipit. Sed & capitis eadem duritia, quæ rostro. Cum sermonem nostrum cogitur emulari, ferrèâ claviculâ caput tunditur, imperium magistri ut perferat. Hæc ferula discenti est. Discit autem statim pullus usque ad octos ætatis suæ annos, dum facile os, uti conformetur, cum tenera lingua, uti convibretur. Senex autem captus, & indocilis est, & obliviosus. Verum ad disciplinam humani sermonis facilius est psittacus, glande quæ vescitur: & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur; non enim omnibus psittacis id insigne. Sed illud omnibus proprium, quò eis lingua latior, quàm ceteris avibus, eò facilius verba hominum articulatur patentiore pleetro & palato. Id verò quod didicit, ita similiter nobis canit, vel potius eloquitur, ut vocem si audias, hominem putem: nam quidem si videas, idem conari, non eloqui. Verum enimverò, & corvus & psittacus nihil aliud, quàm quod didicerunt, pronuntiant. Si convicia docueris, conviciabitur: diebus ac noctibus perstrepsens maledictum in stans. Hoc illi carmen est, hanc putat cautionem. Ubique omnia, quæ didicit, maledicta percensuit, denuo repetit eandem cantilenam. Si carere convicio velis; lingua excipienda est, aut quàm primum in sylvas suas remittendus.

Cardinalis Ascanii psittacus, ut ajunt, totum Apostolorum Symbolum pronuntiare potuit. De psittaco admiranda refert Plinius, l. 10. Nat. hist. c. 42. ferè toto.

COLUMBA candida, collo colorata. Ales, quam simpliciter dicunt, & quòd summa culmina petere sit solita, Columbam dictam voluit antiquitas: instar illi minimo minus quàm cornicularum, sed nec color ut cornicularum; non enim niger ille vel lividus, vel cineri subæmulus, aut sparsus erat; sed color illi lacteus ac niveus, nisi quòd collum color diversus imbueret. Enimverò cum super cerviculam ejus recidisset reverberatus dædali solis radius, omnem Parrhasii penicillum & Apelleæ artis industriam superavit. Pièssimæ enim iridis circulo velut aurèâ torque, pari fulgoris circumactu, luminis ingenio, cinxit & coronavit. Neque tam vatiègatus est aut psittacus in pennâ, aut pavo in caudâ; aut phasianus in alâ, aut apus* in Hyblâ, quàm perstrictum illud columbæ collum in Phœbi flamma: circa quod, adyerso sole, mille coloribus ludere voluit solers natura. Jam caput cristis & plumeo apice honestabatur. Formosum frontis suggestum geminis oculorum stellis intercurrentibus rostrum terminabat rostellum,

Saligniac. 10. 9. de scriptis terræ sanctæ, c. 6. Ne tamen erres, Lector, hæc rosa vel etiam cæcum ac plurimum annorum, ut dixi, omni die, cum aqua impunitur, sese aperit. Ego ita rei experimentum sumpsi, per raris id quavis horâ monstrare. Caduca est omnis rosarum gloria.

Alia editio: quodcumque ejus alatum, vel lanatum fors obrulit.

Quantum effert pavonem iris

Capitis eadem duritia, quæ rostro in psittaco.

Malabaribus in Florentia, mibi pag. 57. Videri etiam in Sicilia. Ubique omnia, quæ didicit, maledicta percensuit, denuo repetit eandem cantilenam.

Avicula: avium.

lum, in pedibus mineis quini digituli, in digitalis totidem facula unguinum, sed innoxia, numerabantur. Cetera omnia erant intacta nisi simillima.

Avem è rostro, scriptorem hunc è stylo facillimè noveris. Sed forsitan non ingratum erit audire, quid è sententiâ Platonis sit Conscientia. Ita loquuntur Adversaria mea.

CONSCIENTIA. Plato autumat singulis hominibus in vitâ agendâ testes & custodes singulos additos, qui nemini conspicui semper adsint, arbitri omnium, non modò actorum, verum etiam cogitatorum. At ubi vitâ editâ remeandam est, eundem illum qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti custodiam suam ad iudicium, atque illic in causâ dicendâ assistere: si qua commentiatur, redarguere, si qua vera dicat, asseverare: profusè illius testimonio ferri sententiam. Proinde vos omnes, qui hanc Platonis divinam sententiâ me interprete auscultatis, ita animos vestros ad quæcumque vel agenda vel meditanda formare, ut sciatis nihil homine præ istis custodibus nec intra animum, nec foris esse secreti, quin omnia curiosè ille participet, omnia vifât, omnia intelligat, in ipsis penitissimis mentibus, vice conscientia diverfetur. Hic, quem dico, profusè custos, singularis præfectus, domesticus speculator, proprius curator, intimus cognitor, assiduus observator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si ritè animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiosè colatur, ita ut à Socrate industriâ & innocentia cultus, est in rebus incertis prospector, dubiè præmonitor, periculosis tutor, egenis optulator. Qui tibi queat tum in feminis, tum in signis, tum etiam fortasse coram cum usus postulat, mala avertuncare, bona prosperare, humilia sublimare, nuntantia fulcire, obscura clarare, secunda regere, adversa corrigere.

FORTVNATÆ INSVLÆ. Ubi nullâ umquam nubes calum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli ætus adurunt: sed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentisque hinc inde plagæ, & amœna, seu salubritate montium, seu planitierum æqualitate regio, homines ait genio loci, & fortunâ suâ dignos. Non illic in honore supellex curiosa, non gemma, non imperium, non opes, non ea omnia, quibus, impotens hominum libido pretium fecit: qualis hæc terra? quàm sponte suâ, nullis subacta ligonibus, autumno fructus omnis est ferax, vere primo flores humo exerit, hieme aprica est, nec comam ponit, æstivo sole, nemore & fonte frigeferit. Has insulas, beata hæc Tempe, hunc paradysum nusquam nisi in cælo reperite est.

Verum ne profana solùm à me putes excerpta, en etiam sacra meis Adversariis inserta. Sed satis erit, existimo, nominâsse titulos, eorum explicationes legemus, cum plus otii fuerit.

VITIA ALIORVM TEGENDÂ.

NEMO MALVS NISI STVLTVS.

PECCATA OMNIVM OMNINO MALORVM CAÛSSA.

Hujus generis innumera monstrare possim, quæ cum delectu superioribus annis collegi. Hos autem titulos, Neminem malum nisi stultum: Peccata omnium malorum causam esse, &c. illustrissimè persequitur & explicat Salvianus Massiliensis Episcopus, qui anno à Virginis partu quadringentesimo sexagesimo vixit, & plurima scripsit, sed ad nos non pervenerunt, nisi quatuor libri de Ecclesiâ, & libri octo de Dei Providentiâ: ex horum quarto excerpti titulos proximè notatos, præsertim cum auctor sit verus, gravis, eruditus, illustris, & reverè ad illud ævi latinus ac elegans. Tantò autem in exscribendo promptior fui, quantò certior eram, librum non ubivis fore obvium. Sed de Adversariorum indice paucula subjungamus.

Tom. II.

CAPVT VII.

ADVERSARIORVM Index quâ methodo construendus.

Qvod de Indice Lemmatum dixi, hoc in isto etiam Index Adversariorum, Alphabeti series attendatur, & cuius characteres quatuordecim, plures aut pauciores pagellæ assignentur, prout gracilis aut crassus est characteris indicis liber. Nec enim opus, ut omnes litteræ pares numero pagellas habeant. Nam K. Q. X. Z. & similes, qualis est etiam flailis littera H. non grande Indicis spatium occupabunt. Jax, supra notavi, Excerpta videri scribenda in quarto, indicem in octavo. Sicut igitur in Lemmata construendum indicem dixi, ita suus etiam Adversariis erit assignandus. Compendio ejus rei exempla subjiciam. In Lemmatibus è primis quinque litteris exempla posuimus, idem hic faciamus è quinque sequentibus. Verbi gratiâ, si Adversariorum indicem inspiciam, in caractere F. hoc reperio initium.

- Funera Cholichorum.
- Faces prælii auspices.
- Faces funerum & nuptiarum indices.
- Florum sparsio.
- Fatua Dea sacrificium.
- Fortuna aurea.
- Fugitivorum calumniarum stigmata.
- Flabellum somno conciliando, aut ventulo.
- Fieri qua tibi non vis, alteri ne feceris.
- Familia ordinanda præceptiones.
- Forma concilianda artes.
- Fausa nomina.
- &c. &c.

Explicationes singularum, inscriptionum quâ pagina sint quaerendæ, numerus adscriptus indicat. Initium sequentis litteræ G. hoc est.

- Gigantes heroes.
- Gemmarum vilitas, & pretium.
- Gigantis fraterculus.
- Gleba injectio.
- Gypsisima manus.
- Gula antidotum.
- Gradus ad vitia deficientis.
- Gladus Castriotti, & Bullionii.
- Galli vaticinium.
- Gallina appenso milvi capite inquisitissima.
- Gloria sumus pretiosus, sed momentaneus.
- Græca Calenda.
- &c. &c.

Eadem est ratio litteræ flailis, seu aspirantis clementi, H.

- H. D. M. Hæc domus mortui.
- Hoc age.
- Histrionum sollemne verba, muta loquacitas.
- Herba viva.
- Homo homini lupus.
- Hieronica.
- Hic vel ibi.
- Hilarem & celerem datorem diligit Deus.
- Hecalesum sacrum.
- Hora.
- Helinium.
- Herodiadis facinus.
- &c. &c.

Hæc in exemplum recito, cetera omitto. Liquer, ni fallor, hic excerptendi modus, quem pariter in proximâ vocali observabis.

- Iurandi ritus.
- Insignia principatus, ignis, alia.
- Iuvenalia.

SSS

Inferium

- Inferium vinum.
- Injuriarum obliuio.
- Imaginatio vis maxima.
- Imagines Imperatorum olim quanti ferent.
- Inequalitas in orbæ maxima.
- Judicium temerarium quomodo frenandum.
- Impedimenta profectus in virtute.
- locare, aut pace, cum ueris.
- Judicii humani contemptus.
- &c. &c.

FAVST. Sed nunquid inter Lemmata censebas jam supra, *Judicium temerarium*, quod modò inter Adversaria collocasti? *Ev. 106.* Nihil piaculi hoc est: idem & inter Lemmata, & inter Adversaria, & inter Historica referri potest. Ad Lemmata spectat, cum rei auctores breviter annotantur. Idem Adversariis inferendum, cum diductior accedit explanatio. Idem ad Historica pertinet, cum rei gesta series narratur, aut certe subnotatur, quis scriptorum eam narret. Et ut omni religione te solvam, nihil esse erroris scias, Adversariis inscribere, quod ad Historica videatur pertinere, modò inscribatur: index ditimet controversiam. Judicium hic subinde hallucinatur, parum refert. Modò tui armenti pecus sit; de stabulo non litigeris. Sed ut in paradigmata hujus indicis quinque characterum exempla sint, prout cepimus, vide initium etiam sequentis elementi.

- Larvata funera.
- Lucar.
- Laticlavii.
- Luctus, in honoris demon.
- Littere breves.
- Lua.
- Littera lepori infusa.
- Liber vita.
- Locus non facit sanctum.
- Linum Indicum.
- Lararia.
- Laterna surda.
- &c. &c.

Hæc omnia, quod sapius jam monui, in exemplum monstro. Tu alios, atque alios tibi titulos para. Habes indicem Adversariorum. Faciamus gradum ad Historica, quorum tibi paradigmata paucis exhibebo.

CAPUT VIII.

HISTORICA ad quem modum excerpenda.

Tertia classis, Historica, & que in eam classem sunt inferenda.

Hic classi tertiæ nomen dedimus, HISTORICA. Quidquid igitur ad historiam sacram, profanam, veterem, novam, Latiam, Græcam, barbaram spectat, in hanc classem excerpendum est; sive id fusiùs, & verbum è verbo placeat exscribere, sive historiam brevissimè notare consilius videatur. Utriusque modi exempla subjiciam, tam historiam breviter notatam, quam integrè descriptam. Hic autem obvia sumo, & quæ priùs oculos manusque occupant.

FORTUNÆ LUDIBRIUM Alvarus Luna. Hic ab humili fortunâ ad summum pervenit: in præceptis eum ambitio dedit. Nihil ad regnum præter nomen deerat. Tandem bona ejus omnia occupata, ipse Majestatis damnatus, mulâ ad supplicii locum vectus est. In medio foro theatrum, in eo crux alta, & geminæ faces, tapete substrato. Luna conscendens locum, crucem veneratus, annulum signatorium & galerum amanuensis puero dedit: proximæ felicitatis cum præsentis fortunâ comparatio, inimicis etiam lacrymas excusserat. Erat uncus ferreus sublimi ligno confixus. Rogat carnificem, & quem in usum paratus esset? Ille, ut se junctum à trunco caput imponatur. Subdit Alvarus: Post mortem de corpore facito, quod lubet. Viro forti mors turpis esse non po-

Viro forti mors turpis.

A test, nec immatura. Simul dilorticatis tunicis inreperide caput securi subjecit, anno 1453. III. Nonas Julii. * Triginta annos ita in aulâ dominatus est, ut nihil nec majoris nec minoris rei, nisi eo arbitro gereretur; ita ut nec Joannes III. Rex Castellæ vestem mutaret eo non consilio. Truncus in theatro relictus, pelvi juxta postâ ad colligendam stipem, quâ sepeliretur homo paulò antè regibus potentia exaquandus. Sic res humane variant. Alvarus prioribus annis vatem consuluit: prædictum est, Cadahalsum exitio fore. Est oppidum hujus nominis in Hispaniâ, quod semper vitavit Luna, & significat etiam ferale theatrum, quod vitare non potuit. Joana Mariana l. 22. Rerum Hispan. c. 13. mihi pag. 47. De Comite Essexio in Angliâ Jul. Cæsar Bulengerus lib. 11. Rerum Gallicarum, mihi pag. 335. Bitonius capite plexus in Galliâ; eventus miri. Idem pag. 339. & seqq.

De similibus fortunæ ludibriis innumera profus excerpit. Ante diem clauso componat vesper olympo, quàm hæc omnia recitem. Postquam ego his talibus hominibus theatrum ingens implere, & adornare scenam amplissimam è tot tamque variis tragædiis. Fac initium excerpenti, Faustine, & experieris, quàm crebra sint in omni historiâ hæc fortunæ crepitacula. Sed en etiam paradigma historiarum quas brevissimè annotavi.

TRANSYGÆ CRUCIFIXI, & elephantibus substrati, proterendi. Valer. l. 2. c. 2. Auctor passim obvius est, ideo rem paucis notavi. Hoc autem historiæ veteris est; addo recentioris.

NEBULÆ DULCARIÆ missæ juveni, sed venenatæ; & qui mortem evaserit. Sodalis Parthenius, l. 2. cap. 8. pag. 317. liber in manibus est.

INVENTIO QUANTI SIT, Christophori Columbi ovum monstrabit. Lipsius l. 1. Antiquarum lectionum, initio. De Archimede hic plura, pag. 143. & 145. Addo fusiùs notatum.

FAUSTI VITES. Convivas habuit infaustus ille Faustus multos amicorum. Petierunt hi, vites uvis prægnantes sibi repræsentaret in mensâ, quamvis putarint brumæ tempore ab uvis tam alieno, id fieri non posse. Nec tamen difficilis fuit magus persuasus. Vites igitur præstigiis è mensâ evocat racemis vegrandibus plenas. Priùs tamen eam omnibus edicit legem, ut alto silentio expectent, dum jubeantur uvas carpere. Omnes se legi obtemperaturos recipiunt. Mox infamias artifex, incantamentis carminum ita oculos appotat turbæ præstrinxit, ut illis tot botri miræ magnitudinis, & succo maturo pleni apparerent, quot eorum mensa numerabat. Omnes ergo in gulam hanc avidissimi, jamque non nihil sitibundi è temulentia, suum quisque cultrum ad uvam sibi proximam apponit, dum modimperator Faustus jubeat secare. Natant omnium dentes salivâ, & in altissimam hanc voluptatem pruriunt. Hoc situ aliquamdiu tenentur; ingens omnium expectatio: dum cultro jugulent jam captam prædam. Tandem formosissima vitis evanescit & in fumum abit. Illi nebulâ magicâ jam dispulsâ, visi sunt singuli suum quisque tenere nasum appposito cultello jam jam pro uvâ secandum. Quod si quis immemor præcepti aut contemptor, botrum sibi delictum præcussisset. Hic omnium risus, & indignatio.

Hoc totum excerpit, sed meis verbis. Vide Simonem Majolum part. 2. Canic. Joachimum Camerarium in Horis Subseciv. cap. 70. Ad has Fausti vites, historiam refero nobilissimam, de Auxentio, qui à Licinio Imperatore jussus, aut Baccho uvam ponere, aut militarem zonam solvere, ac facessere; ille nihil cunctatus zonam liberrimè solvit, Christum confessus. Suidas id fuscè narrat, voce, Auxentius, pag. 156. Addo breviter enotata.

BOMBARDA HOMINE ONVSTA. Mass' jus de Didaco Mesquira l. 9. Hist. Indicæ pag. 259. vide Lipsium in Poliorceticâ analæctis.

LIBE-

LIBERALITAS IN PAVPERES. Hic historiarum mare est, quod ingredi non vacat. Auctores quàm plurimos consignavi, qui narratu & fide dignas historias de elemosynis scripserunt. Unicuique Valerianus Leuchtius 99. capita in Viridario Regio, idiome vernaculo in hanc rem posteris cum curâ excerpti.

VINDICTA DIVINA. Hic pæne diffusius se mare offert: non ingredior. Historias pæne innumeras hujus thematis selegi, auctoribus sedulo notatis. Nimirum in omne flagitium ultio divina vigilat. Nec ferè ullum est scelus, quod non à tergo & è vestigio sua sequatur Nemesis. Sed miscemus hic historiam fusiùs excerptam, velut testem tertium.

VORACITAS UGOCIONIS * FAGIOLANI. Cùm in urbem Lucam properaret Ugocio, ut Castrucium, quem in vinculis habebat, securi ferendum objiceret, prandenti nuntiatum est, à Pisanis arma esse correpta. At ille tamquam incertus, & parùm verus esset nuntius, prandium continuavit. Adest alter & tertius, Pisis res perditas, Lucenses quoque ad arma convolasse, carcerem effugisse, Castrucium è vinculis eduxisse, & principem civitatis salutasse. Ugocio comploratis rebus cum prætoriano milite ad Canem Scaligerum Veronam confugit; non sine honore atque benevolentia recipitur, & multos dies lautè habetur. In convivio fortè mentionem facit Scaliger edonum & gulonum; cùm gloriandus subjungit Ugocio, se juvenem quatuor albes capos, totidem perdices affas, hædi clunes, infarctum vituli pectus, præter salamentia cetera, unâ in cenâ absumpsisse.

Dii salem terris averte pestem.

Aderat tum & audiebat vit ingeniosus & saltus, Petrus Navus, qui gloriantem Fagiolanum faceret rangens: Non est mirum, inquit, hæc à te juvene absumpta, cùm senex & invalidis dentibus duas urbes integras prandio consumpseris. Nam fama erat Ugocionem, si à prandio citiùs temperare voluisset, facile duas urbes, Lucam & Pisas, servaturum fuisse. Vide Jovium l. 1.

De tam strenuis comedonibus, manduconibus, potatoribus infinita seges historiarum est. Selectiores diversas, hoc ipso loco notavi. Egregium illud & certum epiphonematis loco addamus.

Femina Syra nobilis & locuples, tam tetra & prodigiosa ingluvie laborabat, ut in singulos dies triginta gallinas devoraret, nec tamen insaturabilem appetentiam sedaret; alias triginta devoratura, si apponeretur. Dixisses eam quò plus ingereret, eò vehementiùs esurire. Portentum famis, & quod pæne superet Eriichthonis gulam. Ita paulatim accisæ opes, & in rem escariam exhausti loculi. Cognati esuritionis tam sumptuosæ miserati, beatum Macedonium virum sanctissimum conveniunt, & ejus auxilium implorant in femina tam malignam famem. Macedonius morbum precibus & herustu fontanæ, quam cruce signaverat, porrecto ita curavit, ut effreni appetitione jam pulsâ, gallinæ particula in alimoniam quotidianam sufficeret. Theodoretus c. 14. de B. Macedonio, pag. 824. apud Rosveid.

Alia glutonum & popinorum miracula facile observabis, si excerpte cœperis. Addo triplex, ut cœperam, paradigma historiarum succinctè transcriptarum, & *Historiarum* indicem propono.

FLAMMÆ SANCTORVM REVERENTES. De S. Marmerto Gregorius Turonensis l. 2. Hist. Francorum, c. 36. fine. De sancto Germano & aliis, Beda l. 1. Hist. Anglorum c. 19. & l. 3. c. 10. 16. 17. De S. Theclâ in igne illasâ, Baron. tom. 1. an. 47. ab initio, pluribus numeris. De S. Polycarpo, idem, tom. 2. an. 167. n. 3. & seqq. De libris sacris per subitos imbres rogo subtrahentis, idem tomo 2. an. 393. n. 38. Auctores & historias hujus thematis innumeras, sed breviter excerpti. Nimirum quàm prolixum sit, texere catalogum de sanctissimis

A hominibus, Clemente, Ancyrano, Constantio, Faustino & Jovita, Brictio, Modoaldo, Pontio, Francisco de Paulâ, Pergentino & Laurentino, Simplicio, Bonifacio, Cyrillo, Zenobio, Apollinari, Mamarce, Miniate, Sabâ, Heleno, Marcello, Copres, Apellen, Crispino & Crispiniano, &c. De Agnete, Julianâ, Ducia, Kungeunde, Austrebertâ, Christina, Rufina & Secunda, Menodorâ, Nymphodorâ, Metrodorâ, Theogniâ, Zenobiâ; horum omnium & plurium aliorum, pæne reverentes fuerunt flammæ. Surium, Lippeloo, Haræum consule, & tot historias dicti thematis invenies, quot hic nomina cernis. Ad aliud.

OPERTA OMNIA TANDEM APERIANTUR. Ibyci grues; Bessi homicidium, &c. De hoc omnium optimè ac fuse Deleius tom. 2. Adagiorum sacrorum pag. 440. Cornelius à Lapide, in c. 21. Deuter. pag. 108. Agrum viduâ ab Eudociâ Imperatrice iniquè ademptum, tandem pænituit, Spondanus an. 438. De Comite innocente damnato & necato, idem an. 996. n. 3. Mitto cetera.

GVLÆ VICTORIA. Serapion Sindonites: Hominem, ajebat, tres perniciosi feneratoros exagitant; Avaritia, Fornicatio, Gula: cùm à prioribus jam liber est, tyrannidem Gula vix unquam penitus vadit. Historiam fusiùs narrat Palladius cap. 83. med. apud Rosveidum, pag. 761. Sub eodem hoc titulo in mea *Historia* excerpti quàm plurima, quod meo Indici credo, qui paginas mihi diversas nominat, in quibus historia illæ contractiùs pleræque sunt perscriptæ. Ipsum ergo Indicem saltem per transennam inspiciamus.

Tres perniciosi feneratoros hominem exagitant, Avaritia, Fornicatio, Gula.

CAPVT IX.

HISTORICORVM index qui ordinandus.

Index trigeminus, in *Lemma* nimirum, in *Adversaria*, & in *Historia* faciendus, comòdè chartaceo volumine unico comprehendi potest. Nisi quis illum malit in duos aut tres distinctos libros dividere, & cuius characteri liberaliter pagellas plures assignare. Id tuo, Faustine, aliorumque arbitratui permitto. Tu hoc unum maxime cura, ut titulum seu *Lemma* tuis, seu *Adversariis*, sive *Historiis* inscribendum cum iudicio formes, id follester considerando, quid in eâ re, quam excerpturus es, cardo, aut caput; quid notius aut ignotius sit. Exempli causâ. Excerptum est quippiam in *Historia* de incredibili divina gratia incremento. Tu imperitè proliùs & absurdè feceris, si hunc titulum vel ad characterem D. vel ad I. retuleris hoc modo: *Incrementum incredibile divine gratia*, aut hoc modo: *Divina gratia incredibile incrementum*. Rectiùs facies atque peritius, si eum ad elementum G. revocaris, hoc modo: *Gratia divina incredibile incrementum*. In hoc namque titulo caput rei est *Gratia*. Eodem sanè modo sit excerptum istud: *Afferem vel tabulam cavarunt genua creberrimè submissa*. Hanc tu historiam non ad Indicis characterem A. nec ad C. nec ad S. vel T. sed ad G. reduces, hic enim res princeps, *Genua*. Ignosce, quòd te velur bimulum, aut trimulum puerulum ad litteras colligendas revocem. Jam supra dixi, hæc sacra aliter non constare.

Occurrit hic, quod Hispanus, vir Religiosus, memoria prodidit: Notum est, inquit, Ramirum Hispaniæ regem in suos proceres eorum saviisse, ut quosdam illorum in campanâ circum suspenderet; alios autem ad id spectaculi eo nomine evocatos, ut campanam illam admirabilem, novam viderent. Hanc historiolum quo titulo in tua *Historia* excerptes? Ego eam in elemento C. pendit collocarem hoc modo: *Campana mirabilis Ramiri*. Nam vox *Campana*, faciliùs tibi occurreret quam *Ramirus*. Confirmo quod dixi: Carillus poetaster pessimus, Alexandri Macedonis bella describere præfidenter aggressus est. Cum eo, regem sic pactum ferunt, ut pro singulis

Indicis Historiarum modus designatur.

Ramirus Hispaniæ rex proceres in campanâ circum suspendit.

gulis bonis versibus numismate dotaretur aureo, pro malis, colaphum reciperet. Placuerunt pacta conventa. Verum tot mali versus reperti sunt, ut vatum miserimus colaphis pæne necaretur. Cùm è tantis vix septem versus probari possent. Horatius mentionem facit:

Horat. lib. 2.
ep. 1. ad Augustum pro-
prium finem.

Charilus incultis qui versibus & male natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Tandem infelix apud Alexandrū captivus perit inediā
Inclusisque necem aveā pariaris, ut ille
Non profectura conditor Historia.

Suidas & Cyral. dial. 3.

Hanc ego historiolum meo Indici hoc titulo commisi: Colaphis pæne necatus. Certè vox Colaphus citius memoria sisset, quàm nomen Charili. Quod si de virtute, de morte Punici Ducis Annibalis aliquid excerpendum, ad primum elementum cenleo revocandum hoc modo. Annibalis militaris virtus. Annibalis generosa mors. Nomen istius ducis ignotum nemini. Ita in mille suis, ita in cæteris omnibus agendum: ideo monui, titulum rei excerpendum cum iudicio formares, illud spectando, quid in eâ re magis primarium, quid notius sit. Et en exempla pauca è meo Indice. Suprà è quinque characteribus postui paradigmata, è totidem hic ponam. Accipe initium mugientis element.

Majestas Populi Romani in Popilio.

Mortis memoria apud Calipham.

Modestia in morte servata.

Machina Salmoni regis insani.

Mithridates fulmine bis tactus, nec laesus.

Morbo nunquam tentati Asclepiades, alii.

Magica fascinatio Santabareni.

Mina Saraceni regis cum sacco castaneorum.

Mortis presagia.

Mors & vita simul in Demosthenis calamo.

Musca picta artificem monstravit discendi cupidum.

Mutis pugil ex indignatione victoria sibi abjudicata vocem recipit.

Sec. &c.

Mithridatem fulmine idem rectius fortassis ad fulminum miracula reculsem, quia tamen Mithridatis nomen ex omni historia notissimum, errori facilis erit venia. Nec enim hic anxie agendum: modò excerptas, etiam si non semper convenientissimus Excerptis sit locus. Elementum sequens hoc mthi monstrat initium.

Nausiagia.

Nubes cinerem & saxa vehens, noctemque faciens.

Negotiorum cupiditas in Turannio.

Narses miles optimus, inter feminas nere jussus.

Navigii loco sunt, crocodilus & delphinus.

Noctue neutrarum olim partium sunt.

Nuntii qua ignorarent nuntiantes.

Noctes precibus pervigilata.

Navis Raymundi pallium.

Nugandi tempus non est.

Nutriti à feris.

Neglectus rei divine quàm variè punitus.

Sec. &c.

En sacra profanis mixta. Hi autem tituli, quos solum loco paradigmatis recito, sic à me facti sunt, ut iis leviter inspectis mox totam historiam, quam signant, in memoriam reducant. Numquid hoc utilissimum memoriarum compendium esse scaberis?

F A V S T. Fateor sanè; atque jam meis oculis plus credo, quàm olim auribus.

E V L O C. Elementum sequens hoc exhibet principium.

Oculorum castigatio admiranda.

Orandi studium ingens.

Origenis lacryma post lapsum.

Oblationes impiorum Deo invisæ.

Oleum stillant Sanctorum ossa.

Orthyades * scribit trophaum suo sanguine.
Olorum seniorum amor in pullos orto incendio.
Oculos Tygranis conjux in assertorem suum conjicit.
Obeliscus Thebaicus quanto molimine erectus.
Obedientia submissis, simplicis, caeca specimina.
Opum contemptus in multis quantus.
Occultissima Dei iudicia.

* Alii, O.
Orthyades.

Sec. &c.

F A V S T. Jam pæne totus in titas partes tranfui. Est tamen etiamnum quod opponam. Sunt libri qui ejulmodi titulos copiosissime ingerant. Florilegia, Polyanthæa, Theatra. E V L O C. Responsum do non unum, tu ea in digitos mitte. Hi libri, pace illorum & veniã dixerim, nimis quàm simplici, aut Græcâ fide agunt, lectorem diu fatigant, & crebro miserè fallunt, auctores aut non nominant, aut mutilum testimonium producant: nam neque librum, neque caput, neque paragraphum, multo minus paginam notant. Quis fidat his testibus? Labores talium scriptorum neutiquam sperno, sed majorem in iis accuratorem desidero. II. Sit accuratior aliquis in hoc scribendi genere (nominare forsitan possim, sed unicum) is tamen è certis solum & paucis auctoribus quæ ad rem videbantur, selegit. Id autem longè gravius est, quod mihi exploratissime constat; auctores quidem subinde ita nominantur, ut laudatum testimonium reperire possis, sed verbis longè aliis conscriptum. Ejus rei experimentum sumpsi creberrimum: & tædet hoc sæpius explorare velle. Ah quoties Augustinus, aut Chrysostomus, aut alius talis nominatur, verbis eorum in medium addo, cum verò Augustinus, aut Chrysostomus ipsum respicio, hem quàm longè alia sunt verba Chrysostomi, longè alia Augustini, ab iis quæ liber objicit. Paullò pòst, ubi sermonem hodiernum finierimus, in rem præsentem te ducam, & collatis inter se libris ostendam, quantum hic fallaciarum sit. Longè suavius, longèque tutius ex ipso fonte bibes, tamen parcius bibas. III. In iis, quæ dixeras, voluminibus, id plerumque minimè invenies, quod maximè quaeris. Abi modò & scrutare tuos illos codices; quære è proximis titulis: *Mina Saraceni regis*, *Musca picta artificem monstrat*, *Navigii loco crocodilus*, *Noctes precibus pervigilata*, *Oculorum castigatio*, *Ossa oleum stillantia*, & infinita talia si repereris, magnus mihi eris Apollo. Obvium se dabit quidquid tu ipse excerpseris. IV. Non cujusvis masculi est, grandiore illam librorum molem emere. Anno millesimo sexcentesimo trigésimo primo. Theatrum vitæ humane auctius & emendatius in lucem datum est: si placet, eme; septuaginta tantum florens vanit, quos bibliopola debeas, bibliopogum taceo. Hic morbus nos ter ægrè annuet emptio, cum plerique avariores simus num morum, quàm librorum. V. In grandioribus illis voluminibus innumera sunt, quæ tibi numquam proderunt, sæpe non scriptorum, sed tuo vitio aut ignorantia. Nam plurima in iis quidem comprehensa, tu tamen numquam invenies, quia quo loco lateant ignorabis. *Sapientia absconsa* & *thesaurus invisus*, quæ utilitas in utrisque? Tua, & à te collecta tibi erunt utilissima.

Quand.

Quint.

D

Piscina Pollionis crudelissima.

Proditio proditori pessima.

Pedibus scribens.

Pelluvium Amasis.

Pomi argumentum Chartaginem everrit.

Pecunia in arcâ lapidescit.

Petra amantium.

Pater projicit è manibus hosti gladium jugulando filio.

PRIMUM

Pruna manibus allata.

Piscis reddidit Atilano suum annulum.

Pecunia in plebem sparsa; carpentum argenteum.

Panis mensa non illatus sata in venatione conculcata tacite reprehendit.

&c. &c.

Nec dubita inter elementa hujus titulos comprehendi etiam istos multiplici variatione: *Patientia, Perseverantia, Paupertas, Poenitentia, Providentia Divina* illustra specimina. Sic etiam non omissa *Pigritia, Procrastinationis, Pufflanimitatis, Pudoris noxii exempla.*

Litteram mutam, & ut Quintiliano videatur, prope modum supervacaneam, (Q) quia raras habet titulos, transumus. Elementum ergo proximum, ejusque initium inspiciamus.

Rosa, aliq. flores exhibiti mediâ hieme.

Riserunt, & cantarunt in morte plures.

Radobodus impius querit societatem apud inferos.

Reges non irritandi.

Regale capillitium Chroidis.

Rapa nobile donum regi.

Res è joco nata.

Regum Hierosolymorum coronatio.

Repentina clades tripudiantibus immissa.

Revixerunt aliqui in rogo.

Robustissimi, Glaucus Carystius, &c.

Risus inter lacrymas.

&c. &c.

Ita nunc etiam paradigma Indicis in Historica deditus. Hic pongo, explicatos modos Lemmatum, Adversariorum, Historicorum, Oratori, Rhetori, Concionatori, Philologo cuicumque convenire. Transeamus igitur ad aliarum quoque facultatum exedras, ut confiter tam Philosophiæ ac Theologiæ, quam ceterarum artium ac scientiarum studiosis dictam exceperendi rationem profuturam.

CAPUT X.

Qui dicitis Excerptandi modis Philosophus, Mathematicus, Medicus, Jurisconsultus, Theologus uti possint.

Sunt homines semidocti perquam tenui eruditione distincti, qui historiolas aliquot in medium recitare, dictum aliquod è melioribus proferre, facerias nonnumquam & sales narratiunculis inspergere nōrunt: Putes eos ex Hippocrenes fontibus largiter bibisse. Sed sapiens cum iis versare, & eadem atque eadem decies, tricies, centies narrari audies. Deest varietas, quam illis suggererent Excerpta. At illi hujus exercitationis aut ignari, aut negligentes, quidquid memoriæ tenaciùs inhaerit, id ubique venditant. Deest nimirum suppellex complurium ejusmodi dictorum, aut historiarum, quæ familiari colloquio misceri possint. Sunt etiam, qui seipsos specioso nomine Politicos vocent. Suarum esse partium hi putant de quavis re, præsertim politicâ, facile promptèque vel ad extemporalitatem usque posse differere. Sermo nascitur de magistratu, rebûque curiæ? copiosè disputant. De pace ac tranquillo Reip. statu? multa proloquuntur. De Marte rebûque bellicis? etiam hîc sapere videntur. De venatu, aucupio, piscatu sit mentio? neque hîc tacent. De scientiis & artibus, de Poësi & Rhetoricâ, de Philosophiâ & Mathematicâ, de Medicinâ, de Jurisprudentiâ aut Theologiâ studiis oritur disputatio? neque hîc obmutescunt. Censeas eos per artium & scientiarum omnium hortos non sine spoliis ambulasse. Sed penitus hos dissertatores inspicere, & invenies quàm multa è superte solum sensu proferant, quàm exigua, & rara eorum eruditio sit. Asper-

gunt quædam è Mathesi aut Philosophiâ naturali, è Galeno, aut Baldo, aut etiam Augustino quædam balbutiunt. Ex omnibus aliquid, isti nimirum, quod dici solet, ex paleis inanibus triturant faciunt. Scire volunt, & sciri, sed viam ad scientias ignorant. Monstremus illam comiter, ne nostri promissi fidelem accusent. Quid, aut quomodo Medicina a Jurisprudentiâ studiois exceperendum sit, queris. Proficiendi desiderium aperis. Te igitur manu ducam. Quod de Medicis & Jurisperitis dixerimus, id etiam Mathematicis, Philosophis, Theologis suavem putato. Ordiamur ab Arte Medicâ, quam ego semper plurimum & amavi & veneratus sum. Imò huic studio, ni divini nutus aliquid duxissent, me totum consecrâssem in discipulum. Peditum Medicus ægroto Angelus, imò Deus est.

§. I.

Medicinæ studium aggressurus, omnium primò, putem, scriptores notæ melioris, tam præcos, quàm recentiores norit. Inter præcos alii Græci, Arabes alii. E Græcis princeps Hippocrates Cos, qui ævo Artaxerxis Longimani vixit, annis circiter quadringentis octoginta * ante partum Virginis. Multa Hippocratis scripta lapsus sæculorum nobis invidit. Hic facile Medicorum primus est, etsi Medicinam in artem non redegerit, quod præstitisse dicitur Galenus Pergamenus, sexcentis annis posterior, qui ævo Antonini Pii Romæ verè honoravit. Secundum istos medicinæ principes è Græcis celeberrimos numerantur Orisbasius Sardus (quem Galeni simiam dicunt) Aëtius, Alexander Trallianus, Paulus Ægineta. Inter Arabes præcipui sunt Avicenna, Mesue, Rhafsis, Joannes Serapion, Avenzoar, Haly abbas, Almanfor. Doctrinam horum rejicit Leonardus Fuchsius in Institutionibus l. 5. c. 11. & ultimo. Sed errasse hic Fuchsius pronuntiat totus ferè Medicorum senatus, qui Arabes illos scriptores æmulo complectitur.

C Medicorum Practicorum methodus pæne ab omnibus constituitur hæc triplex, Pathologia, Simiotica, Therapeutica.

Pathologia morborum nomenclaturas, ideam, statum, naturam, differentias, causas, adeoque pathemata, & quæ corpus paritur, declarat.

Simiotica continet morborum signa, tam ea, quæ morbum patefaciunt, & dilatoria, vel pathognomonica dicuntur, quàm ea, quæ morborum eventus docent, & prognostica vocari solent. Hic artificii est, comparatio virium cum morbi vi, & solers conjectura, utrum ab altero sit vincendum.

Therapeutica morborum continet curationem, quæ ab indicationibus petenda. Porro Therapeutica, pars Medicinæ obsequiosa in Diætâ, Chirurgiâ, & Pharmaciâ, dividitur. Diætæ accuratum studium, & tibi Faustine, & omnibus Medicinæ amantibus summè atque unice commendo. De hac tibi plura suo tempore, sed in aurem. Jam progrediamur.

D Ego quidem tam Philosophis, quàm Theologis, tam Medicis quàm Jurisconsultis geminas classes illas Adversaria & Historica, censeo multum profuturas, tam ad familiarem dissertationem, quàm ad scientiæ augmentum; sed maxime, meo quidem judicio, erunt adjuvamento Lemmata, quæ Medico quidem hunc in modum conficienda. Exempli gratiâ paucos titulos Lemmatum subjungamus.

Febres in genere. De his Galenus l. 1. de Different. febr. c. 1. 2. 3. l. 1. ad Glaucon. c. 1. Daniel Sennertus l. 1. de Febribus, primis quinque capitibus. Hieronymus Mercurialis l. 5. Practicæ medic. quatuor primis capitibus. Nicolaus Piso l. de Febribus c. 1. Horatius Augenius l. 2. de Febribus, primis octo capitibus. Hercules de Saxonâ l. 8. Panthæi sui, seu Medic. practicæ. Joannes Fernelius in Generali suâ Methodo curandarum febrium,

brum, toto tractatulo, capitibus 12. distincto. Joannes Heurnius l. de Febribus, primis quatuor capitibus. Donatus Antonius ab Altomari, parte primâ totâ, de Medendo febribus. Summe universè 54. capita. Hieronymus Capivaccius l. 6. Medic. practicæ, qui de febribus agit, primis 28. capitibus. Ferdinandus Mena in Methodo medendi febribus, præ Medicis Hispanis usitata.

Hic, Faustine, nota: Scripturus aut docturus publicè de febribus, hos omnes lege. Sed animum, inquis, non plures lectioni meæ permittit tempus: quem seligam? salvo meliori judicio, Daniele Sennertum, nec brevem nimium, nec nimis prolixum. In ceteris hic scriptor seipsum comprehendabit. Sed paululum pergamus.

Febris quotidiana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 7. & 12. Sennertus l. 2. de Febribus cap. 19. Mercurialis l. de Febribus cap. 12. Augenius l. 5. de Febr. cap. 15. Pifo lib. de Febr. cap. 10. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 32. Ab Altomari de Meden. Febr. part. 7. cap. 6. Fernellius l. 4. Pathol. c. 12. De Saxonâ Panthei, lib. 8. c. 35. Heurn. l. de Febr. c. 23. Mena Meth. meden. Febr. cap. 32. 8033.

Febris tertiana, notha, seu spuria, Galenus lib. 1. ad Glaucon. c. 5. & 10. Sennertus l. 2. de Febr. c. 18. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 9. Augenius l. 5. de Febr. cap. 14. Pifo l. de Febr. c. 9. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 29. Altomarius de Meden. Febr. part. 3. c. 4. Fernellius l. 4. Pathol. c. 23. De Saxonâ Panthei, lib. 8. c. 32. Heurnius l. de Febr. c. 22. Mena Meth. med. Febr. c. 28.

Febris quartana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 6. & 11. Sennertus lib. 2. de Febr. c. 20. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 11. Augenius l. 5. de Febr. c. 16. Pifo de Febr. c. 12. Capivac. l. 6. Pract. medic. c. 34. Altomarius de Med. Febr. pag. 3. c. 5. Fernellius l. 4. Pathol. c. 14. De Saxonâ Panthei, l. 8. c. 36. Heurnius l. de Febr. c. 25. Mena Meth. med. Febr. c. 29. 30.

Doctrina de febribus difficilis, necessaria, utilis.

Ophthalmia & Lippitudo. Christophorus à Vegâ, l. 3. de Arte medendi, sect. 2. c. 1. Heurnius de morbis oculorum, aurium, nasi, oris, dentium, cap. 3. Mercurialis l. 1. Pract. Medicinæ c. 3. Pifo de morbis cognoscendis & curandis, l. 1. c. 27. Capivac. l. 1. Pract. Medic. c. 31. Altomarius l. de Medendo corporis malis, c. 10. Fernellius l. 5. de Partium morbis & symptomatis, cap. 5. De Saxonâ l. 1. Panthei, c. 19. Sennertus l. 1. part. 3. sect. 2. c. 12.

Dentium dolor. Ibidem, sed aliis atque aliis capitibus.

Angina. Prioris, mutatis locorum numeris.

Asthma. Jam notati auctores, sed diversis capitum testimoniiis.

Tussis. Priori modo scriptores annotandi. Ita, stomachi vitia; Gravedines, seu catarrhi, Verrigines, Bilis atræ & flavæ peccata, Pleuritis, Phlebotomia. Ita prorsus sine certo ordine, (quem Lemmatum index dabit) omnis generis morbi in Lemmata redigendi, adscriptis auctoribus eo modo, quem hic oculis representamus.

Quod si aliquid singularis pharmaci & artificii medici legas, vel audias, illud inter *Adversaria* referes, & conscribes fufius, aut certè ineres his ipsis lemmatibus. Scio Medicorum peritissimos id fecisse, qui subinde ab aniculis quiddam vilioris in speciem remedii audierunt, & in usum industriâ grandi traxerunt. * Periti est addere, demere, cum judicio, quo vulgus caret.

Auctorum, quos laudavi, diversæ sunt editiones: ego eam adhibui, ne erres, quam hic ostendo.

Galenus Veneris apud Juntas, anno 1565. folio. Hieronymus Mercurialis Francofurti ad Mœnum, 1602. folio. Horatius Augenius Francof. 1604. fol. Nicolaus Pifo Francof. 1580. folio. Hieronymus Capivaccius Francof. 1603. fol. Donatus Anton. ab Altomari Lugduni, 1597. fol. Herculis de Saxonâ Pantheum, seu Medicinæ Practicæ templum, Francof. fol. sine anno.

A Christophorus à Vegâ Lugduni, 1587. fol. Joannes Fernellius Francof. 1592. folio. Joannes Heurnius Lugduni Baravor. 1594. in quarto. Ferdinandus Mena Antverpiæ 1568. in quarto. Daniel Sennertus Vittebergæ 1628. in quarto.

Ex his auctoribus, creduntur omnium optimè scripsisse, Christophorus à Vegâ, Donatus Anton. ab Altomari, & Nicolaus Pifo, ad hodiernum usum Daniel Sennertus, vir multæ lectionis ac diligentia.

Et quamvis omnes illos auctores Excerptis necessariò usos, iisque plurimum adjutos credam (qui enim aliter potuissent?) id tamen singulariter ostendit Franciscus Vallerioli; qui Locos communes, excerpando utique confectos in lucem dedit.

Vallerioli sunt ipsissima hæc verba: lege, obsecro, lege: Itaque in id animum appuli, ut Medicinam longè latèque diffusam, & quasi incertis sedibus vagantem, totam componerem, atque in ordinem egerem. Quod hac ratione fieri posse putavi, si ad conscribendos locos de

de Medicinâ communes, totum me darem, ut quæ in arte rudia, impolita, perplexa, obscura, dispersæ essent, quæ etiam confusa, & quasi Cimmeriis tenebris involuta, ea in ordinem cuncta atque compendium, adhibita methodo, redigerem: Ut locorum de se Medicâ communium accuratâ tractatione, universæ Medicinæ placita atque scita suis sedibus reponi, dispersa in ordinem cogi, diffusa colligi, & confusa distingui possent. Quod cum in aliis artibus ac disciplinis effectum à summis earum professoribus vidissem: id quæ in nostrâ tantum desiderari Medicinâ, in quâ id præstari maxime, & ad compendium, & ad hominum utilitatem decebat, polui hac in parte mutilam, mancamve Medicinam esse.

Institutiones porrò medicas scripserunt Leonardus Fuchsius, Daniel Sennertus, Ludovicus du Gardin cujus liber inscribitur, Hottentui Introductio, Gilbertus Jacchæus. Ex his materiam omnem medicam doctissimè conscribere tradere Sennertus, quod si brevitate institutionum quæras, omnibus præfertur Jacchæus.

Sed priusquam ad Jureconsultos transeamus, tu cedo ex illis forulis, quælo, Medicum illum, Ioannes Iacobus VVeckerus est, qui Medicinam universam non ingenioso solum, sed perquam utili compendio complexus. Et en ista libri incipitio. *Medicina utriusque Syntaxes, ex Græcorum, Latinorum, Arabumque thesauris, per Ioan. Iacobum VVeckerum, singulari fide, methodo ac industriâ concinnata. Accessit Index locupletissimus.* Liber mihi in paucis charus, hinc semper ad manum est. Sine responso non facillè dimittit, quocircumque illum consulo: summarim breviterque docet, quod interrogo.

Sed ecce totam simul bibliothecam Medicam commonstro. Hæc libro præfixa fons est: *Bibliotheca Medica, sive Catalogus illorum qui ex professo artem medicam scriptis illustrarunt. Nempe Qui, Vbi, Quâ formâ, Quòve tempore scripserint.* Libri auctor Paschalis Gallus, qui parte primâ suæ bibliothecæ mille ducentos viginti quatuor auctores percenset, & singulos è scriptis exhibet noscendos: Nonnulla scitu non indigna miscet. Parte alterâ appendices necit non inutiles: Quinam hucusque de Medicinâ scripserint Sermone Gallico, & Germanico: Quinam in Hippocratem & Hippocratis Aphorismos, in Galenum, in Avicennam, in Dioscoridem: Quinam de re Chirurgicâ, Anatomicâ, Herbariâ commentarios dederint: Qui Pharmacopœas, qui Practicas, Consilia medica, Pestem, Luem venericam scriptis explicarint. Vide Bibliothecam, sed compendiosissimam, & quam manu vel sinu circumferas. Jam porrò Jurisprudentiam accedamus.

§. II.

E Diçtis, arbitror, satis luculentum, quomodo Civilis Scientiæ amans excerpit. Nam excerpenti ratio hic

* Ita ipse fecit Galenus.

hic eadem est cum priori, mutatis solum auctoribus. Et *Adversaria & Historica* Jurisconsulto proderunt, maxime vero *Lemmata*.

Quid autem Jurisconsulto de Solertiâ Excerpti universè sit sentiendum, doctissimus Jureconsultus, Mathæus Gribaldus Cherianus his omnino verbis, monitor præcellentissimus explicans: Ultimus, inquit, studioso juveni labor superest (postquam & in legibus bene versari, & Doctorum opiniones discutere subtiliter atque ingeniosè didicerit) memoriam firmiter stabilire, ne (ut aliquando prædiximus) tot vigilæ, totque labores intereant. Quippe & memoriam hominis labilem esse constat, & nullam ferè disciplinam officium memoriæ magis, quàm legalem desiderare. Quocirca magnopere nitendum est, ut quod memoriæ viribus effici non potest, solerti id calamo suppleatur. Debet itaque juvenis, cum ex lege aliquâ memorabilem regulam, vel sententiam notaverit, aut ex glossæmatis Doctoribus enuntiatam aliquod excerpterit, ociter in librum selectum, sub congruis locis ac titulis referre, nec aliorum fidere repertoriis, quæ parum quidem conferant his, qui nullum laborem impendunt. Id tandem firmiter retinemus, quod nostro ingenio ac sudore paravimus. Hoc certo certius est, nullam à legibus conditis spectatæ scientiæ vitum; aut magni nominis Doctorem, suo indice, vel repertorio caruisse. Alius enim materiales tantum regulas in elementorum ordinem redegit: alius Juris regulas sub congruis titulis collocavit: plerique verò decisiones Doctorum, seu communes opiniones, tum ex illorum commentariis, tum etiam consiliis lausissimè congesserunt, (ut quoties casus occurreret) singula ad manum haberent. Mihi autem, studioso juvenes, disponendus sic liber videtur, ut ab initio in tres partes distingatur: in quarum primâ regulæ materiales, in secundâ morales, in tertiâ Juris regulæ sub congruis locis ac titulis statuuntur. Rursum pars ultima, quæ Juris regulas continet, in triplicem tractatum dividatur: quorum primus contractuum, secundus ultimarum voluntatum, tertius judiciorum regulas complectatur: atque ita perfectissimus totius Civilis scientiæ index modico labore comparabitur. Nec est fortè contemnendi laboris opus, omnes Bartoli theoreticas in regulas & explicationes redigere: quod permultos quidem attentasse scio, perfectissimè adhuc neminem. Sunt præterea nonnulli (ut prædiximus) qui labori magis, quàm ingenio vacantes, rejectis legum subtilitatibus, solas Doctorum opiniones amplectuntur, easque omnium voluminibus collectas in ordinem redigunt, ac disponunt. Ad quod abundè sufficere potest amplissimum illud Firmiani Bertachini repertorium in tria volumina distinctum. Nos aliquando (favente Deo) perfectum indicem in communem utilitatem proferemus, in quo non minus ingenio, quàm labori tribuisse præbabitur. At verò, juvenes felicissimi, in præsentia satis sit, hanc brevissimam methodum, ex tempore meditatam, vobis progredi incipientibus, vice Saturnalium numeris, edidisse, ut, quo pacto leges tractari debeant, tantisper ediscatis, donec alia majoris argumenti opera excudantur. Ceterum locos ipsos, tam ad materiales, & morales, quàm ad Juris regulas pertinentes, studiosè subjecimus, quò futuri indicis specimen aliquod jam agnoscere incipiat.

Hæc ad verbum Jurisperitissimus Gribaldus, qui ut efficacius hoc ipsum persuadeat, diversis id dissertationibus impensissimè commendat, his omnino titulis ad dissertationes singulas præfixis: Locos communes ingenii gratiã habendos, & materiarum sedibus memoriam adjuvandam, capite 17. De Locis communibus, capite 18. De Sedibus materiarum, capite 19. Philosophos, oratores, historiographos, poetas, aliisque idoneos auctores interdum recreationis gratiã legendos, capite 20.

Numquam parcendum calamo, & quæcumque vel ex legibus vel ex idoneis auctoribus excerptantur, in repertorium atque ordinem redigenda, capite 22. docet.

Quid ego his addam amplius? Ex ore meo, è sensu, è meo pectore locutus mihi videtur vir iste Juris scientissimus. Et ne quis novitatem vocis, Excerpte, accusare possit, hac ipsa ille, cum ea his studiis sit propria, peritè utitur: ita etiam memoriæ defectum *solerti calamo* suppleendum opportunissimè monet. Vel nulle testium loco, hic nobis unus sit. Sed progrediamur paulullum hoc calle.

Ad acuendam Excerpti solertiam subsidium non leve conscriptum à pluribus Jureconsultis, Joanne Nevizano, Ludovico Gomezio, Joanne Fickardo, & Joanne Baptistâ Zilero, quos Joannes Wolfgangus Freymontius I. V. D. magnâ parte auctiores in Jugem dedit hac libri inscriptione: *Elencus omnium auctorum, qui in Jure tam Civili quàm Canonico, vel commentando, vel quibuscumque modis explicando, ad nostram usque Aetatem claruerunt, Nomina & Monumenta complectens, &c.* Editus Francofurti ad Mœnum, anno M. D. LXXIV. Non grandis est hic liber, & levi pretio parabilis, sed opus illud ingens est, & quod unum bibliothecam æne constituat, cui inscriptio hæc præfigitur: *Tractatus universi Juris in unum congesti, XVIII. materias, viginti quinque voluminibus comprehendens. Præter summaria singulorum tractatuum accessere locupletissimi Indices, ita distinctè & ordinatè compositi, ut Lector materias, remere antehac sparsas artificiosâ distributione sub uno quasi aspectu positas contueri possit.* Hæc primi tomi frons est. Soli autem indices tribus justis voluminibus distinguntur. Sunt ita universè viginti octo grandia volumina Venetiis edita, an. M. D. LXXIV. Uti verò non cujusvis est Corinthum adire, ita nec cujusvis est tot libros emere. Florenis ducentis illa tot volumina vix emeris. Expenditum tamen neminem poeniteat, si possit ea cinere vel trecentis. Vir Jureconsultissimus, mihi non solum notus, sed jam dudum familiaris, de hoc ipso Jurisprudentiæ thesauro sepeculè disserens: *Quid rivulos, inquit, sectamur, quid libros congerimus, & bibliothecas implemus? Hic simul omnia possidemus, quæ de Jure dicendo docemus. Tu verò quod deest moneta, ne patiaris deesse solertiæ. Excerpte, & aurum lege, ex his, quas monstro, Aurifodinis. Hic te aurilegulum esse cupio.*

Porro Jurisprudentiæ tyronibus commendari præ ceteris solent Joachimi Minfingeri, Joannes Schneidwini, Hermanni Vultei commentarii ad Institutiones scripti. Posterior horum tam Theoriæ quàm Praxi condidit. His Matthæi Welfenbecii & Jacobi Cujacii Paratela succedant. Disputationibus publicis & privatis serviunt Theses Hieronymi Treutleri. Sunt qui Francisci Duareni, Udalrici Zasii, Jacobi Cujacii opera hoc ipso sine legant. Sed hæc fortasse absolutioris scientiæ viris plus commodant.

Henricus Canisius vir integerrimæ vitæ, mihi olim Ingolstadtii notissimus, in Jus Canonicum Summam scripsit, quæ illius Juris noticiam præbet. Huic paranda aliqui legunt Institutiones Joannis Pauli Lancelotti Perusini, sed rariùs prior frequentioris usus est. Joannes Oldendorpius Classes Actionum & Exceptionum scripsit, quas utiliter leget, qui à Theoriâ transit ad Praxim.

Erecentioribus laudandâ methodo scripserunt, Franciscus Cardinalis Mantica, de Tacitis & ambiguis conventionibus. Item de Conjecturis ultimarum voluntatum. Antonius Gomezius Variarum Resolutionum dedit Tractatum, ubi de Successione ex testamento, de Contractibus, de Delictis agit. Antonius Faber de Observationibus practicis scripsit ordine librorum Justinianæi Codicis. Andreas Fachianus de Controversiis Juris, non minus Praxi, quàm Theoriæ commodus videtur. Materiam feudalem elaborarunt, Henricus Rosenbal, & Hermannus

Libri Jurisprudentiæ tyronibus præ ceteris commendari.

mannus Vulceius, qui priori neququam deterior, sed succinctor Locos Communes, seu Excerpta ceteris melius cenfetur confecisse. *Nicolaus Vigerius*, geminâ methodo Juris Civilis, & Controversi, in primâ Leges, seu ipsos fontes; in alterâ certantes Doctorem opiniones refert. Sed ad ipsa sã Lemmata. Exempli gratiâ his ea titulis ordiamur.

Testamenta. De his Jus Civile integros offert titulos, Institutiones l. 1. tit. 2. Digesta l. 18. tit. 1. Codex l. 6. tit. 23. Jus Canonicum l. 3. Decret. tit. 25. Interpretes ad singulos titulos. Ad Institut. *Schneidivv. Minsinger. Vulceius*, alii. Ad Digest. *Barolus, Baldus, Castrensis*, alii. Ad Cod. *idem*, qui ad Digesta: è recentioribus *Ioannes Sichard*. Ad Jus Canonicum *Abbas Panormit*. Rem testamentariam ex instituto tradit è recentioribus *Ioannes Dautz*, &

Restitutio in integrum. Præter leges & auctores jam nominatos, *Petrus Costalius* ad Digest. Hanc materiam professâ præstant *Ioannes Mauricius*, sed uberius illo *Sfortias Oddus*. De Restitutione minorum in specie *Anton. Ghezzius* tom. 2. c. 14. *Covarruvias Variar. resol. l. 1. c. 3. & seqq.*

Usura. Distinctè hic leges docent, De Usuris rei iudicatae, De Usuris Pupillaribus, De Fiscalibus, De Usuris & fructibus Legatorum, seu fidei commissorum, De Nautico fenore. Hanc omnem materiam ex instituto tractat *Henricus Canisius*. Hoc uno sã multos nominavi.

Cambium. Vox ista Jurisconsultis forsan ignotior. De Cambio tamen scripserunt *Thomas de Vio*, qui & de Monte pietatis scripsit. *Hieronymus de Luca* Theologiae Professor, è sacrâ familiâ Servorum Æternæ Matris Virginis Mariæ *Fabianus Genuesis*.

Usucapio, Præscriptio. Post leges & auctores jam dictos, de Præscriptione & Usucapione, è recentioribus scripserunt *Ioannes Bolognetus*, & professus studiis *Franciscus Balbus*.

Nummaria res. Covarruv. de Veterum numismatum collatione. *Reinerius Budilius* de Arte eudendæ monetæ libro singulari: Addidit Quæstiones Monetarias lib. 1. *Albertus Brunus* de Augmento & Diminutione monetarum. *Ioannes Bodinus* de Republicâ lib. 6. cap. 7. *Regnerus Sixtinus* de Regalibus l. 2. cap. 7. Plures hac de re scriptores junxit *Tractatus* anno 1591. Coloniae apud Joannem Gymnicum in quarto editus.

Ita, Faustine, alia atque alia lemmata, prout sese offerunt legenti, disponenda, appositis auctoribus, qui ea descriptione prosecuti sunt. Et quanti est, meliorum auctorum vel noticiam solum in promptu habere. Nam uti edonibus & bibonibus magni est, hospitium nosse, quod nobilium vinam vendat: ita Juris aut Medicinæ studiosis plurimum conducit, scire fontes, ad quos viâ compendiariâ pervenire liceat.

§. III.

Methodus excerpti quæ Medicis & Jurisconsultis, eadem Philosophis, Theologis, & aliis suaderet.

Hanc porrò methodum, quam Medicis & Jurisconsultis, illam Philosophis, Mathematicis, & Theologis suademus. Idcirco nil opus hic prolixius morari. Profuerit hæc paucula submonuisse.

Sciat Philosophiæ studiosus, quæ sibi post auditio-

nem Logicæ potissimum discenda. Libri 8. Physicorum. Libri 2. de Generatione & Corruptione. Libri 3. de Animâ. Libri 4. de Cælo. Libri 4. de Meteoris. Libri 10. Moralium Nicomachiorum. Libri 2. Magnorum Moralium. Libri 4. Moralium Eudemiorum. Libri 8. Politicorum. Libri 2. Oeconomicorum, Libri 2. de Re familiarî. Libri 14. Metaphysicorum. Denique, quæ parva Naturalia vocant: uti sunt De sensu & sensibilibus, De memoriâ & reminiscentiâ, De somno & vigiliâ, De somniis, De divinatione per somnium, De longitudine & brevitate vitæ, De juventute & senectute, De sanitate & morbo, De phylignomiâ, De plantis, De animalibus infinita.

Hic valdè dubito, Faustine, an ridere largiret, an verò graviter potius irasci debeamus. Quot nomen Philosophi gerunt, qui Aristotelem inspexerint numquam; nec pagellam quidem præcipitante oculo pervolarint? Quot Theologi, qui Thomam Aquinatem vix umquam, Biblia rarissimè, aut numquam legant? Et qualem eum dixeris Jurisconsultum, qui Bartoli aut Baldi libros nec eminus quidem saluta verit? Quis ille Medicus, qui Hippocratis & Galeni nomina vel millies & sæpius audierit, vix umquam viderit scripta? Hæc avi nostri magna labes est: ad rivulos hæremus, spiritus aut neglectis fontibus. Philosophus ante omnes Aristotelem legat: Theologus divinis libris principem legendi curam consecret, eos totos, nec cursim evolvat; scriptorem Angelicum subjungat. Hic reverâ gravissimè malim irasci, quam ridere, Theologum tam in Bibliis, quam in divo Thomâ ignotum esse hospitem. Ita nimirum literis studemus; omnia discimus, præterquam necessaria. Sed ad lineam.

Philosophus ergo convenienter suæ scientiæ lemmata conficiat, è quibus non solum auctores nosse, & quinam ceteris melius ex iis scripserint dicat, sed ut etiam in congressibus, in disputationibus, colloquiis, scriptationibus promptum habeat, quod è suo peculio promat; alioqui ut rudis scholasticus ridebitur; audiet, quod vulgò prisicis objectum: Ex Academiâ venis: factum spiras ex inani scrinio, ex indocto pectore.

Ita & Theologus, quæ in divinis scientiis singulariùs explicari solent, exactè noriturus sunt, quæ traduntur de Trinitate, de Prædestinatione, de Incarnatione, de Angelis, de Gratiâ, de Legibus, de Fide, de Actibus humanis, de Jure & Justitiâ, &c. huc dirigat sua lemmata, & in ea referat, unde & auctores commendatiores nosse, & vel disputaturus, vel docturus, vel etiam scripturus, auxilium habeat paratum, quod disputantem, docentem, scribentem juvet, eorum saltem, quæ legit vel audit, memoriâ excitet. Sine Notis & Excerptis quod initio dixi, garruli sumus infantes, incerta, dubia, paradoxa, falsa veris miscemus. Nempe, quod veteris verbi est, campanum æs audivimus, & turrim ignoramus è quâ auditum: ex Aristotele quædam garrimus, & Aristotelem numquam inspeximus.

Quos verò scriptores Philosophus & Mathematicus, quos Medicus & Jurisconsultus, quos Theologus præ ceteris suæ lectioni seligat, infra parte tertiâ monebimus.

PARS

PARS TERTIA. EXCERPTORVM DIVERSVS VSVS.

SEV

MVLTIPLEX INDVSTRIA EXCERPENDI.

CAPVT PRIMVM.

Excerptæ rei Nummaria: Prima singularis industria.

VLG. Ergo dimidium solis hodierni nostra sibi dissertatio vindicabit. Ita sesquidies colloquium nostrum finiet. Ducamus à Jove principium. Selecta excerpere, & prava mores non corrigere, labor sterilis, vanus, inutilis. Vnus edificans, & unus destruens, quid proficiat illis nisi labor? Multa scire, seipsum ignorare, scientia periculosissima, turpissima ignorantia. Præceptoris mei dictum, sedulo commemorari: Qui proficit in litteris, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit. Inutilis, imò noxia scientia omnis prudentiæque est se creta à probitate morum. Misera & ambitiosa vita, quæ finem tantum habet sciri aut scire! Multi celebres fuere improbi, quorum gloria fumus. Jungenda est virtus litteris. Omnia huc eant, & subserviant. Ipsa eruditio sit ornamentum tantummodo, vel adjumentum. Decretum nobis sit bene hic vivere, cum modestia & prudentiâ æquor hoc transire, sapere tumidum & undosum. Quod tibi, & doctrinæ debes, exolve; sed cave virtutem litteris posterioriorem habeas. In uliginoso agro qui molem struit, ruinam struit, quæ sepeliatur; virtus qui doctrinam jungit, adfert gladium quo lædatur.

Philetas Cous Monogrammus ille, cum corpore tam macro esset, ut non tantum impulsu ictus, sed etiam vehementiori vento concussus in terram daretur, plumbeis uti soleis solebat, ut consisteret: sic tu debes, quisquis pallorem à chartis, maciem à studiis trahis, virtutem tibi substernere, ne admiratione tui afflatus in perniciem rapiaris, ac concidas. Ita igitur excerpamus & notemus, ut nos ipsos non transeamus subinde multâ duriusculâ notandos.

Augustus Imperator, quod Tranquillo credimus, nepotes suos & notare docuit & notare, aliæque iis rudimenta ipsemet plerumque tradidit. Geminam hanc notandi & notandi artem à teneris unguiculis adolescentibus discabant tam Athenis, quam Romæ. Idem Tranquillus de Caligulâ prodidit, quod ad cetera magnopere docilis, notare tamen nescierit, tamquam potestatem hoc nemo nesciret. Hinc verbo veteri in hominem illiteratum & rudem dicitur: Neque notare scit, neque litteras.

Faultine, notatorem te non cupio, sed notatorem, Simiographum te volo & Notarium, qui sedulâ manu annotet, quidquid in scriptoribus est farinae lectioris. Notandi modum ostendi: utilitatem ejus experientia monstrabit. Vidisti Lemmata cum suo Indice; vidisti Adversaria & Historica cum suis quæque Indicibus. Inceptis tuis Excerptis has triplices classes aptare, & brevi non modicum profectum senties. Existimo ego nil esse rerum annotatu dignarum, quod non in unam aliquam trium classium reduci possit. Quod si aliquid

Tom. II.

At tam exoticum occurrat, ut in nullam certis classibus revocari commodè queat, in ista monstrabo locum, quod tale quid extrahatur. Hæc autem triplex Excerptendi ratio ita constituta est, ut, si die unico vel centum scriptores, idiomatis etiam diversi, adeas, ut excerpas, id commodissimè sine rerum confusione, sine chartæ dispendio, discrimine servato, ordine salvo præstare possis. Nam etsi res enotare in ipsis classibus miscantur, ab Indice tamen distinctè ac compendiosè tam oculis, quam memoriæ subjiciuntur. Neque solum scriptores Philologos & Oratores sacros, sed Philosophos, sed Medicos, sed Jurisconsultos ac Theologos, sed vulgumq; artis ac scientiæ sectatores studiosos annotamenta hæc plurimum juvabunt, modò non desit industria.

FAVST. Aut ego me valde fallo, aut tu plures alios Excerptendi modos observas. Videor mihi horum aliquid inter tua vidisse, sed tu hæcenus id vasto silentio pressisti. Quæso te, apud cognatum hæcæla, quod etiamnum later recondita industria. EVLOG. Eblandiris suaviter: quod industriam vocas id genus studii, meo sensu loqueris. Nam id omne quod restat explicandum, Industrias singulares appello. Et quandoquidem amicorum preces imperia sunt, exequar quod rogas, & in amicas aures arcaniora quædam instillabo.

Primum omnium est: Triplicem illam classem, quam priore parte tradidi, ego sextuplicem habeo, nimirum Lemmata sacra & profana, Adversaria sacra & profana, sic & Historica sacra & profana, cum suo quæque indice. Tibi autem & plerisque omnibus aliis id suadendum non videbatur. Minus operosum, & minus molestum est tres classes adornare, quam sex. Itaque in primam classem Lemmatum tam sacra quam profana sine omni operositate conferri possunt. Idem de alterâ & tertiâ Adversariorum & Historicorum classe affirmo; sacris & profanis una classis sufficit, mixtura minimè absurda, modò index sit accuratus. De sextuplicem uti non suadeo, ita nec prohibeo; assero non esse necessariam. Nisi quis fortè sacra simul & profana tractet studia, nec molestum putet versare plures libros. Aliis omnibus ad omnia Excerpta satis sunt tres explicatæ classes. Hoc primum est, quod inter amicos non censui dissimulandum, sed de hoc ipso pæcillò potest plura.

Alterum est: Industrias quasdam singulares familiarissimè hic exponam. Harum prima sit Res nummaria cum suo indice. En volumen soli pecuniariæ rei dicatum. Hæc pleraque omnia referri potuissent ad Historiam. Quia tamen præcæ ac nostratis monetæ inter se collatæ notitiam paucissimi habent, & plurima hic notatu dignissima occurrunt, placuit in librum separatim excerpere, quæcumque pretium & monetam spectant. Nec operæ unquam pœnituit. Res mihi hæcenus fuit utilissima. In hoc volumine breviter perscripti, quid as & omnes assis partes, quid sestertius, & sestertium, quid denarius, quid libra Romana, quid philippus, quid talentum tam auri, quam argenti sit: hic de didrachmo, tetradrachmo, Bove, statere, siclo, Tresse, Decusse, Centulle, Calculo æris signati dilucidus ac brevis contextus loquitur. Hæc Excerptendi industriâ eò profectus sum, ut nulla facillè in præcæ scriptore mentio fiat

Ttt

monetæ;

Fornerium lib. 3. Rerum quotidianar. cap. 1. & 3. Lipsium Centur. 1. ad Belgas. epist. 27.

Arcaniora quædam circa excerpta instillantur.

Primum:

* Infra c. 4. Secundum. Industrias singulares: 1. Res nummaria cum suo indice.

monetæ, vel computationis, quam non è notis meis A
 perspectam habeam. Ex iisdem omnium rerum pretia;
 præcipuè veteri ævo elictata, facillimum est indagare;
 cum hic omnem Hebræam, Græcam, Romanam mon-
 netam comprehenderim. Hic notes, Faustine, velim:
 Quandocumque ego de meâque Excerptis men-
 tionem facio, tu semper prisorum illud memineris,
 Præscini a. Quod illis tantumdem erat perinde si dic-
 rent: Hoc sine omni astantiâ dictum esto. Aut: Absit
 dicto invidia. Et quid ego me meâque apud aures tam
 amicas & familiares jactem? Tecum ego velut mecum
 ipse loquor, hoc est, sincerissimè & candidissimè, &
 quem non veim, nil possim celare. Quod enim apud
 alios silentii & modestiæ velo tegebam, id apud te
 liberrimè proloquor. Sed exemplis, quod dixi demon-
 strabo.

Christi
 venditi
 pretium
 quale.

Cupias fortassis scire, idque ante omnia, Christi Ser-
 vatoris venditi pretium quale fuerit. Sententiæ hîc di-
 versæ. Quæ mihi visâ sit verisimillima, significabo, ubi
 prius scriptores, quos hac in re consului, nominavero.

Varias hac in re sententias recitat Mathæus Hostus
 l. 4. de Re nummaria, cap. 5. Sententia Hosti est, fuisse
 duodecim coronatos. Coronatum (quod notes Fau-
 stine) seu philippeum semper pro 20. nostratibus ba-
 ciis, seu 40. sestertiis sumo. Benedictus Pererius, tom. 4.
 in cap. 37. Geneleos, ait Josephum à fratribus vendi-
 tum 8. coronatis seu philippeis, quia viginti argentis.
 Cornelius à Lapide Josephum asserit venditum 20. flo-
 renis Brabanticis: non enim decuit tanti servum, quanti
 Dominum vendi. Brabanticus autem florenus idem est,
 quod siclus, stater, argenteus, hoc est, 4. drachmæ,
 seu 8. nostrates bacii, 16. sestertii. Plura de hoc Lori-
 nus in cap. 4. Actor. v. 37. Bosquier Codrus, conc. 31.
 cap. 2. Cæsar Baronius, & post eum Henricus Spon-
 danus, anno 34. num. 7. præstant fuisse 30. libras argenti,
 seu 330. philippeos. Verosimillimam, et ego quidem
 judico, sententiam dixit Jacobus Saliarius, tom 6. An-
 nal. vet. Testament. anno Christi 34. pag. 890. qui
 eam summam arbitratur fuisse 36. Francorum b cum
 quadrante. Cum eo sentit Joan. Baptista Villalpandus,
 & Hieron. Pradus, tom. 3. in Ezech. part. 2. lib. 2.
 disput. 4. cap. 31. Ita etiam sentit Cornelius Jansenius,
 Emanuel Sâ, Joannes Maldonatus, Sebastianus Barra-
 dius, rejectâ sententiâ de 330. coronatis. En pretio tan-
 tillo pretium orbis vœniit.

Hoc solum exempli locè attulerim. Vis alia complu-
 seula? accipe compendio, è quibus Romanorum, &
 præciè ævi opulentiâ notanda.

Quadringenta sestertia, hoc est, 10000. coronati, seu
 philippeii c, erant census equestris sub Julio Cæsare.

Tributum
 Romanorum
 quale:

Tributa Romanorum collectam sumpta censentur
 fuisse 50351. quinquaginta millia, trecenta, quinquagin-
 ta unum talenta argenti Attica. Villalpandus, tom. 2.
 in Ezechiel. l. 5. disp. 3. c. 48. Unum talentum Atticum
 argenti 600. philippeii. Tributum annuum Romano-
 rum præstant aliqui fuisse universim 140. milliones auri.
 Budæus l. 3. & 4. de Assè, Romanas opes extendit.

Darii ex
 Asiâ & Li-
 byâ.

Tributum Dario ex Asiâ, & aliquantulum ex Libyâ
 obveniebat, talentorum quatuordecim millia, quingen-
 ta sexaginta; quod è Atticum talentum minus intelligat
 Herodotus lib. 3. cum dicat Euboicum, erit hoc tribu-

a Præscini, aut Præscine dicebant veteres, Gell. l. 10. Noct.
 Atticar. c. 24. mihi pag. 336. Præscine de præscini, Præscini de fu-
 turo dici notat Scaliger. Plautus, Præscini hoc nunc dixerim. Alibi:
 Ad laudem additio, Præscini. Ad amolendum scilicet fascinum. Et
 invidiam, ubi quis impensius aut laudaret ipse se, aut præscens ab alio
 laudaretur. Vide Stevachium in lib. 3. Floridorum Madalensis.

b Francus usitate ac passim pro nostratibus novem bacii, seu, vi-
 gintiarii sumitur. Parisiis Francus decem baciorum, in Lotharingiâ
 sex baciorum habet pretium.

c Coronatus dicitur Philippus à quatuordecim. In dicitur verth/ und auff
 solche weis/ wirdt da allezeit Coronatus oder Philippus, ain Guldthaler oder
 Philppthaler geschmet.

tum coronatorum, seu philippeorum, 8736000. ut jam
 ordine dicemus.

Cervical regium Darii Codomanni, prout scribit Cervical
 Chares Mitylenæus apud Athenæum, è divitiarum & regni Da-
 deliciarum pervenit, ut ad caput cubilis regii conclave
 haberet medio pariete distinctum, eâ capacitate, qua
 quinque lectos contineret: in hoc semper quinque millia
 talentum auri aservata, sunt meo calculo 33750000. a
 coronati. Ipsum verò conclave, Cervical regium appel-
 lari solitum. E regione hujus, aliud fuit conclave trium
 lectorum, in quo tria millia talentum argenti. Sunt
 1800000. coronatorum b. Hoc Scammum suppedaneum
 regis appellatum. In ipso regis cubiculo viris erat aurea,
 gemmis ponderosa, eaque veluti pergula regio cubili
 obtendebatur. Hæc vitis ramos habebat peniles ex la-
 pillis æstimatissimis compositos. Non procul ab eâ crater
 aureus collocari solitus Theodori Samii officio
 nobilis. Ita Villalpandus, tom 2. in Ezech. lib. 5. disp. 3.
 cap. 59. Vide alium calculum Pererii in Daniele, l. 2.
 ubi de opibus Perfarum, in illa verba: Post te conjurget
 aliud regnum. Hic idem Darius, Q. Curtio teste, lib. 5.
 hist. c. 26. legatos ad Alexandrum Magnum misit hoc
 rogatur: Matrem & duas virgines filias redde: pro tribus
 corporibus triginta millia talentum auri precatur acci-
 pias. Sunt meo calculo 202500000. c Pro reliquis capi-
 tivis triginta millia talentum argenti, seu 18000000. d
 philippeorum, five coronatorum spondet. Ita Justinus
 l. 11. hist. mihi p. 93. Porro Dario ex Asiâ tributum obve-
 nit, uti Herodotus testatur l. 3. quatuordecim millia, &
 quingenta sexaginta talenta. Quod si Atticum, vel Eu-
 boicum & minus designerent, erunt 8736000. e coronati.

Bucephalus equus Alexandri Magni, emptus dicitur
 tredecim talentis, seu 7800. coronatis. Agell. l. 5. c. 2.
 De virtute hujus equi, Curtius lib. 6. ante med. Hic
 equus nudus confcendendum se equisoni suo præbebat,
 ornatus regis phaleris neminem, excepto Alexandro,
 admittebat.

Demosthenis facultates, ipso teste in I. contra Apho-
 bum, erant quindecim talenta, seu 9000. coronati.

Isocrates unicam orationem vendidit viginti talen-
 tis, seu 12000. coronatis. Plinius l. 7. c. 30. initio.

Julius Cæsar quinquaginta talentis, seu 30000. co-
 ronatis, se redemit à piratis apud pharmacusam insu-
 lam. Tranquillus in vitâ illius.

Idem Cæsar duas tabulas, Medeam & Ajacem Ti-
 momachi, in templo Veneris genitricis dicaturus, emit
 octoginta talentis, seu 48000. coronatis. Plin. lib. 7.
 c. 38. Idem lib. 5. c. 4. alium habet numerum, & plene
 lib. 35. cap. 11.

Cleombrotus, vel Theombrotus, medicus, accepit
 à Ptolemæo pro servato Antiocho rege, centum talen-
 ta, seu 60000. coronat. Plin. l. 7. c. 37. Tanti quoque
 licitatus est Attalus rex unam Aristidis Thebani picto-
 ris tabulam. Plinius lib. 7. cap. 37. qui idem præne nar-
 rat aliter, l. 35. c. 4. & melius, cap. 10. libro eodem.

Stipendium militare olim hoc fuit. Pediti Romano
 decem asses, seu aris, quotidie pro stipendio dabantur,
 hoc est, denarius unus, seu duo victoriat, aut 4. sestertii:
 Auctor Tacitus, lib. 1. Annal. ab Excessu Augusti.
 Centuriones duplex stipendium, & equites triplex me-
 rebant. Stipendium ergo menstruum, tres aurei coro-
 nati,

Stipendium
 militare:
 Peditis
 Romanis.
 Centurio-
 nis, equi-
 tatis.

a Trigefes ter milies mille, septingentes quinquages mille coronati.
 Drey vnd dreissig tausent mal tausent/ siben hundert vnd funffzig tausent
 Cronen. cam philippum dicimus, semper intelligimus ein zwanzigbader/
 das ist/ ein Guldteron/ oder ein Philppthaler/ oder Guldthaler/ oder
 auch Goldgulden/ wie die Münz vor Jahren gieng. Assenturatur 1790 pu-
 blica eruditus viro.

b Decies octies centena millia coronatorum, Achtzehnen hundert tausent
 Cronen.

c Ducenties milies mille, vierhies quingies centena millia zwanzighundert
 tausent mal tausent/ funff vnd zwanzig hundert tausent Cronen.

d Decies octies milies mille, Achtzehnen tausent mal tausent Cronen.

e Octies milies mille, septingenta triginta sex milia. Neht tausent mal tau-
 sent/ siben hundert sechs vnd dreissig tausent Cronen.

nati, seu philippæ, diebus triginta in mensem numeratis. Centurioni sex coronati, in mensem; equiti novem fuerunt. De Stipendio instituto, Livius l. 4. non procul à fine. Factum id anno Urbis conditæ ccc. xlix. prius suo ære militabant.

Sed exemplorum abundè satis est. E solis Excerptis talibus, Faustine, liber iste, quem cernis, conscriptus est; hæc vetera, nova; prisca, recentia mixtim, pleraque omnia historica sunt, nec aliò, quam ad rem sumptuariam spectantia. Hinc omnigenas priscorum opes, vestigalia, expensas, luxum, facili compendio licet discere. Nihil ambige, quin Hebræorum regum, præcipuè Davidis & Salomonis, thesauros pæne immensos fideliter annotarim. Ea hæc legi prohibet angustum tempus. Sunt aliquot paginæ, quas de factâ & politicâ regum illorum opulentia conscripsi. Obstupescendi & profusius incredibiles thesauri tam à patre, quam à filio sunt congesti. Quamvis Salomonis luxus eò virium excreverit, ut vel aureos montes concoxerit; demum reverà cæperit egere, & novis exactionibus mulgere subditorum marsupia. Ita Salomon ærarium longè quàm opulentissimum delevit luxu, quod parens illius tot bellis non tantum non exhauserat, sed accumularat. Summatim dicam quantum thesaurorum rex David templo struendo reliquerit, idque ratione Germanicæ, Italicæ, Hispanicæ, Gallicæ monetæ.

Fundamenti loco sit facta pagina, & Regum Chronicon, seu Paralipomenon liber primus, caput vigesimum secundum, & vigesimum nonum: hæc auctoritas divina testatur à Rege David ædificando templo præter ligna cedrina, ferrum, æs, gemmas, destinata centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena & septemdecim millia, si etiam Hebræorum procerum conjuncta munificentia in computationem veniat. Hæc omnia auri & argenti talenta pæne ter millies decies centena millia nummorum nostratum aureorum conficiunt. Ita Hieronymus Pradus, tom. 1. in Ezech. præfatione. Cornelius à Lapide hunc calculum subducens: Salomoni, ait, pro templo pater reliquit bis mille & quadringentos milliones auri. Unum millionem vocat decies centena millia aureorum. Fuit ergo hæc auri summa incredibilis, & quæ vix totâ Europâ hodie reperitur.

Ratione monetæ Italicæ illa tot auri & argenti talenta, faciunt scutatos Romanos aureos 3282134024. hoc est, tricies bis millies, octingentes semel & vicies centena triginta quatuor millia, viginti quatuor scutatorum Romanorum aureorum, seu ter mille ducentos octoginta duos milliones, insuper centum triginta quatuor millia, & viginti quatuor scutatorum aureorum.

Ad calculum Hispanicum illa auri & argenti moles collata constituit 2812008375. Hispanicorum auri scutatorum, hoc est, duo mille octingentos duodecim milliones, dein octo millia trecentos septuaginta quinque scutatos Hispanicos. Ita Joannes Baptista Villalpandus, tom. 2. in Ezech. lib. 5. disp. 3. cap. 43.

Ad monetam Gallicam vis illa pecuniæ comparata conficit 2745051666. hoc est, bis mille septingentos quadraginta quinque milliones, unum & quinquaginta millia, sexcentos & sexaginta sex aureos nummos Gallicos. Hanc auri summam, ut tota ex auro sit, non ferrent decem millia carruum nongenti & octoginta, quamvis singuli currus ducenta & quinquaginta millia aureorum ferrent. Hæc carprim de thesauris ad struendam templi præparatis.

Potro de opificibus, qui templum eduxerunt, eorumque incredibili numero, de Salomonis familiâ, de ejusdem victu, annuo censu, & quidquid sumptuum ad hunc regem pertinet, in meam rem Nummariam fideliter excerpti. Idem non difficulter affecutus sum circa Cesarum, Regum, Principum aliorum opulentiam, &

supellectilem gemmeam. Hæc certè non erant negligenda, cum occurrerent. Cum autem annotationum harum innumera sint, in certum eas volumen conjiciendas censui. Et feci operæ pretium. Nec prisca solum, sed & recentia, & nostra crebrius subnotavi. Exempli gratiâ, jucundum illud de Carduis fativis. Eorum incredibile pretium & veteri, & nostro ævo est.

Plinius de hoc non sine grandi admiratione: Poterant, inquit, videri dicta omnia, quæ in pretio sunt, nisi res maximi questus restaret, non sine pudore dicenda. Certum est quippe carduis sativos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipuè, festertia sena millia (quis credat? sunt ipsi 150000 philippæ) ut parcius reddere. Quoniam possunt quoque terrarum in gancam vertimus, etiam ea, quæ refugunt quadrupedes conscia. Ego ipse, Faustine, hisce meis oculis vidi veluti agellum pulchro ordine cardulis fativis confitum, de quibus horti herus affirmavit, magnam se his gratiam facere, quibus singulos carduos, singulis denariis, hoc est, duobus victoriatis, aut quatuor sestertiis vendat.

Adde illud non adeò prisca, Justinianus Barbarus, Senator Venetus in manuscripto de bello cum Austria hæc habet: A patre meo audivi, iussu Senatûs populique Veneti, Jacobo Sannazario pro verficulis, quibus urbem nostram laudarat, sexcentos aureos esse datos. Versus memoriâ teneo, sunt isti:

Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toti ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter arces
Objice, & illa tui membra Martis, ait.
Si pelago Tyberim præfers, urbem aspice utramque:
Illam homines dicas, hanc posse fuisse Deos.

Pro singulis his verficulis centeni aurei poetæ numerati sunt. O versus verè aureos! Hæc omnia tantummodò in exemplum & paradigma monstrò. Vis etiam indicem inspicere? En duo characteres, quorum in superioribus nulla mentio.

- Seneca opes.
- Statua aurea Claudii, & columna argentea.
- Salariæ diversorum.
- Sardanapalus ardet cum auri summa multè maximâ.
- Saraceni quantum annuatim pendant Romanis.
- Sepulchro Davidis aperto quantum adstulerit Hyrcanus.
- Silentium injiciunt Oratori duodecies HS.
- Syngrapha unica cædres HS.
- Serici proventus annui.
- Sepulchrum Christi Domini quàm lucrosum Turcis.
- Sacerdotium novum Claudio quanti steterit.
- Sepulchrum Amasis sumptuosum & admirandum.
- &c. &c.

- Adde & sequens Indicis elementum.
- Tributum Antonio & Pompeio & Asiâ.
- Tabulas duas Timomachi Cesar emit 80. talentis.
- Tabulam Aristidis rex Attalus 100. talentis licitatus est.
- Tabulam Argonautarum quanti mercatus Hortensius.
- Tabula Bularchi auro repensa.
- Tiberius quantum pecunia coegerit, Caligula absumpsit.
- Tolosanum aurum.
- Turcici Imperatoris reditus annui.
- Tapetia Babylonica 20000. philippæorum.
- Turris Pharos 800. talentis adificata.
- Testamentum Herodis.
- Telonii Brabantici ratio.
- &c. &c.

Atque hæc prima est earum, quas singulares Industrias appello, Res pecuniaria, pleraque omnis historica, quæ reverà plurimum lucis, tam veteri, quàm recentiori historiæ allucet. Tu si nolis hujuscemodi Notas in volumen proprium digerere (quod etiam non suadeo) in Historica refer, quod hujus generis censueris enotandum. Hæc mea pauca in exemplum dedi. Ita igitur

Plin. lib 10. Natur. hist. cap. 8. post med. mihi pag. 451.

Versus sexcentis aureis venditi.

prima, sed singularis industria est. Non omnium est, scio, illam imitari. Ego autem hanc excerpenti methodum eâ causâ proposui, sed & reliqua ejus generis propositurus sum, partim ut apud amicos nihil Excerpitorum tegerem, aut dissimularem, partim ut Excerpenti non tantum primum modum, quod promisi, sed & varium usum integrè docerem. Sed manum de tabulâ industriam singularem alteram examinemus.

CAPUT II.

Altera singularis industria:

Lusus Urbani, faceria, sales, & joci.

Secunda singularis industria Lepores & historicam hilaritatem sectatur.

EVLOG. Hic priori longè grandius volumen portigo, dictis ac historiis festivioribus referam. Hæc altera singularis industria est, Lepores & historicam hilaritatem sectata. En librum minimè gracilem, amœniore historiâ plenum. Hic gaudium & risus habitant, & unus in his ordo est sine ordine. Index, ut priora omnia, ita hæc suis quæque elementis distinguit. Scitamenta, nuces, & mellita crustula pro pueris videri possunt hæc pleraque, sed mihi crede, nucleis & solidus cibus non deerit rimanti. Hæc, quamvis jocularia, politicos & urbanos mores non rarè formant, subinde docent & sacros; litterata namque monita, & ad vitas salubria, hic non infrequentia; nonnullam etiam eruditionis suppellectilem hæc chartæ subministrant. Hic apologi, fabellæ, sales ac joci, narrationes ludicræ, lepidiores historiae, omnis generis faceriæ reconduntur. Sed quod superiori capite proponebam, id repeto, idem moniturus circa sequentes industrias: Imitatores hæc in re si nullos habeam, aut paucos, non graviter indignabor. Hæc enim ferè omnia ad tertiam classem, scilicet ad *Historicam* revocari possunt. Si enim in eâ classe non judicavi sacra à profanis discernenda, nec ludicra etiam ab iis separanda existimo, ne quidquam tædii adducam iis, qui hæc in re discipuli esse non recusant.

Sed ante omnia mei voluminis frontem seu inscriptionem lege; hæc est:

Sales

DICTIS, FACTIS;
FESTIVIS, RIDICVLIS;
APOLOGIS, FABVLIS;
PRISCIS, NOVIS;
FACETIIS, IOCTIS;
EDITIS, INEDITIS;
CAVILLATIONI, DICACITATI;
URBANÆ, PAGANÆ;
MORIBVS, LEPORIBVS
AVDITIS, INAVDITIS VARIE MIXTI.

Hæc libri frons est; materia risûs hic abundans & copiosa. **F**AVST. Ignosce Præceptorum optime: Humanæ gentis vitium, ut nosti, curiositas est: aures mihi pruni ad hos lepores & sales gustandos. **E**VLOG. Ergo in gustulum hæc habe, sed pauca: non hincibros excudimus, sed libri specimen, methodi paradigma & exemplum proponimus, practicam, ut dixi, & mechanicam dissertationem instituimus, quæ non auribus solum, sed & oculis præceptiones datas ingerat. Ad rem.

Convivati aliquot in convivio festivius dictum:

Primus: Probat quandoque deesse astutiam,

Convivium erat non tritum Charitum, non novem Musarum, sed ultra convivii leges, plurimum amicorum. Convenerat inter eos, ut pro se quisque festivius aliquid narraret ad commendandam sui modimperatoris lautitiam. Primus sic orsus est dicere: Vulpes prædixit pagani domum expilatura per angustum foramen vix sese penetravit. Prædam nocte speratam & proflus opimam, lautitias se farsit, quantum quidem venter capere potuit; quem ita distendit, ut, cum egressum moliretur,

A eadem viâ neutiquam jam ampliùs spatio corpore transire poterit: dum luctatur & hæret, adest mustela, & ô! te fatum, inquit, quæ tentes nunquam successurâ: venter tibi nimium tumet: deplendus est ille prius, si quidem hoc ostio velis evadere; quare age, revome quod glutisti, & tum demum per has fores fugam capesse. Est cum & vulpi sua desit astutia. Huic proflus geminum: Serpens lagenam est illapsus per angustum os. In hac cauponâ vinum in se ingurgitavit avidissimè. Atque cum jam reditum pararet, omnem viam sibi sic inflato & magno nimium arctam reperit. Interventit vini herus, ac luctantem vidit in vino, & cum vino viperam, ad quam comiter: O mea lacertula, inquit, hæc quidem frustra conaris. Te potius rumpes, quam istud tam angustum ostium. Verùm hoc age (si quidem ego tibi sim consilio) vinum, quod adeo avariter tibi ipsa propinasti, hilariter revome, & redibis viâ, quâ ivisti in hanc vinariam domum. Apologus notat eos, B qui sæpe opes, quas malè glutierunt, revomere coguntur. Ita spongiæ jam turgidæ exprimuntur, tantumque reddunt, quantum biberunt. Subjungens alter: est cum philosopho sua desit scientia. **E**SOPUS, ille ingenii abundans, cum hero suo non incelebri philosopho Xantho in alienam hortum concessit. Hic hortulanus philosophus velut arcanioris naturæ omnis scientissimum sacerdotem interrogans: Qui sit, mi domine, inquit, quoddam sine radice, & semine tantum lolii & inexpugnabilis graminis, tam largo & facili proventu succrebat: neque hæc manus meæ illi quotidie extirpando sufficiunt. Et licet pectus in visas herbas conculem, usque ramentum & usque sese attollunt humo, & felicissimè succrescunt. At verò olus illud, plantaque, quas cum stirpibus terræ infero, insertas summo studio curaque foveo, non æquè tamen felici segete proveniant? Hic philosophus trepidare, & anxius versare animo, quid demum responderet. Tandem aliud ab omni eruditione suâ ipperare non potuit, quam remotum illud & frigidum: Hunc esse singularem naturæ genium. Ad hæc subridens **E**SOPUS: Atqui & ego, inquit, philosophus jam sum, hoc enim gladio vel innumeros Gordios nodos solverim. Quare tam olitor, quam philosophus hominem urgent, ut, si quid nosset super eâ re scitus, proferret. Servus igitur ingenio quàm formâ commendatior; Xanthe, ait, herba, quæ hic spontè, ultro, injustè pullulant, sunt terræ hujus germana soboles, veri filii. At verò illa, quas olitor aliunde petitas terræ obtrudit, & inserit vel nolenti, privigni sunt. Ideo non mirum novercam in hos privignos minus esse benignam, quàm in suos filios. Ergo & philosopho subinde deest scientia, ut vulpi astutia.

Dicentis vocem excipiens conviva tertius: Nonnumquam & convivatori, ait, desunt fercula. At certe non huic nostro, sed illi, qui ad tenue salinum invitare ausus diademata. Ruri quis invitaverat regem Philippum Macedonem, qui cum multis comitantibus ad cenam paucis apparatam venisset, vidissetque hospitem ob id anxium, circummisit qui amicos clam moneret, ut servarent locum rarioribus placentis, quarum expectatione, cum illi parcius vescerentur appositis, cena omnibus sufficit. Nil tale nobis hic metuendum. Veniat rex Philippus cum suis, & epulam se dignum inveniet. Ergo & convivatori subinde desunt fercula.

Imò, ait quartus, non rarè deest aurum Chrysopeo. Ad Leonem X. Pontificem Maximum ingeniosus veterator adiit, qui artem chemicam factitabat (quam hoc ævo exercent multi, qui, dum aurum quarunt, argentum etiam amittunt) libellum porrigens, quem de auro è quavis propemodum materiâ conficiendo non sine eruditionis foco conscripserat. Pontifex donum non apermatus, benevolâ manu admisit, & hominem responso liberali censuit remunerandum. Cum autem libelli

Secundus Philosopho scientiam.

Tertius: Convivatori lautitiam.

Quartus: Chrysopeo aurum.

libelli auctor insigne amplumque sibi munus speraret, Pontifex amplam certè crumenam sed vacuum redonari iussit, addito dicto: Non ingratum sibi fuisse munus oblatum, & videri auræ magnificentia compendendum: quia tamen ille ipse scientiam certam conficiendi auri calleret, iudicare Pontificem, commodissimos ipsi fore loculos, ut habeat, ubi aurum à se confectum reponat. O aurificem miserum, qui mendicat aurum, quod facere, quod donare potest! Ergo & aurifici subinde deest aurum, sicut vulpi astutia, philosopho scientia.

Sicut & corvo ægrotanti memoria, subiecit quintus; & simul ingressus narratiunculam: Corvus morti vicinus, inquit, gravissimè decumbebat. Huic mater assidens à lacrymis non temperavit. Hanc filius fractâ & imbecilli voce, ne sibi apploretet, monuit, quin precibus longè potius suam sanitate Diis commendaret. Cui mater: O mi fili, ait, apparet te seriò ægrotare, omnino tibi memoria intercidit. Furto tam multiplicium non meministi? Et quem Deorum tibi propitium fore confidis, cum pæne nullus sit, cuius tu aram non spoliaris, è cuius vicinis nihil furatus sis.

Ægrotanti corvo simillimi, Antiochus rex Syriæ, qui Judæos immanissimè vexavit, & Maximinus Imperator Romanus, qui crudelissimis edictis & cruciatibus atrocissimis Christianos funditus delere statuit, uterque horum divinâ tandem exerente se iustitiâ in morbum terretimum lapsus, cum aliunde nulla spes auxilii affligeret, ille Judæos, iste Christianos enixissimè rogavit, ut Deo suo pro reparandâ valeret supplicarent. O corvi! non meministi, quantum illos afflixeritis, quorum vota precèsq; nunc exposcitis. Nimirum ægrotanti subinde, nec mirum, labat facinorum commissorum memoria.

Ita subinde moribundo, quod mirissimum (conviva sextus addidit) non labat animus ullo metu. Et: Ferunt hominem fuisse, inquit, jam in patibulo, jamque in ipsis fatalibus scalis constitutum, nihilominus ore renidenti ad iudicem hæc infra spectantem dixisse: Mirari se ubi senex ille non procul astans affigeret conspiciat, cum naso esset admodum simo. Fuit, qui pariter in patibulo scalis jam consistens ultimum salutis poculum postularet. Porrectum est. At ille spumam è nobili zytho studiosissimè distans: Nephritidem, inquit, & calculos hæc generat. Ne igitur ex renibus laborem, caveo. O ridiculos, & ô insanos homunculos, quibus jocari libet in ipso æternitatis punctistitio! Sed mirito hanc hominum fœcè, de quâ in has ipsas notas hinc illinc plurima excerpti. Adde hæc brevicula. Thomas Morus illustrissimum sidus Angliæ, cum rogaretur in carcere an non sententiam mutasset regis decretis subscripturus; instare diem supremi fati, proinde aperiret animum, quid jam denique sentiret. Nec verò quidquam regi fore gratius, quàm audire sententiam à Moro mutaram. Imò verò, ait Morus, mutavi. Ad eam vocem subito adstantium ingens fuit gaudium & applausus. At Morus suæ vocis interpret: Mutavi, ait, sententiam. Constitueram enim antea barbam solam, nunc autem re pensulatiùs examinatâ, consultissimum iudicavi, barbam simul & comam præbere attondendam; cervices non subtraham securi. Hæc mea est sententia. Ite, illamque regi renuntiare. Mox ad amicum flentem subridens: Et, quid est, inquit, mortalis vita? Vivendo jam pridem ibam ad moriendum, vel, quod sapientibus visum, in horas singulas moriebar. Ante ipsas mortis fauces tranquillæ conscientiæ licet jocari.

Cosmas Medices jam morti vicinissimus, cum paulò ante obitum à conjuge ininterrogaretur: Cur, cum vigilaret, oculos clauderet? Cuperem, ajebat, huic rei affluere, ut, ubi mors clausura esset oculos, id ego paterer non invitus. Ita, inquebat con-

viva sextus, moribundi sæpe sine metu sunt.

Quemadmodum, inquit septimus, iracundi plerumque sine mente. Ferunt famorem, quotiescumque in paupertinâ mensâ, olera minutim confecta apponebantur, iis pro loco suo signum crucis imprimere consuevit. Hic ad eò religiosus opifex inter aliquas operas, alebat famulum, aliis sagaciorem, quem cum eares animadvertisset quandoque, primum id heri sui religioni tacite transcripsit, at verò cum id sepe sapius jam fatitantem obliquè observasset, non religionis sed gule ergo fieri concecit, quippe in depressos illos oleris sulcos ex omni ferculo redundans pinguedo colligebatur. Quare idem ille famulus, ut primum scenne suum tenentem herum observavit, exemplo manu involans in patinam, sulcos illos pinguiore circumducto cochleari turbavit atque confudit. Herus elusum conspicatus, & olere ipso jam multò turbatior, exasperari iracundiâ graviter Tomachari, & sublatum ex mensâ ferculum per parulas fenestras indignabundus precipitare in viam: mox famulus convolutam raptim mappam cum omni instructu pranforio, pari jactu eadè viâ sequi iussit; & ad herum: Ergo magister, inquit, jucundi hodie infra comprandebimus: dignum profecto Cynica hac cenâ triginium. Mens iracundis deest: nam Annæ Senecæ *Ira, brevis est insania, impotens sur decore oblita, nec cæcitudinum immemor, rationi consiliisq; præclusa, causis vanis agitata, ruinis simillima. Arida & ab igne corripit facilia, scintillam quoque fovent usque in incendium. Ita grandis iræ exitus, furor est; ideo ira vitanda est, non tantum moderationis, sed & sanitatis causâ. Ab ira irascimur.*

Sicut, excipit octavus, à tironibus experientia. De Anachoretâ unius dieculæ, nihil nequam, ô viri, audistis: Nihil, ajunt, unaque rogant, ut narret, suam quoque symbolam coliturus in cenam & à dictis & à ferculis tam lautam. Mox igitur Octavus: Resunt, inquit, sub prima infita Societatis Jesu miræ simpliciter tyronem fuisse. Jacobus is audiebat, homo ceterâ bonus, modò non nimium bonus esse voluisset. Primò quidem ad religiosam familiam Parisiis venit, nec inter illos malè se gessit, nisi quòd subito eremum adspirare cœperit, nec aliud audire voluerit, quàm cultum solitudinis. Ergo missione impetratâ Lutetiam abiit, & inibi nescio quam silvulam ingressus, æternum, ut putabat, domicilium ibi fixit. Atque tu mihi jam bone Anachoretâ salve. Diem unum eò loci exegerat inter quercus: atqui hic dies sæculum fuisse putandus est. Nocte in tempestâ, quæ illi prima fuit in hoc hospitio, agasones, qui Lutetiam in mercatum ibant, nemus ingrediuntur, tarda, nec expectato sonitu, quatit ungula campum, accedunt tintinnabula & nolæ, quæ nocturnam formidinem mirè auxerant. Hic bonus, ille eremicola, ferè jam funus, attonati & pæne in laxum obrigefecere, nec aliud credere, quàm omnem inferorum lemurum plebem in suum caput ire: nec aliud misero subsidium occurrere, quàm ut à sacris vocibus opem posceret. Ingenti ergo voce Jesu & Jesu Matrem inclamare: subinde & illud ingeminare: Et Verbum caro factum est, &c. Audierat enim & D. Joannis Evangelium contra tygias alastoras facere. Vix diluculavit, cum ille vasa colligans, amatae solitudini longum vale dixit, & ad Religiosam domum remigravit, ubi ita brevè profecit, ut Christo complures reconciliaret, pupillis & orphanis, quos in plateis repererat, stipem corrogarit sapius: jam bonus adjutor, antea tam malus eremita. Nimirum defuit experientia, & subsidium opportunum.

Hic nonus conviva: Cum, inquit, subsidii opportunitas deest, quaerenda ea est, quæ licet, quod à vasto animi mali discas. Audio viro primario simium fuisse, qui, quòd domesticus esset juxta ac gratiosus, per ædes liberè discurrebat. Quadam verò die, dum ante culinam excubat,

excubat stomacho suo militaturus, cocus quidem eas excubias observavit, sed dissimulavit observasse, nec pro more quidquam deesse in stipendium. Enimvero ubi miles videt se spe sua frustratum, mox in culinam, & simul, abeunte coco, in focum. Accidit autem, ut eo tempore prunis castaneæ porrerentur, quarum odor, qui vix jejunum exploratorem advertisset, simium accivir: ascendit ergo focum, vidit aridentes sibi castaneas, sed, quod dolebat, intra ignem parturientes. Maturat ille mox opem, & obstetricante manu partum tollere conatur, sed infelici successu, quippe qui & ipse ardoris impatiens adustos digitos retraxerit. Dum vero consilii anceps hæret, selem conspicit musculus insidiantem, eamque mox invadit, & quantum quantum renitentem, & sibilanti ore fulminantem ad vicariam operam cogit; proclit, inquam, suisque manibus felis pedem apprehendit, & sic eo ministro castaneam unam post alteram è prunis extrahit. At felis tam barbaræ servitutis impatiens horrendè in lupum ululavit, illisque insolitis lamentis auxiliarem coci operam sibi accessivit.

Decimus:
Simii in-
fortunium.

Continò conviva decimus narrationem de simio excipiens: Opportunè mones, inquit, ut nemo nostrum abeat asymbolus, audite simii infelicem exitum. Habebant unà simius & marina testudo amicissimè, mensamque pæne communem habebant. Invidebatur eis à serpente hæc mensæ societas, & tantus amor. Nec aliud quærebatur, quam nocendi occasio & amicitiaë dissolutio, quæ talis fuit. Febrire cæpit simius, nec pharmacum morbo scivit: serpens, uti catus medicus, accedens & visens ad simium: O hominum, inquit, simillime, tuus morbus sanari se patietur, sed non nisi corde testudinis. Et fortassis si roges, ipsa non negabit affectu in te tam prona. Simius valetudinis amans medicum hoc consilium exposuit testitudini, quæ, uti cata erat, in hunc sensum respondit: Nos id genus testudines cor nostrum non semper nobiscum gerimus; meum certè mihi trans mare est: sed hoc agamus, unà iter faciamus, ego natandi perita tergum sessori tibi præbebo. Ex ordine, & consilio omnia hæc facta. Pontum ergo unà ingrediuntur, cumque jam in medio ferè ponti essent, testudo sessori suo se subtraxit & undis abdidit; miser simius natandi imperitus, qui febrium igni perire horruit, aqua maris periit. Sed vera turbata amicitiaë, imò conjugii concordissimi disturbati historia hæc est. Immisit demon vetulam in uxorem optimi mariti; quæ primò, uti consilia sua celarentur, togavit, habere se quod suaderet & moneret. Jussa dicere: Tuus, inquit, vir, ancillam magis, quam te amat, nec fidem tui servat; hodie empturus est aliquid, non tibi, sed famulæ. Eadem anus alio loco & tempore virum eam aggressa: Tua, inquit, uxor alios præter te habet conjuges, quos amet, & à quibus ametur. Persuasit & huic mendacium: nam hoc addidit argumenti: Reperies, ajebat, noctu cum novacula lectum parentem, & vitæ tuæ insidias struentem; credidit miser. Post hæc vetula ad uxorem rediit, &: Si vis, inquit, huic malo remedium invenire, me audi, res factu facillima est; ubi te nocte hæc cubitum contuleris, novaculam tecum fumes, novaculam, ajo, non aliud instrumenti genus, & jam dormienti pauculos pilos è barbâ, præcides; ita illum tibi denuo conciliabis, & à turpi amore avertes; credidit etiam misera, & fecit uti suaserat otinians focaria. Nocte illâ maritus se in lecto composuit, & somnum, imò & ronchos simulavit: tum mulier pilos barbitii præcisura novaculam expedit, cum maritus vigil & paratus: Hic ego te, inquit, deprehendo scelus: tum vitam mihi eripere? quin ego stylum verto, & hac ipsâ novacula animam tibi statim extorqueo: sed differo manus violentas, &c. tandem certè, etsi serò, fraus impurissimæ vetulæ deprehensa, & conjuges in amorem reconciliati.

Undecimus:
Vide igitur, cui fidas, ait convivarum undecimus.

Aliud sæpe linguâ promptum, aliud ore clausum teneamus: arcana pectoris detegere rarum, nam quandoque etiam noxium est. Atque ut & ego meam dem symbolam, gladiatoris illaudabilem altum attendere. Lanista fuit, qui nihil ita faciebat exactè, quin posset, si veller, exactius; nec discipulis omnia suæ artis mysteria pandebat, quin sibi, quod solus sciret, reservaret. Habuit hic è tyronibus audaciorum aliquem, qui adeò sibi in eâ arte proficisse visus est, ut magistrum vel æquaret, vel superaret. Quare experiundæ arti suæ, magistrum provocat ad duellum, idque de capite. Pacta conventa erant, licere uti quibuscumque quis posset artis arcanis; progrediuntur. Diu ventilant pro more: tandem & congregiuntur. Jamque magister tyroni imminens: Atqui, ait, non ita convenit inter nos, ut mihi cum duobus certandum sit. Discipulus male cautus respicit, æquis à tergo adjutor sibi adstet. Hic magister occupat, & gladium vi librans in caput, quâ potest mole intorquet, sternitque miserum cum hoc dicto: *Den Straich hab ich dir nie gegeben.* Augustus Vindelicorum præsigniores duo gladiatores erant, quorum ille *Phippus Käbin* iste *Hans Käbin* audiebat: ille Drusiano gladio (*im Drappier*) iste macharâ (*im Schwend*) pugnabat. Uterque; eodem ludo faciatus est non perfunctoriè: cumque è palestrâ descendissent, populus ege jocum faciens clamavit: *Das Käbin hat man geschicht und das Käbin geschicht.* In alienum corium ludere, per facile.

Duodecimus conviva demum: Semper ego auditor tantum? inquit. Ut noveritis etiãnum mihi constare memoriam. Primus vestrum quandoque valpi deesse astutiam; Alter, philosopho scientiam; Tertius, convivatori lautitiam; Quartus, chrysopœio aurum; Quintus, ægotanti corvo memoriã; Sextus, paribulandis nonnumquam non deesset lætitiã; sed deesse, ajebat Septimus, iracundis prudentiam; Octavus, Anachoretis tyronibus experientiam; Nonus, simii vafrementum; Decimus, simii infortunium; Undecimus, gladiatoris consilium malignum percensuit, addam ego furis ingenium non spernendum. Mens omnium nostrum, ni fallor, erat, hoc adstruere; cum plurimum ubique soleat deferi, huic convivio nostro nil deesse, in modimperatoris nostri liberalitate nihil desiderari posse. Sed ne mea desint symbola, de Mercurii alumnulis hæc accipite. Ferunt in terrâ Italiã furem fuisse prælustrem, qui ipsum suum magistrum, furumque omnium antesignanum Mercurium, aut Mercurii filium in arte hac vince-ret. Erat is probè doctus occultè tollere, clam surripere, milvinis unguibus quidquid attraxisset, suum faceret:

Nec fuit Autolici tam piccata manus.

multas ille domos jam expilarat, plures crumenas extenterat, fortunam denique ubicumque reperiebat, amabat; manus nusquam apud se habebat; dixisset illum apud veteres Ægyptios natum, qui furta omnia licita sibi fecerunt, & impunita; aut etiam apud Lacedæmonios, sobrios illos & acres viros, apud quos jus atque usum furandi fuisse dicunt; idque à juventute eorum (*Gell. 11. cap. 18.*) Talis est iste, dignissimus sanè, qui tandem prælatæ crucis candidatus fieret, in sublime tolleretur, & in longissimam litteram extenderetur. Sed vivebant adhuc in homine melioris animi igniculi, & necdum omnes ille momenti conscientiaë exinxerat: ita homini religio incessit, ut subitò veller vitam in melius mutare, furatinam desinere, impiatum animum ab omni noxiâ serò emaculare. At multa erant, quæ ultro currentem jam incitarent, jam & revocarent denuo. Ecquid enim, ait ille secum, hunc ego familiarem carnificem & domesticum tortorem, ecquid hos ego inferos circumfero, stimulantem usque & usque conscientiam? vulturem intra me pasco; unã hunc ego exomologesi jugulavero. Sed quid dicent, imò quid dicet venter elutire indoctus? & quid tandem dicent hæc manus non lignibus

Martialis
lib. 8. epigr.
gram. 59.

gonibus infueta sed furtis? Ergo æternum sic crucier, & vivus adhuc tartari pœnas tolerem? finiam tandem quotidianam hanc lanienam, & quidquid tot annis noxarum malè contraxi, dieculà unà, imò horulà unà benedilam; obfirmo animum, & templum peto. Bonæ cogitationes istæ, conatus fuerunt boni, modò fuissent etiam diuturni: quid enim consceleratum animum juvat expiaste, si eadem statim piacula repetas? Templum ergo addit querendo sacerdoti, apud quem vitam priorem omnem recenseret, & unà confessione se eximeret à culpa omnium scelerum. Amavit hominem fortuna, quem aliàs semper (uti & fortunam homo) & primo ingressu aspectuque sacerdotem offert: crederes ad hoc eo iustum ire, nec ab aliis id temporis occupatum. Lavernio, prout assueverat, pensili gradu ad sacrum tribunal perrexit, ingenuicat, frontem notat demum & narrare orditur longos annales, atque à primis retro annis omnem vitam retexere: sed & gemitus addere, aliàs subinde suspirare, pectus etiam tundere, omnia demum pœne utrimque disceptatio hæc tenuit. Sacerdos multa monere, terrere, rogare; summum tribunal, ima tartara, & vicinium mortis proponere; ille ad omnia ingeniscere, emendationem promittere, denique omnium scelerum veniam accipere: interea dum res longius extrahitur, tabellio in hanc ipsam ædem sacram è viã divertit, & occasionem nactus tam commodam purgandi animi, hastulam viatoriam ad confessarij fedile adclinat, & egressurum illum præstolatur, securus furti ob tantam loci religionem. Manticularius jam sceleris omnis purus, post ultima sacerdotis verba lætus & alacer surgit imperata facturus. At, ò consuetudo prava, quantum tibi vitium est in humanos mores! loco ille nondum abierat, cum hastulam videt politam, & affabrè factam: mox oculum, dein & manum injectit, & ubi prius omnia celerrimo oculorum rotatu circumspexit: Quod Deus fortunet, inquit, sic vitam novam ordior (à Dio, che mi faccia ben cominciare una vita nuova) & cum dicto è templo perniciter ad notas sibi latebras evolavit. Nimirum hoc est proficere, qui antea fur tantum fuerat, jam & sacrilegus esse didicit.

Huic subjungo supparem. Fur non tantum viscata manûs, sed & ingenii fuit festivi. Hic in æde amplissima multum circumspiciens, aliud non vidit, quam sui principis, Mercurii, statuam; quam aggressus: Memini, inquit, me etiamnum puerulum in scholis sæpe audire, à discipulo quandoque superari magistrum: tu mi optime Mercuri, facunde nepos Atlantis, meus quidem præceptor fuisti, sed da veniam, & patere, ut præceptorem vincat discipulus. Dixit, & statuam abripuit. His & istud addo. Affirmavit fide dignus hoc sibi factum quod narraturus, pro percepto liquere. Audierat caupo quispiam ex hospite suo: die crastini, seu extremo noctis, antequam dilucularer, Coloniam iturum in mercatum: Et rectè est, inquit, comes ero. Paciscuntur ergo de horâ, quâ ut expergeriat, impensè rogat hospes, aut fur potius. Interea clam vaccam subduci, & in viã aviã arbori alligat; rediit ad cauponam, & manè cum caupone surgit, inique iter. Venitur ad locum ubi furtiva vacca latitabat: hinc diversitoris comes; Quæso te, inquit, pedetentim procede, in proximo pago mihi negotii quid est cum debitore rustico. Caupo ergo solus progreditur. Mox assequitur alter cum vaccâ; & me miserum, inquit, pro pecuniis optimâ fide datis, en vaccam recipio vix ossibus hærentem. Caupo contra bovem dilaudans: Nisi, inquit, ipse heri vaccam meam stabulo conclusissem, hanc ipsam esse jurarem, adeò ex toto illi similis est. Veniunt Coloniam. Furi in foro boario, à quo sæpe inemptas pecudes abegerat, conspicitur non erat; rogat ergo cauponem socium, faceret sibi hanc gratiam, atque dum ipse majoris momenti

A negotium curaret, vaccam illi venderet. Non recusat alter, vendit bovem, pretium expectato majus bonâ fide refert. Ad quem manticularius: Te hominem, inquit, fidum & plenum officii cape tibi hanc rei venditæ partem: simul aureum protulit; & quia (addit) majus quam vel exigere vel sperare pretium poteram, è bove recepi, unâ prandeamus: de rationibus tibi nulla cura sit; atque quod prandium lautius instruamus, duas ego assas gallinas prætinabo è proximâ publicâ coquinâ, ubi horum opsoniorum & varietas & vilis annona est: huic rei, quæso, tu bona hospita duas mihi stanneas lances præbe, & ne quid gestem pateat, pallium tu tuum mihi injice. Promptos habet & obsequiosos illa discos, iste mantelum aptat furi, imò donat. Abit fur lætus tam opimis spoliis: interea cauponis filiola adest præ foribus, parenti nuntiatura, bovem noctu à furo abactum. Ad nunquam caupo exterritus, ait: Da schlag der Teuffel zu! & mox nequissimam vafriciem sui comitis advertens: Ego ipse, inquit, rem meam vendidi. Interea gallinæ affantur, sed plumæ illas aliæ avexerunt, unâ cum suo Mercurio. Ita nec pallium, nec gallinæ, nec fur hæctenus redierunt.

De Mercurio dixi, num & de Mercatore addam? Cunctis anuentibus: Erat Mercator, inquit, auri, ut fit, quam templi amantior, rerum dives, virtutum egenus. Hunc conjux identidem monere institit: rem divinam cordi haberet, non forum usque & usque & usque solum forum, sed & templum frequentaret. A Deo & divinis rerum omnium principium esse capiendum; à cælo potius expectandos esse thesauros, quam à pelago. Hanc furdo fabulam occentarat sæpius, numquam tamen emendari potuit contumax consuetudo; nec tamen destitit pia mulier domi concionari marito, qui nollet conciones audire in templo; identidem monens infelicissimum futurum, si pergeret obstinere. Tandem, tandem è silice isto pietatis scintilla excussa est, &: Quid inquit, toties molesta es? non licet abesse foro, sine rei nostræ certo dispendio. Sed hoc agamus, ego forum pro me & pro te, tu templum pro te & pro me adito. Sic opere partito rei familiari curabimus, divinam tamen non negligemus. Consilium videbatur non adeò improbum. At ar vicariâ pietate cælum mercari, juxta putes ac sine alis volare. Nocte ergo proximâ visus est sibi mercator iste ad tribunal in aère situm citari unâ cum conjuge. Ut prius ante Judicis conspectum factus est, omnia in judicium formam composita, formidinem accenderunt. Stetit accusator, & dixit, firmarunt testes, sedic Judex inadulabilis, contraque improbos immisericos; sententia demum lata est in divortium mœstissimum: nam uxori cælum, ut quæ illud unicè ambiisset, addictum est, tartarum marito. Neque mora, uxor stellato calle ad gemmarum palatium tendere, jam & ingredi: hinc miserimus maritus ad fores exclusum se miseranter ejulare, & postulare admitti; cum palatii illius janitor: Abi, ait, mi homo; uxor tua pro se, & pro te huc ingressa est; tu ad inferos pro te, & pro illâ hanc abi. Rediit miser post severum hoc somnium ad se, & ad vitam meliorem.

Sed ego hinc, Faustine, manum de tabulâ. His talibus, hic quem cernis liber, plenus est. Innumera sunt hujus farinæ, quæ in sales meos excerpti. Ista verò in specimen recitavi, in quæ primò inædi. Et ne prolixior narratio foret molesta, convivis assignavi has facetias exponendas. Sed numquid & partem Indicis in hos Sales videre cupis? Litteram ex ultimis Alphabeti litteris do istam, hæctenus non monstratam.

Via ad inferos qualis.

Vicina pellis ante captum ursum vendita.

Uxor mala, malum inemendabile.

Valerudo regi à stulto restituta, principi à simiâ.

Vinum aquæ submersum.

T t t 4

Vinum?

Vinum Iovi Servatori mixtum.
 Vini Vis admiranda.
 Venalis sapientia philosophi.
 Varietas pleræ.
 Vivus interrogatus num viveret.
 Volantes homines.
 Vixores viris imperant.
 &c. &c.

Hæc, Faustine, de jocis salibus, facietis excerptis, aut annotandis dixerim. Tu verò probè memineris, me parte hac teriti de singularibus industriis agere; quas hac formâ adhibere, fortasse non cuivis promptum. Muneris istius est, quod ego mihi sumpsi, monstrare omnigenos enotandi inodos. Capiat, qui potest, & in rem suam trahat.

CAPVT III.

Tertia singularis industria:

EPITOME in Casareæ Baronium, T. Livium, Corn. Tacitum, Suetonium Tranquillum, C. Salustium, Q. Curtium, Iulium Casarem, Ann. Senecam, utrumque Plinium, Iustum Lipsium, alios complures.

EVLOG. Aliam tibi hîc industriam, sed singularem, sed meam monstro. Vis imitari? non veto, imò & juvo. Eminentissimum scriptorem, Casarem Baronium hîc tibi propono, cujus duodecim volumina de Rebus Ecclesiæ sedulo illustravi. Lectio proluxa, fateor, nec omnium est. Ideo Henricus Spondanus duodena illa Annalium Ecclesiasticorum volumina in unum sed grande contraxit. Evolvi & hoc singulari curâ atque industriâ, & inde singulorum annorum epitomen excerpti, quam uno alterove die totam facillimè possim relegere, & pleraque memoriæ mandare. Inde notitia rerum gestarum per duodecim centurias sæculorum. Eten paradi-gma annorum liquet è primis, mediis, ultimis.

Tertia pro excerptis singularis industria:

Et paradigma.

Jesv Christi annus 1. Augusti Imp. 42.

Circumcisio Christi, Calendæ Januariæ expiatur. Christus sub Quirino descriptus. Magorum adventus: Quinam ii fuerint, quando fuerint: Fuisse reges. Error de biennii morâ retutatus. De Stellâ. Epiphaniæ festus dies. Jesvs in templo oblatas. Jesvs in Egyptum ductus. Memoria eorum, quæ de Jesv in Egypto. De Infantibus, Herodis iussu jugulatis. Infantes Martyres. De nece Zachariæ.

Christi annus 8. Augusti Imp. 49.

Herodis horrendus morbus & exitus. Archelai regnum. Palæstinæ in Tetrarchias divisio. Jesvs in Palæstinam reducitur.

Christi annus 600. Gregorii M. II. Mauriti. Imp. 18.

Romilda Agilulphi Ducis defuncti conjux, impudicitia ac prodicionis suæ dignam accepit mercedem, palo publicè infixâ. Chajanus rex Avarum Pannoniam & Thraciam vastans, jamque Constantinopoli imminens, Mauritio Imperatori captivos nummo uno viri-tim redimendos offert. Recusat Imperator hoc lytrum persolvere. Neglectus impius, qui tot insontes vili pecuniâ redimendos, passus est perire. Inter legatos regios Phocas centurio paulò liberius Imperatorem allocutus, & ob id à patriciorum uno alapâ percussus, occasionem nova moliendi arripit. Gregorius Mediolanensi Antistiti regem eligendi dat privilegium.

Mauritius Imp. recusat captivos nummo uno viri-tim redimere

Christi annus 602. Gregorii M. 13. Mauriti 20.

Romanos Deus per Longobardos plectit. Tergestinus Episcopus Schismaticus, ad Ecclesiâ concordiam

A redit. Mauritium Imperatorem facti pœnicet, quod facti captivos non redemerit. Ostenta necis suæ accipit. Philippicum sororium in suspensionem trahit, cum præciserit, ut ajunt, ab eo se occidendum, cujus nomen à geminata litterâ PH. inchoaret. Ergo ad omnes Orientis Patriarchas & religiosos viros epistolas mittit, & ab eis preces exposcit. Phocas ad imperium evehitur. Mauritius è fugâ reprehensus unâ cum quinque filiis capite plectitur, dum illud inter suorum supplicia, ad singulorum necem proclamat: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Phocæ jam Imperatoris vultus & mores describuntur.

Annus Christi 1196. Celestini III. sextus. Henrici V. sextus.

Episcopus Bellovacensis ab Anglis militiæ capitur. Episcopus Eius lorica, quod arma sibi non tangenda tractâsser, ad Bellova-Pontificem mittitur cum dicto: Vide an tunica filii tui sit, an non? Ad quæ Pontifex: Non meus, nec Ecclesiæ nec Christi, sed Martis est filius.

Annus Christi 1197. Celestini III. septimus. Henrici V. septimus & ultimus.

Henricus V. ad Alexium Orientis Imperatorem Constantinopolitanum, legationem misit acerbissimam, & ab eo exegit sexdecim puri puri auri talenta. Eadem legatione ita concussus est Alexius, ut tributi asperam conditionem non rejiciendam censuerit. Hinc spoliatâ tradit Nicetas, templa & cœnobîa, suffossa Imperatorum sepulchra, ut imperatorum aurum posset colligi. Sed illud tam violèter collectum aurum videre non potuit, qui indicendum iussit Henricus Imperator tunc è vivis exemptus. Qui tamen ante mortem ob rapina ingemiscens, pium testamentum condidit. Fridericus II. Henrici filius pro patre imperat. Moguntinus Episcopus Armeniæ regem coronat, &c.

Hoc pede progressus à primo Domini Jesv anno ad hos ultimos, & subinde quædam, quæ mihi visa notatu digniora, liberalius excerpti. Nec operæ pœnicet. Nam ista, mihi crede, ingens præbent lumen in omni genere studiorum. Ita Annalium veteris Testamenti sex volumina, quæ Jacobus Salius Societatis Jesv Theologus perquam limato sanè iudicio scripsit, in notas meas redegi & excerpti, quæ mihi videbantur fore usui. Addo, ne quid te fugiat: Salius à protoplastis ad usque Christum, non solum sacram omnem historiam præcæ legis accuratè summâ persequitur, sed eadem occasione profanæ historiæ Græcæ, Romanæ, Barbaræ, & alterius cuiuscumque primaria capita, & quidquid demum ab Orbis originibus ad Christi natalem memoratu aut scriptu dignum est gestum exactissimè docet, signatis unâ temporibus, quod historicorum perique neglexere, in rem tantum inveni. Salius sex libros memoriâ utcumque complecti, est omnem veteris historiæ seriem & mysteria callere. Hic unus ad omnem eruditionis historiæ notitiam sufficeret. Neque hujus operæ me piget.

Eodem modo Titum Livium rei Romanæ facundissimum scriptorem legi, nec omisso verbulo, non resolum, sed & phrasî ac sententiis enotatis. Ita omnes historiæ Livianæ libros in meum succurr & sanguinem verti, paratus exhibere quavis horâ cuiusque libri compendium. A Livio decades tres cum dimidiâ, seu libros quadraginta quinque accepimus. Presso pede singulos evolve. Et en quadragesimi quinti stricissimam epitomen.

Elibro 35. Livii, aut 45. Nam Decas secunda periit.

1. Romæ subito ingens exorta est læticia in circo, nullo ejus auctore. Tandem Romanus Consul litteras laureatas accipit, Perseum regem à Romanis esse victum.

Romæ in circo nullo auctore ingens exortata est læticia.

etiam. Hic festivissimus populi unâ spectantis clamor & applausus maximus. Tempa urbe totâ referentissima, dum pro se quisque privatim Diis gratias meminisse studet. Deinde supplicationes publicæ quinque dierum ad omnia Deorum pulvinaria decretæ; hostiis majoribus litarum.

2. Æmylius Consul visis Persei tabellis, illacrymavit dejecti fato. Quia tamen Perseus se regem in illis appellare non omisit, eorum nihil, quæ peteret, impetravit. Deinde frustra latebras & fugam in templo quaesivit. Romanis demum se dedit, in castra Romana venit. Oratione Consul is de fortuna perditâ humaniter, sed lacrymans exceptus est. Hic finis belli per quadriennium cum Perseo gestit.

3. Popilius Romanæ curiæ legatus Antiochum regem virgâ suâ, quam manu gerebat, circumscribit, & jubet prius responsum reddere, quam circulo excideret.

4. Mafgaba Mafaniffæ filius miram suo parenti benevolentiam conciliat. Munera ei, omnique sumptus, quoad in Italiâ fuit, publicè præbitus. Sacrificatum in foro Romæ quinquaginta capris ad expianda prodigia. Legationes de victoriâ gratulantium auditæ, Rhodiorum rejectæ. Elegans Rhodiorum oratio, unius aut paucorum crimen, non omnium esse faciendum. Post orationem omnes procubuerunt, & supplices jactarunt oleas. Rhodii nec hostes judicati, nec socii.

5. Descriptio locorum & urbium quarundam Græciæ. Duobus ob bellum Macedonicum, triumphus est decretus, L. Paulo Æmylio meritissimè negatus. Actum pro illo prolixâ & admodum disertâ oratione, denique cicatrices corporis aliâque vulnera pro salute Reipublicæ excepta, sunt ostensa. Tandem & Paulus triumphavit, & Perseum regem cum tribus filiis ante curium duxit, sed triumpho lætitiâ cognata duo funera temerârunt. Duos habuit Æmylius filios; mors unius, patris triumphum præcessit, alterius secuta est. Ipse pater laudatissimè oratione ad populum dixit.

6. Rex Prusias Romam venit, ubi victoriam Macedonicam gratulatus in Capitolio sacrificavit, & Nicomedem filium senatui commendavit. Dicitur & limen curiæ osculatus, senatores autem suos servatores appellasse. Lustrum à Censoribus conditum, ait Florus in suâ epitome. Centa capita civium trecenta & duodecim millia octingenta quinque. Ego in Livio de his nihil reperio.

Hæc ego ante annos pene quadraginta, meo bono subnotavi: & quod in hoc quadragesimo quinto seu ultimo Livii libro, id etiam in primo, id in omnibus observavi, eò convisus, ut non rem solum, & historiam præcæm condiscerem, sed ne phrasim & sententias negligere, de quo paulò post. Sed hic etiam istud probissimè tene, meliores ac notiores hos auctores non tantum in compendium dicto modo redigendos, sed historias selectiores ex iis in tua Historica ita excerpendas, ut non ad verbum ea excribas, sed ut lemmae posito, prout superius dictum, succinctè rem enotes; addito auctore, libro, capite, paginâ.

Quod autem in Livio, hoc in Senecâ, Tacito, Suetonio, Salustio, Curtio, Cæsare, utroque Plinio, scriptoribus Augustæis, Ælio Spartiano, Julio Capitolino, Ælio Lampridio, Vulcatio Gallicano, Trebellio Polione, Flavio Vopisco, & quibusdam recentioribus facris & profanis legendis feci. Et en Notas Livianis simillimas. Ideo ne frustra hic moremur, ad Justum

Justum Lipsium eximii viri iudicii, eruditionis summæ, & rex in mansuetiori maxime Mutarum regno, ut supra demonstratum est, libros scripsit plurimos, ut supra recitavi. Horreat lecturus Lipsium, tam copiosæ scriptionis molem. Ego etiamnum juvenis, tibi uni Faustine

ne hoc dixerim, quem nil celare possum, omnes Lipsii libellos & libros perlegi ad verbum, nec syllabâ dimissâ, idque singulari studio & curâ. Nulla scriptio harum me præterit, quin eam redigerem in meam epitomen. Hinc natus mihi liber meâ manu scriptus, seu, idiographus, neque facili, & non eum simul liberalis index. Nec impensè me laboris unquam pœnituit. Hinc mihi (præfiscini & eniâ tuâ dixerim) antiquitatis eruditæ multa notitia. Hinc ego plurimum sapissimè adjutus sum, & etiamnum crebrius in hac Lipsianâ domo diverfor, non styli, (quem nemo imitari poterit, aut voler, nisi affectatio imprudens) sed eruditionis causâ, quam copiosè suggerit. Atque hæc etiam ista è meis olim industriis fuit. Affirmo sanctissime: Usus fructum ex iis omnibus tuli uberrimum. Hæc Faustine, non sunt, ut equi ad præsepe, qui quò numerosiores, hoc plures & ampliores avenæ agros demerunt. Hæc talia scripta sine impendiis ullis hospitantur: neque diu laxitatem quarunt; exiguis forulis tutò latent. Sed esto industriarum talium mihi hætenus vix ullus fuerit usus, id tamen inter maxima emolumenta numero, Tempus non perdidisse.

CAPUT IV.

Quarta singularis industria:

Duplicis ordinis, profani & sacri, Excerpta.

I Am suprâ parte secundâ, capite tertio, universè tres statui classes, in quas omnia, quæ sedulo lectori veniunt enotanda, referri possunt. In tres istas classes, tam sacra, quam profana diximus conjicienda: neque revocabimus dicta ad singularem hæc industriam monstrabimus. Imitetur, qui voler, nihil hic suademus; imò potius dissuademus, præcipue juveni laboris impatienti.

Ergo *Lemmata, Adversaria, Historica*, omnem Exceptorum materiem recipiunt; sacram, profanam. Ego tamen tres classes illas in Notis meis geminavi, statuique Lemmata sacra, & Lemmata profana; Adversaria sacra, & Adversaria profana; Historica sacra, & Historica profana: ita his sexuplices quoque indices adjunxi. Discrimen & quidem maximum inter profana & sacra, inter politica & spiritualia, vel heri natus infans norit. Verbi gratiâ: Alterius generis est, quod Tacitus de Nerone, & quod Lipomanus aut Surius de Hilario ne memorant; profanum illud, hoc sacrum est. Idem de innumeris aliis sentiendum. Nec magni laboris est, quid sacrum, quid profanum sit, discernere; sed laboris non parvi est, utrumque in diversas classes excerpere. Nam si *Historica* non geminatam, sed unam tantum classem constituent, tunc quidquid historiæ de Nerone, Hilario, ac ipso Christo, &c. enotare lubear, ad *Historica*, unicam classem illam reduces. Idem de *Lemmatibus & Adversariis* judicandum. Trigeminam ergo hanc classem meo consilio non multiplicabit, qui se labori imparem judicaverit. Præstat curare unum rectè, quam duo malè. Hanc autem industriam, mi Faustine, censui aperiendam, ne tibi, quem ut alterum me complector, quidquam in his mysteriis tegerem. F A V S T I. Hunc tuum in me affectum excuscor, Eulogi, sed ne quid amittamus diei, tu, quantis potes, passibus perge. Omnes ego loquendi vices in mensam differo. Hodie nec mutum me habebis, nec abstemium convivam.

CAPUT

CAPUT V.

Quinta singularis industria:

Loci communes soluta ac ligata orationis.

TRes ordines Excerptorum tribus libellis Lipsius, ut supra demonstratum, comprehendit voluit: Primus ei, *Formule*; alter, *Ornamenta*; tertius, *Distinctio*. Ego pro his tribus libellis, *Locos communes* substitui, sed duplicatos. Primum ordinem orationi pedestri, equestri alterum assignavi. Orationem profam omnem his titulis comprehensum.

5. Singula-
ris indu-
stria pro
excerptis:
Loci com-
munes.

1. Virtutes.
2. Vitia.
3. *Miscellæ*, doctrina, litteræ, eruditio.
4. Divitiæ, paupertas, servitus.
5. Honor, ambitus, tituli, dignitates, genus, profapia.
6. Corporis bona malaque deformitas, vires, imbecillitas, juvenilis, senilis, &c. ætas.
7. Labores, pericula, forum, judicia, causæ, lites, leges, Jura.
8. Vestes viles, pretiosæ, & quæ ad hæc.
9. Contemptus, cavilli, calumniæ, dedecus, infamia.
10. Doli, fraudes, vastramenta, simulatio, dissimulatio, audacia.
11. Artes variæ, Musica, Geometria, Pictura, &c. etiam sordidæ ac mechanicæ; item exercitationes, venatio, piscatus, aucupium.
12. Amor, odium, invidia, inimicitia.
13. Loca amœna, silvæ, fontes, viridaria, horti, diæra, porticus, ædificia.
14. Cibis, potus, disci, specula, mensæ.
15. Montes, flumina, maria, pagi, oppida, urbes, provinciæ, regiones, regna, terræ.
16. Luxus, convivia, acroamata, balnea, recreationes, lusus, voluptates.
17. Mors, morbi, funera, luctus, dolor, sepulchra, epithapia.
18. Dii, genii, sacrificia, ceremoniæ, juramenta, cultus divinus.
19. Theatrum, scænæ, gladiatores, spectacula, pugnæ, militia, bellum.
20. Tormenta, quaestiones, cruciatus, poenæ, supplicium.
21. Cælum, inferi, elementa, partes anni, sidera.
22. Tempus, numeri.
23. Fortuna secunda, adversa, nuptiæ, triumphus, pompæ.
24. Statuæ, colossi, arcus, trophæa.
25. Populorum varii ritus.
26. Formulæ loquendi, laus, commendatio, vituperatio, execratio, gratiarum actio, &c.
27. Miscellæ.

Cur his titulis ad-
jungitur
Miscellæ
titulus.

Miscellæ eo fine ad junxi, ut si quid forsitan occurrat, quod in nullam priorum classium videatur commodè referri posse, ad hanc ultimam, *Miscellæ*, duceretur, ne quid uspiam notatu dignum hospitio excludatur. Hos ipsos communes locos, quos orationi soluta, eosdem etiam ligata attribui. Vis hujus industriæ paradigma? E viginti septem locis communibus, unicum nec totum exhibebo, sed qui ad avi nostri mores sit. Ingens hac tempestate titulorum insolentia est, & confusio. Incrementis illi mirandis augent. Jam etiam imi subbellii viros, & strenuos, & nobiles, ac prænobiles, illustres, perillustres, gratiosos compellamus. Quod demum altitudinis pettingent? Bernardi avo licebat dicere: *Domine Papa*. Tu jam de ceteris conjecta. Sed ad lineam. E locis communibus en tibi quintum.

A

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honorum insignia. Dona ampla data, quæ ferrent regi; vasa aurea, argenteaque; toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo scipione, & toga prætexta cum curuli sellâ, &c. Livius l. 31.

Honorum gradus. Jam minora sperni, nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad consularum, sed transcendendo media, summa imis continuare. Livius lib. 32.

Honoris avidi. Proventur nunc cujuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, myoparonumque piraticis rostris*, laudis inopes, laureæ ramulos festinabundâ manu decerpserunt†. Valer. Max. l. 2. c. 8. med.

Honoris fuga. Adrianus Cæsar, cum triumphum ei senatus, & iterum postea, distulit, quod hoc nomen Augustus serò meruisset. Idem, titulos in operibus non amavit, & cum opera ubique infinita fecisset, numquam se, nisi in Trajani patris templo, nomen suum scripsit. Ælius Spartianus in Adriano, mihi pag. 5. & seqq.

Saturninus declinando imperio: Nescitis amici, ait, quid mali sit, imperare. Gladii & tela noctis cervicibus impendent; imminet hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibis pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? Inhabilis videretur; sin minus, inest furor. Nam, quod imperatore me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis, sed habeo solatium mortis: solus perire non potero. Flavius Vopiscus, mihi pag. 362.

Maximus honor, manibus portari. Alexander Severus Imperat. post Atraxerem Persicum regem devictum, jam palatium Romæ conscensurus, levabatur manibus omnium, vixque illi per horas quatuor ambulare permillum est, undique omnibus clamantibus: Salva Roma, quia salvus est Alexander. Ælius Lampridius, mihi pag. 201. Ubi plures ejuscemodi honorificentissimas acclamationes vide.

Tituli negati. Darius Persarum rex ad Alexandrum litteras dedit, quibus ut superbè scriptis vehementer offensus est Alexander. Præcipuè eum movit, quod Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Contra Alexander in hunc maximè modum rescripsit: Et vincere & consulere victis scio. De cetero, cum mihi scriberes, memento non solum regi te, sed etiam tuo scribere. Curtius lib. 4. c. 1. mihi p. 65.

Tituli vanissimi, Regis Bithagenis: Sponsus bonæ fortis, magnarum provinciarum Deus, regum potentissimorum Rex, omnium equitatum Dominus, Magister & Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt, Conquisitor, conquistorum Conservator, quem octo mundi partes metuunt & formidant; exercituum Mahumeticorum Destructor, omnium provinciarum, quas subegit, Dominus, Eques, cui nemo par, & fortissimorum quorumque Debellator, &c. &c. Face opus ad hunc titulum, ad eò longum. Plura subnectit Petrus Jarricus, tom. 1. de rebus Indicis, lib. 2. c. 20. mihi pag. 653. Ita Sapor Persarum rex ad Constantinum Imper. epistolam dedit, quam sic exorsus est: Rex regum Sapor, pater paterum, frater Solis & Lunæ, Constantino fratri meo salutem plurimam dico. In objurgandâ titulorum vanitate hunc facile diem possim sepelire, si solas modò has notas meas consulam.

Sed

Sed factis est paradigmatis; nil addo. Innumera talia in hōse, quos dixi, communes locos digessi. Tu jam & meam methodem, & puto illius usum cernis; ut sequaris, nec impero, nec veto. Ingentia meliora, idēque superbiora, da veniam verbo, ductrices manus facile aspernantur. Natate volunt, sed suo cortice. Nihil hoc contra me. Ego nihilominus sine meo potior, dum ingenue ostendo, unde me putem aliquid in litteris promovisse. Sed addo hic brevissimum orationis etiam ligatæ paradigmation. Sumamus geminum priori.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honor, occasio ruinæ.

Quid Crassus, quid Pompeius evertit? & illum Ad sua qui domitos deduxit? flagra Quirites? Summus nempe locus nullâ non arte petitus, Magnaque nummibus vota exaudita malignis.

Gloriæ miserabilis cupiditas.

Bellorum exuvie, truncis affixa tropæis
Loricæ, & scutâ de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, vitæque, trivremis
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu
Humanis majora bonis creduntur: ad hoc se
Romanus Grausque ac Barbarus induperator
Erexit: caussas discriminis atque laboris
Inde habuit: Tandem major fama sitis est, quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam
Gloria si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituliq; cupido
Hæsi saxis cinerum custodibus.

Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætiam
Influit a.

Honorum sterilis vanitas.

Expende Hannibalem, quor libras in duce summo
Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano, Nilôque admota repenti.
Exitus ergo quis est? ô gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium præcepit fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens sedet ad prætoris regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, nec tela, sed ille
Cannarium vindex, & tanti sanguinis ultor
Annulus c. I demens, & savas curre per Alpes,
Vt pueris placeas, & declamatio suas d.

Hos ego locos communes, tam augendæ rerum sup-
pellectili, quam ornando stylo hætenus adhibendos
censui. FAVST. Liceat hic interfari. Quæso te, Eulogi,
quomodo tam multa, tam varia legendo potuisti tua
facere? nam præter triplicem illam, imò tibi septupli-
cem classem Lemmatum, Adversariorum, Historico-
rum, tot insuper Industrias, tot Communes locos addi-
disti, tot arculas, tot cistulas Excerptis implevisti. Infi-
niti res laboris est. EULOG. Addidisses: Et quem plerū-
que omnes fugimus. Vide, mi juvenis, annus trecentos
sexaginta quinque dies, horarum octo millia, septin-
gentas, sexaginta completitur: qui esse vult frugi, &
temporis parcus, plurimum leget, multum excerpset, vel
anno unico, qui pæne novem millia horarum submini-
strat. Quod si cæptus labor constanter annis decem,
aut viginti, aut etiam triginta perpetueret, incredibile
dictu est, quantum literariæ hujuscemodi supellectilis
congeratur. Tu hoc age, nullam diem, imò horam nul-
lam sine lineâ transmittite, & brevi tuas ipse divitias mi-
raberis. Lentissimè graditur testudo, sed si gradiatur
assidue, itinera etiam bene longa conficit. Assiduitas
operis, Ingens lucrum temporis. FAVST. Sed hætenus
à te dicta, Eulogi, pleraque omnia Rem, excerpendam

A spectant. Quid de Verbis ac Sententiis agendum cen-
ses? Expecto avidè doceri. EULOG. Hoc paucissimis
expediam: ne multas hic præceptiones somnia. Uni-
cam dabo.

C A P U T V I.

Sexta singularis industria:

Verborum & sententiarum excerpta.

EULOG. Non ita pridem apud amicorum aliquem
vidi, nec sine risu, grandes tomos verbis & phra-
sibus excerpendis destinatos. Plus ii habebat chartæ
quàm scripturæ. Ad instruendam dictionem, verba me-
liorum auctorum neutiquam negligenda; enotandæ se-
culè phrasè, sententiæ, loquendi modi, & quidquid
ad ornatum dictionis pertinet. Neque hic quidquam
spernendum: opus tamen ut in aliis, iudicio. Ego hac in
re ita censeo. Verba rariora, imò & vetustiora, lectio-
res sententiæ, venustiores, loquendi modi, & quidquid
ornandæ dictioni facit, gnaviter est enotandum hoc
modo, ut unius auctoris verba & phrasès in eadem
chartas excerpantur; simul sint, quæ ab uno sunt aucto-
re. Neque hîc ordinis ratio haberi potest: quæ lectori
prius occurrunt, prius in notas veniant. Fâs indicem ad-
jungere nimis quàm operosum; imò pæne negem fieri
posse. Vicem Indicis erit, suis temporibus sic notata re-
legere acuendo stylo. Hæc eadem ferè tradens Lipsius: Lipsius in
Phrasès, inquit, enotari velim, quacumque insigniores aut ni-
tidiore occurrent. Verba quacumque rara, nova, aut novo
sensu, sive flexu usurpata. In phrasibus dispositionem non video;
nisi quod seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum:
Tullii solas, Plauti & Terentii solas, historicorum solas: quod
quisque pro iudicio suo aut industria facito. Rem oculis sub-
jicio. Fortè aliquem legis è Livii libris? Hunc ergo titu-
lum præfige chartæ.

E Livii lib. 6.

Tot super alia aliis bellis.
Fortuna in præcipitem locum favore tollit, deinde in ipso
discrimine periculi desistit.
Saginat suos ut jugulentur.
Fortuna loci delegaverunt spes suas.
Postquam utrique apparuit nihil per alteros stare.
Furem virgâ percuteret.
Quæ societas, aut quæquam consortia.
&c. &c.

E Livii lib. 7.

Cælestis iræ placamina,
Impromptus lingua.
Annuiturum, numenque vestrum invictum Campanis.
Vbi sententiam meam vobis peregero.
Circa collem castellarum dispositos.
&c. &c.

E Livii lib. 8.

Firmissimum longè imperium est, quo obedientes gaudent.
Consulere in victos crudeliter.
Vt ferme fugiendo in media sata ruitur.
Nihil ultra, quàm ut paniter frustra, restabat.
Adversus quæ singula.
Pollutâ semel militari disciplinâ non miles Centurionis,
non Centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus
Consulis, non magister equitum dictatoris pareat impe-
rio, nemo hominum, nemo Deorum habeat verecun-
diam; vagi milites in pacato, in hostico errent, imme-
mores sacramenti.
Tribuni quoque inclinatum rem in preces subsecuti orare
dictatorem insistant.
Incuriosè factum.
Dictatoris edictum pro numine semper observatum.
Manliana imperia.
&c. &c.

E Livii

E Livii lib. 35.

Clypea inaurata.
 Equi, hominesque parvuli & graciles. } Hæc rariora.
 Ne cunctando senescant consilia.
 Initium semper per jus injusta imperandi fieri.
 Tabernacula statueret in æquabili solo, difficile.
 Ex eodem rivo hostes utrimque aquati sunt.
 Id primum pro amicis eos facturos, hoc est, ut amicos.

□ Livii lib. 36.

Ager paluster omnis.
 Corpora ex somno molliabantur.
 Adversantibus asper: ita, si cederes, idem placabilis.
 Deprecator.
 Non infabre suo more factis.
 &c. &c.

E Livii lib. 37.

In convivio rex erat, & in multum vini processerat.
 Neminem fidelius dare posse consilium dixit, quam eum qui
 id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, factu-
 rus fuerit.
 Eodem armatu.
 Veluti caci sper alios alii ruebant. Ita alibi, alia super alia
 facinora eduntur: aliarum super alias acervatarum le-
 gum cumulus. Ita castellatim, pagatim, regionatim, ma-
 nipulatim.
 Execrabilis desertio juris humani, ad marginandas gla-
 reâ vias.
 Extraordinarium, Germanitas, Inenarrabiliter.
 Servitudinis inconscius. Audacia experta viri.
 Ne littere palam facerent conata. Ita
 Ut Persei conatus obviam irer.
 Tam ante præmeditatis, hoc est, cogitatis.
 Cum undique conferens.

&c. &c.

Hæc Liviana, imò & Titiana, hæc Latina sunt, quæ
 imperitior aliquis damnat, ut barbara. Atque has tales
 voces ideo censeam enotandas, non ut eas in dictionem
 nostram importunè intrudamus, sed ut ab aliis usurpa-
 tas non temere carpamus, alioquin pueri (quod Apel-
 les Alexandro dixit) qui colores terunt, nos ridebunt.
 Mi juvenis, non facile quidquam, ut barbarum damna,
 nisi exploratè nôris id minus esse Latinum.

Plin. lib. 35. Natur. hist. cap. 10.

Quapropter verba seu rariora & obsoletiora, seu se-
 lectiora, sententiarum, loquendi modi unius auctoris, in
 unum locum congerendi, ut subinde possint relegi. Lo-
 co indicis, sit relegendi solentia. Nonnumquam tamen
 sententiarum (quod etiam observes) vel ad Lemmata, aut
 Adversaria, aut etiam Historica sunt revocanda, ad sibi
 similem materiam. Verbi gratiâ: Rotundior sententia
 contra gulam ac voracitatem ad Historica, De Fagiola-
 no edone insignissimo spectat. Ita & de aliis loquen-
 dum. FAVST. Ergo verba apta, nobilitiora dicta
 unius auctoris in unum velut cumulum conjiciam?
 EVLOG. Sic ajo. Nisi, quod jam monui, opportunum
 videatur in unam è tribus illis classibus illustre dictum
 sententiæve reducere. FAVST. Capio hæc. Sed cum
 Terentio fateri liceat: Unus scrupulus etiam testat, qui
 me malè habet. In rebus ipsis adhuc hæreo. Quid si
 valde dubitem, aut planè nesciam, in quam classem ali-
 quid referendum sit? EVLOG. Hic, obsecro, non fasti-
 dioli lectores sumus. Hac in re turpissima est laboris
 parsimonia. Si valde, ut ais, dubitas, quò quid referas,
 idem bis terve locis diversis enota. Et reverà non adeò
 infrequens est, ut eadem historia ad Justitiam, & ad
 Temperantiam, aut etiam ad Religionem dicatur per-
 tinere. Tu nisi piger es, bis terve idem excerpte diversis
 titulis, eò minus excidet memoriâ. Hoc ego me sæpius
 factitare memini, præsertim si quid magis placuit, vi-
 sumque dignius notatu. Quid obest eandem, verbi
 gratiâ, patientis Christi effigiem diversò domus con-
 clavi, aut domibus etiam diversis reponere? Quid vitii

Quid a-
gendum ei,
qui dubitat
in quam
classem ali-
quid sit re-
ferendum.

Aliquando
sententiæ ad
Lemmata,
aut Adver-
saria, aut
Historica
sunt revo-
canda, ad
sibi simile
materiam.

A est unâ fideiâ duos trefve parietes dealbare? Ita profus
 quid dispendii est unam aliquam lectionem sententiam,
 aut rariorem historiam diversis forulis mandare? nec
 penna, nec charta, nec laboranti dextra hic parcen-
 dum. FAVST. Quid si penitus ignorem, quò lectum ali-
 quid referendum sit, quid agam? EVLOG. Hic singula-
 rem docendum es industriam.

CAPUT VII.

Septima singularis industria:

Miscellæ eruditionis excerpta.

Gellius, seu mavis, Agellius, quem supra ad dicen-
 dum testimonium citavimus, variam ab aliqui-
 bus, & miscellam, & quasi confusam doctrinam af-
 ferit conquistam. Hujus conquiritæ industriam et-
 jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo
 tale quid dicas, quò videatur in aliquam classem cer-
 tam referri non posse, hoc age, & præter tres illas, Lem-
 mata, Adversaria, Historica, classem constitue quartam,
 eique præfige titulum Miscellæ. Huc refer, quidquid ali-
 bi, nil libere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem fa-
 ciam, quod & in ceteris factum, en librum meâ manu
 scriptum, qui solam hanc confusam doctrinam continet,
 quibò nomen dixi, Olla pauperum. Nam uti opi-
 miores culina offam, carnes, olera, pulres in ollam con-
 jiciunt, pauperum ad fores expectantium solatio, ita
 miscellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum,
 congesti, labore non difficili, utilitate maximâ. Hoc
 certe penarium in plurimos mihi usus servit. Hic repe-
 ritur comædiarum, orationum, elegiarum, problematum,
 scriptiorum aliarum ingenti numero themata, hic
 Artis & Naturæ miracula, omnigenæ formæ ac mate-
 riæ pocula, diversissimi generis parva quæque ac minu-
 ta, singularia quædam ab aliquibus numquam facta.
 Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati,
 qui numquam jurârunt aliqui, non desunt, qui numquam
 riserint, qui numquam fleverint, qui numquam sive-
 rint, qui numquam sat cibi aut somni admiserint, nil
 cocti ederint, è mensâ numquam saturi abierint, num-
 quam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam
 carnes gustaverint, nil umquam vini biberint, dormien-
 tes numquam jacerint. Ita beata Euphrosyna num-
 quam sedere visa, Isidorus nil umquam vestis lineæ ge-
 stavit, Or Abbatem nullius umquam sermonis pœnituit,
 Macarius ex quo salutis fonte tinctus est, num-
 quam humi expuit, Theonas annis triginta numquam
 locutus est, Joannes Abbas annis quadraginta num-
 quam mulierem, numquam pecuniam vidit, nec ipse
 umquam comedens, aut bibens visus est: Posidonius
 numquam ad dimidium diem injuriâ recordatus. Paph-
 nutius annis octoginta numquam duabus tunicis usus,
 Gaddana toto vitæ tempore numquam sub recto fuit,
 Abbas numquam cubare; sed vel stare, vel genua fle-
 scere consuevit, Acepsumas annis sexaginta neminem
 umquam vidit, cum nemine sermonem miscuit, Chry-
 sostomus numquam ulli maledixit, &c. Paucos nomi-
 navi ex eorum numero, quos hoc nomine in hæc Mi-
 scellanea retuli: neque verò auctores tantum pro singu-
 lis testimoniis, sed & librum, caput, paginam adscripti
 (tu tuis hoc oculis cerne) ut quodvis, cum opus, reper-
 tu esset promptissimum. Et quæso te, vel hinc discè,
 quanti & usus & fructus sit excerpte. Ex his unis tan-
 tummodò Notis, in hanc unam vocem, NVNQVAM,
 velut neglectim collectis, possim reverà librum conscri-
 bere singularem. Tanti nihil est negligere, & vel obiter,
 modò constanter excerpte. Quamvis omnia ista, fa-
 teor, quæ in ollam pauperum, seu miscellam eruditionem
 conjeci, commode in Adversaria vel Historica referri

Geil. lib. 10. Not. Adv. 7. Ind. Miscellæ excerpta docet.

ferri potuissent. Sed ego, quod scias, hæc Excerptorum A compendia principio mei conatus non scriveram. Eam ob causam forulos & loculamenta multiplicavi. Ut ut sit, præstat excerptere, quam omnino negligere, in quamcumque demum excerptas classem. Modò bovem habes, etsi stabulum bovi tam aptum non habeas. Verùm, ut aliquid etiam paradigmatis sit, ad noscenda rectius Miscellanea, sub aspectum dabo pocula. De poculis, quod præfabar, uti etiam de rebus minoris, de hac voce, *Vnum*, innumera excerpti. In gustulum sint hæc obvia, eaque perpauca.

Pocula. Equulus argenteus inauratus, cujus mentionem facit Cicero oratione Verrinâ 6. Poculum Semiramidis admirandum, cujus pondus quindecim talenta auri colligebat, de quo Plin. lib. 33. Nat. Hist. c. 3. mihi pag. 697. In Mineræ templo Helena saceravit calicem ex electro mammae suæ mensurâ. Plin. l. 33. Nat. Hist. c. 4. mihi pag. 700. Produunt electri variantia pocula vitus. Serenus. Phialæ binæ lacte refertæ, quas Angelus Martyribus propinavit. Cæsar Baron. tom. 2. Annal. an. 262. n. 10. Posthumius Consul Romanus, ubi viginti millia suorum amisit, in silvâ ob incisâ Gallorum stragemate arbores, & ipse occubuit: mortuo præcisum caput, calva auro cælata in poculum, quo solempnibus litabatur. Livius, Decade 3. lib. 3. seu l. 23. mihi pag. 133. Hoc tamen in nullo indice poculi genere ferretur: & tu nihilominus fidas indicibus? C. Marius post Jugurthinum, Cimbricum, Teutonicum bellum, cantharo semper potavit, quod Liber pater post victoriam in Asiâ partam hoc usus poculi genere ferretur. Valer. Max. l. 3. c. 6. n. 6. Mazagarum regina Cleophes cum magno nobilium feminatum grege, aureis patris vina libantium, processit obviam Alexandro regi, nec veniam modò, sed & pristinae fortunæ decus impetravit. Curtius, lib. 8. hist. cap. 20. De capaci trium circulorum poculo vitreo vide *Excerptum* D. Martini Lutheri Francofurti ad Mœnum anno 1576. cap. 80. & ultimo, vom *Excerptum* mihi pag. 446. Sed erravit typographus: nam esse deberet pagina 445. ordine. Etiam Germanicos, ut vides, à capite ad calcem evolvo, & more meo ex iis excerpto. Ajunt potum ex urfino cerebro confectum, & ex ejusdem cranio propinatum, urfinam rabiem inducere: ita ut is, qui bibit, in ursum se mutatum putet, quidquid cernit, speciem urforum judicet; in eâ verò rabie perseveret, dum poculi vis fuerit resoluta. Apud Indos ex asini silvestris cornu fit poculum, è quo si quis bibat, eo die à morbo eximius est. Philostratus in Apollonio Thyanao lib. 3. c. 1. & 10. Poculum ex hederâ, quod Cissymbium vocant, convivii dupliciter aptum; primò, quod temulentiam arceat; deinde, quod cauponum fraudes, qui vinum aquâ maritane, deprehendat: tanta est enim aquæ, & hederæ sympathia & amicitia, ut si vasculum potorium è ligno hederaceo fiat, eiq; vinum aquâ dilutum infundatur, vinum paulatim transfluat, aquâ, quæ fuerat mista, remanente. Plin. l. 16. Hist. Nat. c. 35. mihi p. 358. De B. Lupi Senonensis Episcopi calice, in quem, dum res divina fieret, cælo delapsam ferunt gemmam, Cæsar Baronius in suo Martyrologio die 1. Sept. De vitro D. Benedicti ad crucis signum crepante, Franciscus Haræus die 21. Martii, mihi p. 180.

D. Radbodus Ultrajectensis Episcopus, jejuniis ita exhaustus erat, ut vix ossibus hæteret. Hic carniæ & vini semper abstinens, tegendâ sanctitati aquam onychæ & auro bibit. Zacharias Lippeloo, tomo 4. die 29. Novembris, mihi pag. 620. In sacris calicibus olim imago erat Christi, formâ pastotis ovem errantem humeris reportantis. Tertullianus l. de Pudicitia, cap. 10. mihi pag. 1202. Fortè, inquit, patrocinabitur pastor, quem in calice depingis, de quo nihil libentius bibas, quam ovem penitentia secunda. De eodem, cap. 7. hoc ipso libro, mihi pag. 1199.

Tom. II.

Rex Merciorum Withafius scyphum suum inauratum, quem crucibolum nominare consuevit, cœnobio Croylandiæ in monumentum donavit. Jacobus Gretserus in Horto S. Crucis, parte 5. c. 7. mihi p. 241.

De S. Donati Præsulis Aretini vitreo calice fracto & prodigiosè resecto, Simon Majolus, tom. 1. Dierum Canicularium, Colloquio 20. mihi pag. 699. Ad crateres Siculos perijuria olim explorata. Simon Majolus, tom. 2. Dierum Canicul. Colloquio 2. mihi pag. 138.

Thomas Morus Angliæ Cancellarius munerum inspectorem osor, poculum aureum sibi à viduâ oblatum, humanissimè accepit, convocatâ familiâ donum magnificis verbis prædicavit, allato vino in pleris jusit, demum comiter propinans præbuit, simulque poculum restituit, domum, unde extulisset, referendum. Thomas Stapletonus in vitâ Mori, c. 3. mihi pag. 38. Alboinus Longobardorum rex Veronæ in convivio hilarior Rosimundæ conjugii vinum offerri jusit è calvâ Chunimundi regis, qui Rosimundæ pater fuit. Illa & hanc injuriam, & parentis cædem simul ultura, Helmigem armigerum in mariti necem impulsit, cui etiam deinde nupsit. Sed Ravennæ eidem Helmigi venenatum poculum propinans ex eodem bibere coacta, cum altero hoc marito perierit. Henricus Spondanus ad annum 571. mihi pag. 639. Nicephorus in Oriente Imperator à Bulgaris captus, & occisus est. Occisi caput ostentui diebus pluribus suspensum. Exempta dein huic capiti calva, & argento clausa principibus Bulgarorum pro poculo fuit. Henricus Spondanus ad an. 811. mihi p. 778. Simile quid memorans Joannes Manlius parte 2. Collocaneorum, mihi pag. 47. Moscovia princeps, inquit, principem alium hostem suum militia cepit & interfecit; ex interfecti cranio formavit poculum cum istâ in aureum circulum inscriptione: Appetisti aliena, perdidisti tua. Tantâ capacitatè poculum Herculis fuisse ferunt, ut ex eo non tantum potare, sed in eo etiam navigare licuerit. Guido Pancirollus, tomo 2. Memorabilium, tit. 2. mihi pag. 221. Verum;

Sol prius oppositas persunder lumine terras,
quàm nos reliquam poculorum seriem lustremus. Possum adhuc necio quot mensas opplere, poculis, quæ mihi olla pauperum, mea Miscellanea, subministrant. Et hæc me pæne dormiente in Noctis hæc confusaneas transferunt. Sed nolo hac viâ vel passum progredi. Tu, si plura velis, consulte Macrobius l. 5. Saturnal. cap. 21. Lazarus Bayfium de Vasculis & urceolis. De Principum poculis Benedictum Pererium, tom. 4. Geneleos, c. 44. initio. De Poculis Erycijs Puteanus in suo Commo. De Porcellanâ, Electro, Mulæ unguâ; De poculis Saguntinis fistilibus, Sapiis, Crystallinis, Aretinis Henricus Salmuth tomo 2. Memorabilium, tit. 2. in Notis, mihi pag. 142. Ohe satis est de his, satis. Ad alia. FAUST. Vel pauxillum moræ impetrem. De Minutis etiam, & de Vno facta mentio. Eyoog. Dandum aliquid importuno monitori. Sed scias me neque de Poculis, neque de Vno, aut Minutis tantum, plurima confusè in ollam pauperum congestisse, sed de rebus quibuscumque aliis, quibus non adeò erat opportunum, sedem certam assignare; quia tamen Minuta & Vnum in mentem tibi sunt, et utriusque specimen, sed succinctissimum. Non hic Iliades teximus, neque centones farcimus, neque Tellenis cantenas canimus; Excerptendi modum tradimus, idque compendio. Sejuncta sunt hæc; Mulra, & apta dicere. De Minutis igitur.

Minuta. Rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota est. Plinium vide l. 11. Nat. Hist. c. 2. & 5. & 24. Anatomiam formiculae admirandam in Basilio Magno invenies, epistolâ ejus 168. ad Eunomium, mihi pag. 629. Augusto Imperatori ex Africâ misit procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina. * Extantque de eâ re epistolæ. na 400.

V u u

Misc

Rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota est. * Alii, grana 400.

Mist & Neroni similiter trecentas quadraginta stipias ex uno grano. Plinius l. 18. Nat. Hist. cap. 10. mihi pag. 409. Idem de Torpedine pisciculo mira l. 32. c. 1. Myrmecides Mfesus, & Callicrates Lacedæmonius quadrigas unâ cum aurigis fecerunt, quas alis musca posset abscondere. Navem fabricârunt, quam apicula pinnis tegetet: iidem distichon elegiacum sesami minuto semini litteris aureis inscripserunt. Callicrates formicas etiam ex eborâ, aliâque tam parva fecit animalcula, ut partes earum à ceteris discerni vix possent. Alianus l. 1. Hist. Var. c. 17. mihi pag. 14. Plin. l. 7. Nat. Hist. c. 21. & l. 36. c. 5. In nuce inclusam Iliada, Homeri carmen in membrâ scriptum, tradidit Cicero in Academicis quæstionibus. Adrianus Junius testatur se visum cerasi nucleum in quasili formam exculptum, quo quindecim parva tesserarum suis punctis affabrè distincta continebantur. Idem asserit Franciscum Alumnium in denariolo Symbolum Apostolorum & principium Evangelii divi Joannis, idque sine notis perscripsisse. Non hæc minuta satis? Anno 1584. Bolzani missi in montes metallici fossoræ cum suis quisque, ut solent, lampadibus. Eorum incautior unus lampadis mucum projecit in sulfuris venam, & ita incendit montem, ut socios omnes repentinum hoc incendium suffocârit, mons ipse biennium ferme arserit. Quam verum! Scintilla modica magni sæpe mater incendii. Ita favilla in flammam, furculus in silvam, gutta in flumen crescit. Augustinus, seu, quisquis est auctor serm. 3. ad Fratres. Curtius l. 6. ante medium, & l. 9. initio. Dum funus Eudociæ Imperatricis transiret, puella casu deiecit spurum, quod morte luit comprehensa & cremata. Spondanus ad an. 611. mihi pag. 673. Planè incendium è scintilla. Puncto quid minus? Encomium illius habet Delius panegyri 3. de Matre Domini in cælum Assumptâ, medio serè. Momenti sæpe maximi sunt minima. Ob unicam non rarò vòculam, imò ob syllabam aut litterulam quandoque unicam, quantæ olim, quantæ & nunc subinde controversiæ? Avicula est, quæ bovem imitatur voce: hinc illi, *Taurus*, nomen. Æternum Antverpiæ monumentum, picta Musca. Philippus Bossquier, part. 4. Academiæ, Conc. 1. c. 2. mihi pag. 14. Sed abundè satis de *Minutis*, & plura, quam volebam; taciturnis chartis relinquamus cetera. De *Vno*, unum alterumve dictum addo, & ad alia transeo.

Non bona res multi domini.
* Homo animal rationale visibile.
† Pragensium civium nò unus graviter affirmabat, lætèam alitem illam Imperatoris, viginti millibus florenorū emptam. Sit penes illos fides: ego non adducor, ut hæc ullo modo credam. Ita enim credulità vulgus plurimum solet exagerrare, & Musca vilitatem ad Elephantis molem attolere. Prodi-

Vnum. Non bona res multi domini. Res unus est. Hoc ubi dixerat Procopius Palæstinæ Martyr, cervices securi feriendas præbuit. Euseb. l. 8. c. 12. Et nihil minus sit, quam quod à multis imperatur. Imperium, ait Curtius, quod sub uno stare potuisset, dum à multis sustinetur, ruit. Curtius l. 10. Solus unus, luna una, unum empyreum cælum, unus, ut ajunt, phœnix. Vox ista (phœnix) autem mihi pervehit. De Columbibus, Pavo-nibus, Pittacis, &c. suprâ mentionem fecimus p. 2. c. 6. Hic ista lemmati de *Uno*, & phœnici placet jungere.
Imperator Rudolphus II. niveam & plumis omnibus candidissimam avem habuit, anati non dissimilem, rostro prægrandi, quam passim omnes den tatis den Hanset appellabant: nam ad edendum risum, quem soli homini tribuunt philosophi * & ad mira quævis instituta, sed eâ pecuniæ summâ estempta, quam notare non piguit, sed pæne pudet pronuntiare. Si tamen huic parem, ajunt, & sociam comparate potuisset Cæsar, alterum tantum adjecisset †. Hæc avis numquam lætiùs quam laudata risit. Hæc Excerptis meis, Faustine; sed istud & oculis meis, spero, & auribus credes in domo parentum meorum aluerunt volucrum (Saxatilem Turdum nominârunt) sanè admirandam, si vel mores, vel colores aviculæ spectes. Dorsum illi caruleum, inspersis decussatim albis plumulis. Collum ac ventrem inaurabat plumæum amiculum, eleganter mixtâ nive, in purpuram desinebat cauda. Atque hæc nostræ domus prætria, non minùs

hieme quam æstate hilares cantus continuabat, mediis sæpe noctibus audita. Cantilenas iterabat non agrestes, sed quas à domesticis fuerat edocta. Solebat germanus frater meus fidium ærearum organo frequenter ludere. Hic adesse ales, manubris insidere, attentissima modulò excipere, quandoque suos interponere, nonnumquam sola symphoniam pertexere, atque æmulari paulò antè audiram symphoniam, & eâ quidem ratione aliquot cantiunculas ediscere. Cùm verò domus familiarandium accumberet, illa sæpius apertâ caveolâ evagandi libertatem accepit. Hic ei primus volatus ad patremfamilias fuit, cujus vel humeros, vel etiam digitos (ita ad altorem suum assueverat) cantillans infedit. Edu-
lia omnis generis comedit; panem, oryzam, olera, rapas, hordeum, carnes ferinas, bubulas, vervecinas, ita & pisces, ipsas aves in minuta concisas imò & caseum esuravit. Æstivo vespere nonnumquam medio triclinii in depositam cum aquâ tepidâ sculâ pelvim velut in balneum, provolavit, seque in tepidario liberaliter, modò insiliens, modò resiliens, abluit. Finitis thermis, nymphæo egressa Soli se diductis & passis alis exposuit, dum sicaretur. Ita demum silvestrem naturam omnem exiit, ut reserata caveâ, patulis fenestris & janua, numquam mollior, visa sit fugam. Sed hæc nostræ domus vernacula cantatrix, hæc familiaræ voluptas denique syntexi contabuit. Huc me duxit orbis ales unicus, phœnix. Sed ad *Vnum* addo paucula.

Unum in homine caput, anima una. Unum ovile, unus pastor. Eldras sacerdos, Ilium unum, riyum unum, civitatem unam, columbam unam, ovem unam, vineam unam, populum unum prædicat. Deus, qui unus, & maximus, & maximè bonus est. Avo Constantii Imperatoris, Romæ universus populus exclamavit in circo: Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Spondanus ad annum 356. mihi p. 345. Mediolanenses patricii complures confederant Reipublicæ consultantes. Hic audita vox, quæ unum ex omnibus evocabat nomine. Cùm autem evocatus moraretur, ignotus homo se spectandum præbuit, rogavitque, ut jam vocatus exiret quam celerrimè. Dum ille unum exire, turris repente cœruit, & alios omnes præter unum illum oppressit. Spondanus, ad annum 1117. mihi pag. 997. Una Phœnice, filia, foror, mater Olympionicarum fuit. Una Curionum familia, in qua tres continuâ serie Oratores, pater, filius, nepos. Una Fabiorum prosapia, in qua continui tres principes senarûs. Sapienter Annæus Seneca: *Talem, inquit, animum esse nostrum volo, ut multa in illo artes, multa præcepta sint, multarum atarum exempla, sed in unum conspirata. Vnum quid fiat ex multis, sicut unus numerus fit ex singulis.* Seneca epist. 84. mihi pag. 550. De *Vno* nimis quàm multa. De Artibus & Naturæ miraculis si initium facerem, finem non reperiretur. Taceo. Hæc mihi olla pauperum. Rapsodia quotidiana Miscella mea suppeditant. Vis plura? Tua prome, aut conde aliena, ut inde promas tua. *FAVST.* Quos legam? Et quomodo legam? à quibus incipiam? *EVLG.* Hoc ipsum jam indagabimus! Aures præbe vacivas.

CAPUT VIII.

Auctores quinam legendi.

EVLG. Hic tibi præceptiones do ternas, sed brevissimas.
1. Legendus optimus quisque.
2. Legendus, qui maximè faciat ad cuiusvis ingenium.
3. Legendus in quaque doctrinâ princeps: Recentioribus veteres plerumque præponendi.
Ita futuro poetæ dixerim, Lege Virgilium: Historico, lege Livium: Oratori, lege Tullium: Philosopho, lege Aristotelem. Nò intelligis: interpretes adhibe. Ita dixerim

Præceptiones in eligendis auctoribus.

rim futuro Medico, lege Galenum, dein alios, atque alios Jurisconsulto, lege Bartolum: aut rectius, lege ipsas Leges, Theologo, lege Thomam Aquinatem. Non refert quàm multi, sed quàm boni & bene legantur. Non enim legenda sunt multa, sed multùm. Hic illud Annæi opportunissimè in stillo: *Non refert quàm multos, sed quàm bonos habeas libros. Lectio certa prodest, varia delectat. Qui, quod destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud, sed errare est.*

Sunt, qui exuccos, steriles, macros auctores amant, ubi è dumeto uvulam, è senticeto racemulum venentur. Impericia miseranda. Quis vineam colit, qui non tantumdem lucri speret, quantum ei sumptuum impendit? quis agrum ferit, qui non tantum segetis expectet, quantum seminis eiecit? quis montem perfodit, ubi tantum exiles ac raræ metallorum venæ, ut emolumentum minus sit impendiis? quis librum legat, è quo lectionis fructus laboris impensas non æquet? Duces in quavis arte assumentis; horum volvenda sunt scripta. Quapropter optimos legamus: Adeamus fontes ipsos, transeamus rivulos. Non tantum suavius, sed & salubrius ex ipso fonte petuntur aquæ. Ita recentioribus præpone præfatos; si abundans tempore, illos his conjunge, ut illorum scriptis lectionem horum stabilias. Optimi ergo legendi, quod prima docet præceptio.

Alterâ cum grano salis accipienda. Nec enim omnibus, sed prudentioribus, ac in eruditione provectioribus dixerim: Simile simili nutritur. Lege igitur ex optimis eum, qui tibi magis sapit. Ceteroquin illud (quod sapit, nutrit) in mensis etiam & in amentis fallacissimum est. Plurima sunt, quæ valde sapiunt, sed plurimum obsunt: placentas aliæque butyro frixa, cucumeres, & pepones, caseum recentem, resque cibarias similes, non negatis sapere; sed si quidem tu sapias, faveberis etiam obesse. Idem in lectione verum comperies. Idcirco lectionem, quæ ad gustum est, maturioribus solum ingeniis permittimus. Quod secunda monet præceptio. Tertia, in quavis arte duces præcipit legendos. Quemadmodum verò in Arte poëtica dux habetur Maro, in oratoriâ Cicero, ita & aliæ artes scientiæque suos habent duces, quos sequi consultissimum. Nihilominus in tanto Scriptorum numero & varietate, quæstio gravis est & setia, quinam legendi? Cùm verò istud definire institui mei propriè non sit, compendio auctores quosdam meliùs noscendos dabo.

In Poëtica.

P. Virgilius Maro agmen ducit, communi, ni fallor, sensu, poëtarum princeps.

P. Ovidius Naso in elegis primus, poëtarum felicissimus, qui de seipso fassus: Quidquid conabar dicere, versus erat. Sed amatoria & hujus, & aliorum similitum poësis procul à te, procul ipsomet momente: Teneros ne tange poëtas: Submoveo dotes impius ipse meas. Millies hoc inculcandum: Doctrinæ præstat, quàm veterum jacturam facere. Quavis reverà nulla penitus doctrinæ fiat jactura, cùm lascivas seu poëtarum, seu quorumcumque aliorum sordes non lambimus. Ista si legas, non doctiorem te facient, sed nequiores; ista si omittas, non proinde rudior, sed veterandior manebis & sanctior. Quid, obsecro, eruditionem in simeto, aut inter cloacas quærimus? Nimis suapte sponte præceptis in vitium ruit natura: quid opus hoc impulsu? Submoveo has impudicitia faces; hæc omnium vitiorum fomenta projice; Arbitros & Madaureses (nostri quos notem) venenorum officinas, pestes ipsissimas execrare & fuge. Si cælum, si Christum amas, hos nequitia magistros oderis. Hic ego cum Mose, cum Isaiâ, cum Paulo clamor: *Noli contaminare animam tuam, nec tangas quidquam eorum. Pollutum noli tangere. Immundum ne tetigeris.* Has dulciantias sed venenatas nebulas ne liba. Mors latet certissima. Sed Poësis prioribus jungendi:

Tom. II.

A P. Papinius Statius, qui Silvarum libros 5. Thebaidos, libros 12. Achilleidos libros duos scripsit; à Virgilio, putat beat intelligentem.

Claudius Claudianus poëta nobilissimus, quem meus in Rhetoricis præceptor, poëtarum ocellum appellare solitus est.

Quintus Horatius Flaccus. De hoc Quintilianus probe judicans: Inter Lyricos, inquit, solus ferè dignus est legi Horatius. Non est quod quis contradicat.

M. Anneus Lucanus poëta insignis, stylo grandis, sed à multis historicis magis audit, quàm poëta.

L. Anneus Seneca in tragediis dignus, qui non habet interpretes, Liptium, Delrium, Baderum, alios.

Juvenalis, Martialis, Catullus, Tibullus, Propertius, optimi poëta, sed & pessimi, nisi ab obscenitate sordibus sint purgati, quos tibi fragmenta poëtarum veterum exhibebunt. Nil ultra desideres.

B Sed numquid animus est, recentiores etiam legere? In oculis sunt, Francisci Remondæ orationes & carmina varii generis. Jacobi Bidermani Heroica, Elegiæ, Epigrammata; elegantia omnia & lectu digna. De poëtis ista, quorum ego, tui & reliquorum, non censuram (quod absit) me sed gustulam propinare conor.

His, quos nominavi, poëtis, Lyricos & Satyricos annumerem, inter quos etiam Satyrici soluta orationis sensendi. E præfatis Lyricorum princeps, ut dixi, Horatius. E recentibus tres, numero Charitum, mihi præceteris & noti, & chari, sunt. I. Vincentius Guinifius, Lucentis, anno 1627. editus Romæ. II. Matthias Casimirus Sarbivius, Polonus, cujus libri tres Lyricorum editi anno 1625. Coloniae. III. Franciscus Montmorencius, Belga, cujus Cantica & Idyllia sacra secundùm edita anno 1629. Ingolstadtii.

Lyricis Satyricum adjungamus. Joannes Barclajus Latinus oppido scriptor & elegans, leonem animorum & Argemidem edidit; soluta orationi ligatam hinc illinc miscuit: tres insuper libros inscripsit Euphormionis Lusini Satyricon: Hoc scriptum in omnes ferè tam politicos quàm sacros hominum ordines pugnavit; sed accusationibus id urgere, instituti mei non est: suam manes quiescere. Hoc risu dignissimum. A Barclajii morte homines simplices & proflus alba mentis quædam præfixo ejus nomine obtruserunt edita (risum teneatis Horatius de amici,) ac si litterarum hoc ævum, à plumbo nesciret aurum distinguere.

In Historiâ.

C. Sallustius primus, si modò ejus libros haberemus, In Historiâ qui legendi.

T. Livius, magnitudine, ac majestate operis ante omnes placidus & diffusus, in concionibus maximè disertus, lacteum orationis flumen fundit. Sunt qui vitiosa quædam illi objiciant. Noltrum est ab his dicere, non eos judicare.

D Corn. Tacitus Historiarum princeps non elegantia, sed prudentia & judicio, sententiis & præceptis uberrimus; sed viris aptior, quàm pueris.

Q. Curtius, probus legitimusque historicus, si quisquam. Mira ejus in sermone facilitas, in narratione lepos. Adstrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine curâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus eximie facundus.

C. Caesar latinè ac compositè scripsit. Mira in eo styli puritas & perspicuitas, minus quidem ornamentorum, sed & minus ineptiarum habet. Nihil in eo affectatum; narratio plana & historico stylo conformis. Simplex in eo & nuda narratio.

Inter recentiores historicos singulariter à I. Lipsio laudantur: Philip. Cominaus, cum quovis antiquorum, ut ipse putat, componendus: & Francisc. Guicciardinus prudens, peritissimè scriptor. Licet his duos alios adjungere.

V u u 2

Ioannes

Ioannes Mariana, Latinus reverè elegansque historicus de Rebus Hispanicis libros triginta in lucem dedit: Andreas Brunner, de Rebus Boicis libros quindecim: inspicere, & in utroque styli gravitatem & nitorem admiraberis. Historicorum satis habemus, certè Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet.

Thucydides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione tota gravis & brevis, densus sententiis, sanus iudicii, actiones vitamque dirigens, orationibus & excursibus admirandus.

Polybius iudicio & prudentia Thucydidi haud impar, multa & præclara libris 40. composuit, quorum pars maxima inertiis ab his Xenophon, Nicetas Choniates & Nicephorus Gregorius in laude sunt.

Plutarchus Auctor laudatissimus, diffusâ & planâ scribendi via ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis silva lectori nusquam non aperta. Hunc tibi, Faustine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoriâ.

In oratoriâ qui legendi.

Quintil.

lib. 10. c. 1.

circa finem.

mibi p. 196.

ubi illustris.

forma de Cicerone elo-

gia.

Lipsius l. 1.

Elect. c. 10.

& c. 26.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certissimus. Ampliori laude hic abstinere. Nam Tullium nemo rectius laudaverit, quam ipse Tullius. Hoc unum addo. Principem hunc oratorem Quintilianus extollens: Ille, inquit, se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Subjungo non oratorem, sed philosophum.

Lucius Annaeus Seneca nostris encomiis non eget, à doctissimis viris jam olim exquisitissimè laudatus. Hunc Plinius Major ævo suo eruditionis principem appellat. Dion, omnibus sui ævi Romanis sapientia & eruditione præstitisse, asserit. De Senecâ Justus Lipsius: Placet legitimum Censoribus ille vir, inquit, nec rebus solam (cui enim non si placet ipsa virtus) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentia & brevitate. De eodem ille idem Justus: Annaeus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus est: ut ego sentio, non sine fructu. Sive enim doctrinam quæ multa ingenio in ritibus præcis recondita: sive sapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam scriptum unquam præclarior? Qualis ille, & quam Romanus ubique animus, quæ tela adversum casus subministrat, & ipsam mortem & quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Facendum est. In eacumine Olympi mortis constitutus mihi videor, cum illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas.

Christianos scriptores excipe, qui omnium veterum magis ad virtutem duxerit? Magnus vir est, nec suadet, sed ingerit optima, & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo post sacras litteras nihil in ullo Orbe, in ullâ linguâ scriptum utilius meliusque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; sed, ut solent verè magna, magis magisque inspectus & tractatus se approbat. Tria sunt, quæ huc me ducunt: Verba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. Verba, selecta, propria, significantia: imò quæ plus aliquid semper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parsimoniâ verborum mira évigilet atque efficacia sit; in brevitate claritas & splendor. Sunt allusiones, imagines, translationes crebræ & pæne contiguæ, quæ delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam & viriles numeris: sed ut structuram agnoscas, mollitiem abnuas; & & pugnae atque arenae omnia, non delectationi aut scenæ parata. Jam in ipsâ brevitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; anni similis, torrenti dissimilis; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic iste, quem fructus causâ legimus, & cœlus, oblectatio-

nem adfert pariter, & Venerem cum Minervâ jungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque elogii causâ aliquis eum legat: sed absit, & Res magis trahat. Res, quam illustrem & sublimem, utilem & salutarem, ubique promit. Omnia ejus scripta, etiam ubi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud honestum spirant? quid nisi alius inspirant? Caput omnis boni fontemque Deum, quàm sæpe, quàm fortiter, inculcat, atque unâ ejus Providentiam & nostri curam, potentiam, sapientiam, justitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant? illi & Fato nos parere, & quietos, volentesque sequi, quoties monet? in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno descripsit? Jam Affectus, id est, origines malorum, quis acutius aperit, acrius castigat, adductius coercet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit? Ipsa vitia asperè ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum pestes. Imò hæc tantâ sæpe acrimoniâ, ut modum non tenere dicas, & odio atque irâ (sed, dii boni, honestis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia æternit atque abjicit, & torum illud splendidum, sed fallax, fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens, miratur te, & sequimur: quisquis cum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus ubique vigor & calor est, (ut de Tractatu nunc addam) sic omnia animata & spirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere, imò non scripta legere, sed verè audire, nec imaginari. Eius in libris, sed ipsum hominem oculis sensibusque usurpare videamur. Addit de Epicteto: Epictetus ævo, non merito posterior Senecâ, & scriptorum pondere, si non numero comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil è fortunâ fuit. Origine vilis & inter servos; corpore claudus ac debilis; mente nobilissimus, & inter omnis ævi lumina refulsit. Vita illi emendatissima, & planè atque scitum, quod in ore habebat, *Sustine & Abstine*. Enchiridion ipsius sanè egregium, & moralis philosophiæ velut anima. Nihil in Græcis, aut fallor, tale extat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Genus styli concisum, fractum, & quod indolem subitarii sermonis habet: sed docta interveniunt sæpe, semper salutaria, & non est, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Ego his nihil ausim addere, sed nec demere.

Oratores alii recentiores in manibus sunt. Antonius Muretus. Joannes Perpinianus. Franciscus Bencius. Franciscus Remondus.

In Philosophiâ.

In totam philosophiam commentarios scripserunt In Philosophiâ qui Francisus Murcia, Antonius Ruvius, Rodericus de Arriagâ, Petrus Hurtadus de Mendozâ. Ex his ego Francisum Murciam discipulis censeo legendum. Præter hos Francisus Suarez & Petrus Fonseca totam philosophiam complexi sunt, in suâ quisque Metaphysicâ. Totam itidem philosophiam, ut audio, commentariis exactissimis illustravit Christianus Bauman nondum in lucem datus. Singillatim libros physicorum explicat Francisus Tolteus, libros de Generatione Conimbricenses, qui & toti philosophiæ lucem attulerunt nobilissimis commentariis. Libros de Animâ insigniter exponit Hieronymus Dandinus, Meteoræ Libertus Fromondus.

In Mathematicâ.

Amplissima est scientia Mathesis. In hac, ut nôris, discenda sunt. 1. Elementa Arithmetica. 2. Elementa Geometrica Euclidis. 3. Elementa Sphærica Theodori. 4. Geometria practica. 5. Astronomia. 6. Gnomonica.

monica. 7. Optica, quæ dimensiones linearum, superficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quam sphericorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria sublimior, quæ omnium rerum dimensiones comprehendit, Holometria rectius appellanda. 12. Musica Arithmetica conjuncta, quæ vocum & sonorum numeros considerat.

In Mathesi duces sunt *Archimedes Syracusanus*, & *Claudius Ptolemaeus*. Ab his *Theon Alexandrinus*, *Pappus Alexandrinus*, *Apollonius Pergæus*, primarii numerantur inter præcos.

Recentiores, & meo quidem iudicio, insigniores Mathematicæ doctores sunt *Ioannes Regiomontanus*, & ejus præceptor *Georgius Buharius*; *Alexander Andersonius Scotus*; *Nicolaus Copernicus*, *Borussus*, qui annis triginta sex descriptionem de Revolutionibus orbium celestium elucubravit; *Franciscus Maurolicus Abbas Messanenensis*; *Petrus Nonius Lusitanus*; *Martinus Ghetaldus Raguosinus*, *Italus*; *Franciscus Vieta Gallus*; *Adrianus Romanus Germanus*; *Christophorus Clavius Germanus*, *Bambergensis*; *Christophorus Grienberger Hallensis*; *Tycho Brahe Danus*; *Ioannes Keplerus*.

Non multos nominavi, si scientiæ amplitudinem spectemus.

In Politicâ.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Christiani, scriptum minimè salebrosum, & longè utilissimum. Huic vino non opus est hederâ.

Iustus Lipsius sex libros Politicorum scripsit, & duos Monitorum ad præcepta politica spectantium. Opus reverè elaboratissimum. Neque hic hederam appendit huic vino.

Ioannes à Chockier Juris utriusque Doctor, & Patricius Leodicensis, sex libris thesaurum dedit Aphorismorum politicorum, in quibus Principum, Consiliariorum, & Alicorum institutio. Scriptio præcisè erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus *Thomæ Aquinatis*, de Regimine Principum. Vidisti utique Politicorum libros decem, ab *Adamo Contzen* scriptos, & libros duos à *Carolo Scribanio*. Uterque nostri ævi notissimus scriptor.

Ceterorum ingens series est. Hic in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

In Medicâ.

In parte primâ, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Christophorum à Vega*, *Donatum Antonium ab Altomari*, *Nicolaum Pisonem*, & ad usum hujus ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactissimè censetur tradere. In medicis institutionibus ceteros præcellit brevitate *Gilbertus Taccheus*.

De valetudine tuendâ & commodiore diætâ ceteris, ni fallor, insigniùs scripserunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Hollingus Ingolstadii* olim professor mihi notissimus, qui illud instituti tam eruditâ, quam succinctâ scriptioe profectus est. Utrumque suadeo legendum. Res summi momenti, cura diætæ.

Sed addo in auctarium. *Isaël Spachius* Medicinæ Doctor & Professor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorum Medicorum, hoc est, Eleæchum eorum, qui artem Medicam suis scriptis illustrarunt, secundum locos communes ipsius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice. Editus Francofurti anno 1591. Hæc porro capita quæ oculis subjiciam, singularim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, paginâ 1. Medicina Chymica, p. 26. Medicina veterinaria, p. 29. Medicina astrologica Jatro-mathematica, p. 40. Medicus, pag. 41. Physiologica Medicinæ

Tom. II.

A pars, p. 44. Res naturales: Elementa, p. 45. Temperantia, p. 47. Humores, p. 48. Patres, ibid. Anatomie, corporis humani dissectio, p. 50. Facultates & earum actiones, p. 57. Calidum & humidum inartum, p. 63. Spiritus, p. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. TIBIINH, sanitatis conservatrix, pag. 68. Aër, pag. 73. Cibum, p. 74. potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, p. 81. Mors & Quies, p. 83. Inaniritio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Mordus, p. 84. Simiotica signa, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diætetice, pag. 147. Pharmaceutice, pag. 148. Herbarum sive stirpium Historica, pag. 173. Chirurgia, pag. 198.

Huic Elencho Spachii jungamus *J. Heurnii* Ultrajectini Institutiones Medicinæ, unâ cum Modo studendi eorum qui Medicinæ suam operam dicunt. Hæc simul edita Lugduni Batavorum anno 1592.

Institutionibus Heurnii utiliter addentur *Petri de Tullignano* Compositiones & Remedia ad plerosque omnes affectus morbosque sanandos. Egregius reverè, & ut vides, compendiosus libellus, cui adjuncta est Summula è libris Melsæ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni an. 1587. Sed ad Jurisprudentiam transeamus.

In Jurisprudentiâ.

Quinam Jurisprudentiæ studioso præcipuè legendi *Qui in Juri* sint, docet *Hermannus Vulteius* in Prolegomenis ad Jurisprudentiam, quos Jurisprudentiam Romanam inscribit. Huic, ni fallor, credes plurimum annorum professori.

In Theologiâ.

Theologiam universam meditatis sanè ac copiosis & accuratis commendationibus illustrarunt *Franciscus Suarez*, *Gabriel Vasquez*, *Gregorius de Valentia*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipsam, quam vocant Scholasticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus; at uno complexus est *Alexander Pefantius Romanus*, scriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E ceteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* censuerim lectori fore opportunissimum. His, si placet, *Jacobum Granadum*, Theologum recentem, Hispanum annuera.

Si Theologiæ partes inspicimus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Iosephus Ragusa*, de Sacramentis *Ioannes Prepositus*, & *Egidius Coninck*, de Matrimonio, optimè omnium, ut videtur, *Thomas Sanchez*, de Jure & Justitiâ *Leonardus Lessius*, de aliis alii disputant.

In Controversiis tradendis, post *Robertum Bellarminum* exactissimus habetur *Martinus Becanus*.

In Theologiâ morali docendâ, jam omnium optimi censentur, *Martinus Bonzina*, *Vincencius Fillucius*, *Paulus Layman*. Extat synopsis eorum, quæ Fillucius tribus tomis docuit. Aliorum sanè Theologorum neminem sperno, neque minùs æstimo, sed mihi notiores & usu familiariores sunt, quos nominavi.

Melioris notæ auctores, ni fallor, à fronte jam nôsti. Agedum & intus illos nosse incipe legendo. **F A V T S.** Quomodo legam? **E V L O G.** Numquid non satis dictum hæcenus? Excerptendo. Sed quia hic pluculum documenti expectas, in verba conferam paucissima.

C A P V T I X.

Auctores quomodo legendi.

E V L O G. Hic ternas pariter præceptiunculas instillo. **1.** Lectionem vagam vita. **2.** Auctores à capite ad calcem evolve. **3.** Non cursim, non perfunctoriè, sed meditatè ac constanter lege.

Lectionem vagam *Anneus philosophus* damnans: *Vide, Senec. ep. 2.* inquit, ne ista lectio multorum auctorum, & omnis generis mihi p. 388.

V u u 3

Quomodo legedi sunt auctores: tres assignantur præceptiuncles.

voluni-

voluminum, habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingenis immorari & incurriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat. Dissuasum est, qui ubique est, in peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & propterantes transmittunt. Non prodest cibis, nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur. Nihil aequè sanitatem impedit, quam remedium crebrè mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebrè medicamenta tentantur. Non convalescit planta, qua saepe transfertur. Nihil tam utile est, quod in transitu proficit. Fastidientis stomachi est multa degustare: quae ubi varia sunt & diversa inveniunt, non alunt. Probatos itaque semper lege: & si aliquando ad alios devolvere libuerit, ad priores redi. Exerce, quod conquis. Hoc ipse quoque facio.

Cura triplex ad lectionem adferenda. 1. Rei.

2. Verborum, Styli, & Sententiarum. 3. Numeri.

Eadem est ratio lectionis & comedendi.

Sen. ep. 108.

mibi p. 636.

ex eadem materia suis quemque studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quarit, canis leporem, ciconia lacertam. Cum Ciceronis libros de Repub. prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philosophia dedimus, alius aliud curam

Ergo vagè lectionis plus laboris habet, quam utilitatis. Hinc censam ordinariæ lectioni, haud plures duobus destinandos. Nam, quod ad institutum spectat maximè, cura triplex ad lectionem adferenda. 1. Rei. Hic plurimum juvèrit, totius operis argumentum præcipere, mentem & animum auctoris nosse, inventionem, dispositionem, persuaderi rationes observare, hinc inveniendi, disponenti, probandi modum discere. 2. Cura sit Verborum, Styli, Sententiarum. Expende num verba propria sint, an translata; num obsoleta, prisca, peregrina, rara, an usitata, congruentia, venusta. 3. Sit Numeri. Non poëta tantum, sed & oratores, scriptoresque alios suos habent numeros, & periodorum flexus. Audias subinde orationem cetera non elegantem, sed tamen asperam, hiuleam, claudicantem, numeris omnibus destitutam; mox frontem obduces, & nauseabis. Si ergo sit numerosa, & sonore suavitèrque fluens oratio, si aperta & facilis connexio, de imitatione cogita.

Cum verò librum lectitare coepis (quod altera monebat præceptiuncula) illum, à capite ad calcem perolve, nimirum à carceribus ad metas decurre, ab exordio ad epilogum, à principio ad finem rimare scriptio-nem susceperis: ita quidem, ut ipsam etiam dedicationis epistolam, & quæ ad lectorem est, non transilias. Hæc enim omnia ad pleniorè & auctoris, & libri cognitionem faciunt.

Tertia præceptiuncula jubet lectionem non esse properantem, non tumultuariam, non præcipitantem, non perfunctoriam. Edendo bolos festinanter ac raptim ingerere, plurimum nocet; eadem pane legentis, quæ comedentis est ratio: ægrè digeritur, quod adeo celeriter & præproperè ingeritur, non satis percipitur, quod ita festinè ac cursim legitur. Et sicut properanter te orare, sic nolim & legere. Nonnumquam, dum legis, insiste, & perpende lecta: cum locus est obscurior, pressiore pede incidendum. Opus festinatum & subitarium, idemque perfectum perquam rarum est. Approperata plerumque imperfecta. Aliqui legunt, ut canes è Nilo bibunt, ideoque non valde proficiunt. Canis festinans cæcos parit catulos. Festina, sed lentè. Cum nulla verborum & styli habenda est ratio, paullo celerior per paginas volvi potest oculus; at ubi tam verba, quam res excerpenda, lentior sit lectio necessum est. Nonnumquam eadem secundum ac tertium legere ne pigeat, ut quod notatu dignius, id memoriæ tantò firmius inhaereat. Et ipsa, quæ quis conficit Excerpta, aut eorum saltem indices frequentius relegendi, ne forsitan tuas ipse opes nescias. Et quamvis Philosophus, Medicus, Jurisperitus, Theologus, aliisque bonis artibus addicti, poëtarum, aut historicorum aliquem legant, poterunt tamen & isti, sua quisque studia eà lectione mirificè locupletare ac promoverè. Non est, quod mireris, ait Seneca,

A suam mitti. Quilibet, quæ sui sunt fori aut excerptis, aut memoriæ tradit. Porro ignavio-rius laboris fugiens, si quid venustius occurrit, vel chartæ unguem infigit, vel verus minio subducit, vel ad libri marginem notas apprimat, vel chartulas pagellis inserit, vel pagellæ apices infleat, aut discerniculum, aut librarios fuicuculos immittit: quæ omnia ferè vitiosa, tedium laboris aut ignorantiam excerptendi produnt. Memoria modis melioribus juvanda. FAVST. De memoriâ jam pridem avēbam quærere. Quid vetat de ejus adminiculis breve documentum attexere? Obsecro, Eulogi, doce firmiùs meminisse.

CAPUT X.

Adjumenta memoriæ.

EVLOG. In tuam solius gratiam id fecero. Sed verborum complectar. Excerptis, non meminisse hinc doceo. Quosdam memoriæ magistros rideo, qui nescio quot domunculas ædificant, & in domunculis cellulas, rerumque imagines multiplicat in infinitum. Eruditione sanè principium ad inducendam phrenesin. Ad hanc porro memoriâ, quantà opus est memoriâ? si velimus, Faustine, impendiis minoribus insanire possumus.

Duo sunt memoriæ præsidia quàm præstantissima. Duo me-Ordo & Imaginatio: sic appellem. Si quid eorum, quæ tu ipse scribis, cum facillimè, tum firmissimè velis memoriæ mandare, quàm ordinatissimè scribe. Princeps memoriæ subsidium ordo. Ordinem negligis: laborem supra modum auges; ægerimè ingeris, celerimè elapsura. Ordo, anima memoriæ. Quidquid memoriæ cupis tradere, id priùs in ordinem digere. Incredibile dictum est, quantum hæc usua res, ordo, reminiscendi facultatem adjuvet: in arenâ vel aquâ scribis, quod absque ordine memoriæ tradis. Nec verò quidquam adeo incompositum, confusum, inordinatum est, quod non in certum ordinem adducat industria.

Si quis memoriâ amiserit, Antonii Mizaldi suavis cerebro suillo cum nuce unguentariâ * & cinnamomo vescatur, reparandæ memoriæ. Sed ego hæc artificiosa non magni facio. Omnium instar mihi ordo est. Gloriarum Erasmi Chiliadum scriptor, se puerum adhuc, Horatium & Terentium totos edidicisse. Prodigium est, quod addo. Josephus Scaliger, quod mea me Excerpta docent, uno & viginti diebus, totum Homerum memoriæ mandavit. Scis geminas esse Homeri partes, Iliadem & Odysseam. Ilias viginti quatuor libros, totidem habet Odyssea. Versuum habet Ilias unum & triginta millia, sexcentos septuaginta (nisi meus me amicus fefellerit malè numerando) haud pauciores reor Odyssea continet. Non injuriâ hinc quæras, num fidem non superet, intra unum & viginti dies supra sexaginta tria millia Græcorum versuum, à viro illo memoriâ commendata. Adjungo grandius. Idem intra quatuor menses, poëtas Græcos omnes edidit. Obstupescas haud immeritò si legisses, nedum edidicisse dicam. Incipe poëtarum Græcorum vel principes tantum & notiores numerare: Æschylum, Anacreontem, Alcaicum, Aristophanem, Callimachum, Euripidem, Hesiodum, Lycophronem, Musæum, Oppianum, Orpheum, Phocylidem, Pindarum, Sophoclem, Stesichorum, Theocritum, &c. pucos nominavi quorum omnium carmina extant, pleraque omnia ab Henrico Stephano, Aldo Manutio, Joanne Frobenio edita. Cogita jam ceteros, & negabis demum id, quod dixi, fieri potuisse. Sed ego hinc licem non moveo. Memoriâ ordine quàm plurimum juvari ajo.

Ordinè appono Imaginationem in firmandâ memoriâ adjutricem longè fidissimam. Nôris probè disponere, firmè Imaginari, & primarium memoriæ artificium jam

tenes.

tenes. De *Disponendi & Imaginandi* modo nil quære amplius. Hæc nimium arcana sunt, quæ si velim, non possum enuntiare. Si aliquid, de quo liceat dicere cum laudibus illis: Hoc palæstræ artificium te non docui. Tu tuo te Marte iuvabis.

Senibus memoriam labare dicunt; at ista, de quâ loquimur, geminis illis præsidium firmata cum ætate non deficit, sed crescit; quod ætas grandior, hoc illa firmior, senio vitescit. Nec enim senectus minus ordinatè disponere, aut minus firmè imaginari potest, quàm juvenus, & vivens ætas. Imò utrumque illud seni expeditius est, quàm juveni. Senex igitur ad illam memoriam plus habet subsidii, quàm juvenis.

De admirandis memoriæ, suprà mentionem fecimus. Res infinitæ dissertationis est. Hic jubet nos Plato quiescere. Ex Annæo clausulam appono: *Quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriæ nunquam subducitur, quæ nihil perdit, nisi ad quod non sæpe reflexit.* Memoria Platoni, Mater Musarum & Virtutum; Ciceroni, Rerum omnium thesaurus est. Honoremus hanc matrem, servemus hunc thesaurum. *Scias tamen sultum esse, Curtio teste, eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris.*

In optimis te memorem præbe: Memento delicti commissi, ut doleas; memento beneficii accepti, ut reddas; memento mortis, ut desinas; memento misericordiæ divinæ, ne desperes; memento justitiæ, ut timeas; æternitatis memento, ut fluxa spernas. **FAVST.** Non importunè mices hæc spiritualia. Sed ego plura velim de Memoria. Totis horis è memoriâ dicere, quod Oratorum olim, nunc Concionatorum est. Mihi grande quid & difficile videtur. Hic ergo artificii aliquid singularioris nosse pervelim. **EVL O G.** Actum agis. Jam dixi: Memoria vis in *Ordine & Imaginatione* consistit. Tibi cetera relinquo. Quia tamen Concionatorum causam agis, addamus pauca, quæ propriè spectent ad Excerpta concionatoribus profutura.

C A P U T X I.

In Dominicis & festis dies symbolæ.

Eloquentiæ princeps in Rhetoricis scribit, Eloquentiam sine sapientiâ esse non posse. Hanc parare non unius res anni est. Industriâ & labore pars magna sapientiæ constat. Eò annotationes & Excerpta, eò laboriosa studiorum sedulitas spectat, ut demum sapere discamus & loqui. Cathedrâ & alto digna dicere, non levem possit apparatus. In hoc Excerpta numeramus. Incipiat Concionator maturè, cum iudicio, solerter excerptere, & numquam illi deerit, quod utiliter dicat. Si quinquaginta, si centum annis dixerit, quod annis pluribus dicat, supererit. Loculos sine fundo, inexhaustam præstat scientiam hæc excerptendi solertia. Concionator lectoni sedulæ intentus, longè plus hebdomadè unâ colligit, quàm die unâ expendit. Concionatori præter tres illas *Leviticum, Adversariorum, Historicorum* classes, *symbolæ*, sic appello, in *omnes Dominicis & festis dies* numquam non ad manum sint. Rem hanc unam omnium non utilissimam solum, sed necessariam, tot annis expertus sum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet *Symbolarum* conscribendarum modus. Hic ipse est, quem oculis monstro paradigmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ plus minus nonaginta (tot enim ferè Dominici per annum, & festi dies) singulis suos inscribere titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini **J E S V** natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

Nativitas Domini J E S V. Luc. 2.

Ita secundo, ita tertio, quarto, quinto; ita deinceps, ita reliquis omnibus suam cuique inscriptionem à Dominico aut festo die sumptam præfiges, prout hic cernis. **S. Stephanus. Matth. c. 23.**

A S. Joannes. Matth. c. 21.
SS. Innocentes. Matth. c. 2.
Dominica 1. post Nativit. Domini **J E S V.** Luc. c. 2.
Circumcisio Domini **J E S V.** Luc. c. 2.
Epiphania Domini **J E S V.** Matth. c. 2.
Dominica 1. post Epiphaniam **J E S V.** Luc. c. 2.

Ita & reliquos dies Dominicos & festos dispones. Quod si annum ordiri placeat à Domini Adventu, pari ratione singulis quaternionibus unum è sequentibus titulis inscribes.

Dominica I. Adventus. Luc. c. 21.
S. Nicolaus. Matth. c. 25.
Dominica II. Adventus. Matth. c. 11.
Conceptio Beatissimæ Virginis matris. Matth. c. 1.
Dominica III. Adventus. Joan. c. 1. &c.

Hac methodo dies anni Dominicos & festos omnes in separatas chartas transferes, ita ut quivis Dominicus aut festus dies unum, aut, si mavis, geminatum habeat quaternionem. Ubi hunc illum ve impleveris, alium atque alios appones. Imò quaterniones nolim esse confusos; satis est in eadem, aut diversis thecis conjunctos, & funiculis immixtos contineri.

Chartam virginem habemus: sed quid illi, dices, inscribendum? Paratâ igitur chartâ, proximum est, huc illuc symbolas conferre. Quâ in re concionator, aut qui aliquando è cathedrâ dicturus, duo hæc observet.

1. Evangelia totius anni norit omnia, & quo die quodvis solear prælegi, exactè sciat. Ita non difficile notatu digna in festos & Dominicos dies distribuet, suum cuius locum assignaturus.

2. Symbolæ seu materies huc illuc dicto ordine partienda, est omne id, quod non tantum legerit, sed quod audierit, viderit, ipse cogitaverit, si pro concione convenienter dici posse censuerit. Huc meliora dicta, sententiæ, concionum thesauri, huc omnigeni conceptus, ut loquimur, & discursus, sententiæ, præmeditationes, cogitata, huc denique referendum mixtum ac sine ordine, quidquid ad istud, illud, aliudvè Evangelium rectius explicandum facere videtur.

Exempli gratiâ, inter legendum fortè occurrit de infante exercitus duce. Anno 1144. pugnârunt Lovanienfes contra Bertoutiorum gentem. Infans princeps Godofridus III. in cunis allatus & ad felicem arborem suspensus. Quæ concio potuit disertior esse hac facie? concijunt oculos; manu, qui possunt, tangunt; omnes, ut Numen, suum principem voce & affectu venerantur, & animis inflammatis in hostem eunt. Quoties pedem referre Lovanienfes cæperant, flexi ad infantem oculi reprimébant; vagitus, qui interveniebat, & ne factum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Cum infantis avo & patre septemdecim justis præliis confixerunt Bertoutii, quos Lovanienfes represserunt. Justus Lipsius in suo Lovaniâ, l. 2. c. 9. & Carolus Scribanus in Antuerpiæ originibus, cap. 6. Huic affinia sunt. **D** Balbinus Romæ seditionem non sedasset, nisi infantem Gordianum purpuratum longissimi hominis collo superpositum produxisset ad populum. Capitolinus, pag. 207. de duobus Maximinis. De infante, qui contra regem Assyriorum pugnavit, vide Isaiam cap. 7. De puero nondum quinquenni, & vix loqui gnato, electo tamen Rhemenfi Episcopo, Spondanus ad annum 925. num. 2. Hac talia certè ad Nativitatem Christi Domini referenda. **FAVST.** Sed historica sunt, & ad illam classem pertinent. **EVL O G.** Jam dixi, nil esse peccati, licet idem in duas trêse diversas classes enotetur. Sed labori vis parcere? In eam igitur classem excerpte, quæ visâ fuerit commodior. Sed conscribendas symbolas exemplis monstro brevioribus.

Legis, vel audis, vel meditaris quippiam annotatu dignum de supremo iudicio? Hoc igitur lectum, seu auditum, &c. ad Dominicam ultimam post Pentecosten,

Duo concionatori observanda. Omnia in unâ quaternionis facie perscribi solent.

Concionator præter tres illas classes symbolæ, sic appello, in omnes Dominicis & festis dies numquam non ad manum sint. Rem hanc unam omnium non utilissimam solum, sed necessariam, tot annis expertus sum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet Symbolarum conscribendarum modus. Hic ipse est, quem oculis monstro paradigmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ plus minus nonaginta (tot enim ferè Dominici per annum, & festi dies) singulis suos inscribere titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini J E S V natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

aut primam Adventus refer. Occurrit aliquid legenti de amore in homines, seu charitate proximi? ergo symbolis inscribere, & ad Dominicam 12. post Pentecosten, aut 17. extrahere. Nobile documentum de animi submissione, seu Humilitate, undecumque tandem accipis? Ad Dominicam 10. post Pentecosten pertinet. Præclarum aliquid de Penitentia dicitur? Ad diem D. Magdalenæ spectat. De animi dotibus bene collocandis lectitas? Ad diem D. Nicolai excerpere. Insigniora de Angelis te docet lectio? Ad diem D. Michaëlis enota. Tibi ipsi cogitanti fructuosum concionis thema incidit? Mox eò symbolam ablega, quò pertinere judicaveris. De dandâ inimicis veniâ, dictum, factum, argumentum auct. illustrius? Ad Dominicam 21. post Pentecosten excipere. Notanda quædam de morte legis? Hæc confer, uti symbolam, Dominicæ 15. post Pentecosten. Ita sollicitudinis moderatio, vel contemptus opum, ad Dom. 14. post Pentecosten; Abstemietatis ac jejunii emolumenta, ad Dom. 1. Quadragesimæ; Christipatientis memoria, ad feriam 1. Paschatis; Futuræ cladis præmeditatio, ad Dom. 6. post Pascha; Frenum Iracundiæ, ad Dom. 5. post Pentecosten; Odium & victoria sui, ad diem D. Laurentii spectat. Ita de ceteris judicandum.

Ante omnia, verò videat concionator ne penuriâ laboretheatum, quæ pro suggestu aliis atque aliis diebus erunt explicanda. Ideo hac annotandi curâ ita perfringatur, ut Dominici & festi dies singuli saltem aliquot exhibeant themata suo quæque tempore usurpanda. Verbi gratiâ: Christianum Pascha imminet, dicendum publicè de Christo Resurgente, vel in cælum Ascendente: Quid dicam, inquis, quid proponam thematis? quam Evangelii partem explicabo? Sint igitur in parato themata complura brevissimè annotata, ut delectus sit ex iis, quod commodius videbitur, seligendi. Atque hoc oculis subijcio, quod & meis symbolis in exemplum fumo.

Dominus Jesu in cælum Ascensio. Marci c. 16. Act. c. 1.

Thema-
tum para-
digmata.

1. Quoties Dominus Jesus intra Resurrectionis & Ascensionis diem, & quibus sese spectandum præbuerit.
2. Quâ gloriâ Christus Dominus, & quo comitatu ascenderit.
3. De Tempore, Loco, Modo, Testibus Ascensionis Dominicæ.
4. Vestigia Christi impressa rupi.
5. De nube, quæ velut sella regia excepit Christum Dominum ab oculis discipulorum.
6. Dominus Jesus comparatus aquilæ, quæ sese super omnes cælos suâ virtute evexit.
7. Dictum Angelorum: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum?
8. Alterum eorundem dictum: Hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cælum, si veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.
9. Petrus reducens ovem perditam, summum cælo terræque gaudium creavit.
10. Cur Ecclesia Domini Jesu Ascensionem observatu singulari vocet *Admirabilem*.
11. Effigies Christi in cælo gloriosi.
12. Mons oliveti, principium & finis luctus Christi. Novem differentiæ inter diem Christi ascendentis, & in orto sudore sanguineo diffluentis.
13. Christus summus Pontifex, in quibus Pontificatum suum ostenderit.
14. Ascensio in cælum ædificanda descensu tartari contemptu terræ, aspectu cæli.
15. Duodecim admiranda Dominicæ Ascensionis.
16. Quomodo per spem ascendendum cum Christo.
17. Acti labores jucundi, Alleluia.

18. Christus cum Samfone collatus, qui ambas portæ fores apprehendit, impositasque humeris in verticem montis portavit.

19. Cur Angeli hoc die apparuerint candidati? Cur non similes triumphatori, cui accinitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Isaia c. 63. v. 2.

20. Ab ascendente Domino, facta discipulis promissio: Linguis loquentur novis. Marci c. 16. v. 17.

21. Et convalescens præcepit eis. Actor. cap. 1. v. 4. Convivia quomodo celebranda.

22. Domini Jesu Ascensio, rerum caducarum despicatio, Ecclesiâ monente: Ipsi quoque mente in celestibus habitemus.

23. Quomodo Mater Domini Jesu Virgo beatissima hoc mysterium præfens & absens consideravit.

24. Duodecim signa in Domini Jesu Ascensione observanda.

25. Acerbissima mors crucis, quàm sublimem Christum fecerit.

26. Quomodo, fidem, spem, charitatem Ascensio nostri Servatoris in nobis excitet.

27. Angeli Tobiam ducentis verba: Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit.

28. Causæ, cur Christus Dominus Ascensionem suam non diutius distulerit.

29. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. His verbis Christus seipsum depinxit. Luc. c. 19. v. 12.

30. De Apostolorum oculis hac potissimum die dicendum illud: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, &c. Luc. c. 10. v. 23.

31. Ubique plurima, quemadmodum hac ipsâ die, gaudii & luctus mixtura.

32. Hac etiam de de ascendente Domino Jesu assumendum: Et ipse se finxit longius ire. Luc. c. 24. v. 28.

33. Christi Domini perseverantia, cum inconstantiâ hominum collata.

34. Domine, quò vadis? Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum, & vos sitis. Joan. c. 14. v. 2. & 3.

En concionum themata in annos triginta quatuor parata. Tot simul conciones in promptu mihi sunt, quas annis superioribus ad illa themata fornavi. De reliquo Deus providebit. Et plura jam habeo notata, sed tibi nondum monstranda. Cùm ergo quot annis Christi vel nascentis, vel Resurgentis, vel Ascendentis, vel alius quicumque festus dies proximarit, inspiciendæ sunt symbolæ, & è notatis thematibus, quàm aliis rebus excerptis eligendum, quidquid aptius visum fuerit ad dicendum. Sed scias, in iis, quæ signavi themata, non apposurum esse, prolixitati vitandæ, scopum & finem, in quædam debeant collineare. Exempli gratiâ: Thema primum explicat, Quoties, & quibus intra Resurrectionem & Ascensionem Christus apparuerit. Sed de hoc differere parum foret, nec esset concio, sed sola fermocinatio, nisi accederet cohortatio ad firmissimam fidem, tam de Dominicâ, quàm de nostrâ Resurrectione futurâ, concipiendam. Alterum thema, Ascendentis Christi gloriam proponit. Nihil hoc ad formandos mores, nisi scopus sit, persuadere humanæ gloriæ fugam. Tertium, attributiones & circumstantias Ascensionis Dominicæ declarat. Non satis est hoc scire, nisi dicentis scopus sit, commendare summam submissionem ac reverentiam erga Dei providentiam, quæ omnia in pondere, mensurâ, numero facit. Thema quartum Christi Ascendentis vestigia rupi impressa commonstrat. Quid hoc ad emendatiorem vitam? Nisi hoc una inculcet: Imitationem Christi relictam Christianis, ut sequantur vestigia ejus. Ita hæc quatuor, ita triginta cetera, ita alia quæcumque concionum themata certos sibi fines terminosque constituant, eo quidem modo, ut dictio sive concio tota dirigatur ad certum quid persuadendum, è quo

quo morum aliqua sequatur emendatio. Vanæ, vaniffimæ sunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent caloris, multum disertant, parum persuadent, nec conantur certum aliquid persuadere. De his verè affines: Dicitio venusta & verbosa, sed ad mores nihil, nemini fructuosa. Dicunt, & non faciunt, sed nec auditores ad faciendum erudiunt. **F A V S T.** Hic grande quid moves, Eulogi, da veniam, obsecro, interpellanti. Conciones me audire memini quàm plurimas, è quibus mihi visus sum redire doctior, non melior; aliquid eruditionis retuli, nihil caloris, nihil impulsus sanctioris. Recordor è Senecà te dicere: *Obscuro vos, cur tam necessariam curam majoribus melioribusque debitam, in re inutili terimus? Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? Potius id age, ut mihi viam monstres, quàm ad ista perveniam.* Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere; quibus animum labantem studiis firmem; quomodo, quæ me ex transverso ferunt aguntque, procul à me repellam; quomodo par esse tot malis possim; doce me quomodo feram ærumnam sine gemitu meo, felicitatem sine alieno. Ita nos proflus virtutis elogia, illustriora senla, doctas explanationes, cælitum laudes audimus sæpe, ad veram imitationem hominum sanctorum rariùs inflammamur. Scire discimus plerumque, non item facere. **E V L O G.** Quid ista hic fabularis? tu concionatores corrigere, juvenis; tu illis leges figere? Serum est hoc loco de his talibus disserere. Nos cathedras & pulpita in mores alios non resingemus. **F A V S T.** Quia tamen, mi optime Eulogi, in sermonem hunc incidimus, quæro te, coronidis loco pauculas leges scribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obstreperentem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientia tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Christianæ convenit, quod & plurimorum vota, fat scio, postulant. Ergo annue, & molitis Ecclesiasten imbuere. **E V L O G.** Non disiteor, me istud sæpius rogatum. Est tamen quod moram injiciat. Homines lapides, stupores, hebetis ingenii, præceptiones non capiunt; ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius raro appetit. Nihilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legislatores agam, sed amicissimum seu monitorem, seu suavorem. Paucis monitis completar, quod hæcenus judicavi expediensissimum concionatori. Ne tamen forsitan minus intellegat, distinctis monitis Notas subjiciam.

C A P U T XII.

Ecclesiastæ, atque Concionatori sacro, monita.

I. M O N I T V M.

Ante omnia unum aliquid & certum sibi sumat Ecclesiastes, quod persuadere velit dictione.

Hic cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput est, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec umquam satis inculcaverim. Hoc unum unice ante omnia concionatori in publicum progressuro ingerendum: Quid persuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem? &c. aut quòdnam vitium dissuadere? an vitiorum fontem Superbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Sordidiam, num Iram, aut Invidiam? Quod Christianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmius credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc causæ & argumenta omnia sunt dirigenda. Ajunt perit rerum, concionem omnem sic esse componendam, ut ea in syllogismum possit redigi, qui urgendus & persuadendus; in unum & certum aliquid argumenta concionis omnia esse collineanda.

A Quanti, ah quanti quotidie cathedras conscendunt, omnia præclare dicunt, plausum ferunt, sed reverà fructum non capiunt, quia horum omittunt; dictione non tantum nil persuadent (quod sæpe non humanarum virium est) sed nec persuadere contendunt. Bellissimos *Conceptus & discursus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pæne triumphant. Cùm dicendi finis est, quærat auditor prudens: Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cùm venià dixerim) in quibus seges rerum plurima, sed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hic pulchre, sermocinationes variæ, digressiones amplæ, investivæ, sed rariore, verborum & sententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & scribuntur omnia præter quàm necessaria & utilia. Nimirum hos sibi fines terminosque multi constituunt, dicere miranda, numquam audita, auditu grata. Denique in universi laboris præmium sunt solæ illæ vulgi voculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

B Tu ergo, si tibi divinus honor est curæ, dic potius utilia, dic necessaria. In omni concione (quod probissimè notandum) certum aliquid persuadere nitere; aliquid vitiosum, aut prævæ consuetudinis aut mali exempli abolere ac emendare, virtutis aliquid inferere conare. Huc totis viribus tende, huc arcum dirige, mores instrue, castimoniam doce, patientiam persuade, discant à te facere, quidquid Christianæ legis est. Finis & scopus concionum, si fieri possit, sit semper unus aliquis ad formandos mores præfixus, in hunc unum initio scriptiois omnia dirigantur.

II. Exordia sint breviora, & è dicendis ducta. Thema concionis, quàm clarissimè ac distinctissimè proponatur.

Nota.

C Crebræ sunt conciones, quæ longis pugnant prolusionibus, & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris, cujus caput dimidiam corporis longitudinem exæquat? Quid de illa concione, cujus proflusio dimidium ferè temporis spatium absorbit? In exordio captanda est benevolentia. Contrarium facit, qui prolixum exordium struit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans, à vestibulo domum æstimans, ingemiscit ac dicit: Longa præfatio, ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus desperat, demittitque auricular, ut iniquæ mentis æfellus, cùm gravius dorso subit onus. Ergo breve sit exordium, & rei quàm maxime accommodatum, ne concionator à piscibus incipiat, finiat cum avibus. Epilogus pari modo sit clarus, brevis, distinctus, & conceptis verbis ad concitandum morum nervosus.

Horat. lib. 1. serm. sat. 9. initio.

III. Tardè loquatur concionator, nec umquam voces Tertium præcipitet.

Nota.

D Incredibile dictum est, quantopere hæc una res maxime plebem ad audierum devinciat orator ille gratissimus, qui non præcipitanter disertus. Auditor enim rudior eruditam linguæ volubilitatem neutiquam affectur, sed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potius verborum, quàm celeritatem probans: Illam ego, inquit, in viro sapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus sine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profuatur. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non cursor, gradu ivit. Summa ergo summam hæc erit. Tardiloquum te esse jubeo. Præstat igitur unum aliquid probius auditoris animo infigere, quàm multa pejus proferre, & plura cursim dicere, ad oratoris copiam potius ostendendam, quàm ad auditoris vitam emendam. Vanitatis est, dictionem infarcire rerum copiâ, ne scilicet concionator sicutus aut jejunus videatur.

IV. Aff-

Quartum. IV. Affectatio, & omnis tam exterior, quam interior ca-
renda est pompa.

Nota.

Orator Evangelicus intentionis sit purissimæ, & ad unius Dei gloriam extollendam erecta. Quidquid porro affectatum est, decorum non est, neque placere potest. Propria & usitata placent. Hinc stylus à familiari colloquio alienus, aut plus æquo conquistus, plerumque displicet. Et expedit valde ut Ecclesiastes subinde in auditoris animum sese insinuet, familiari prorsus dictione, ingenio candore, & affabili fiducia sine omni affectatione ac pompâ. S. Franciscus Xaverius, Societatis concionator, identidem admonebat, ne seipos prædicarent, sed Christum crucifixum, hoc est, ne quæstionibus subtilibus, aut disputationibus doctrinam vel ingenium suum venditarent, ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, plaris, & ad vulgi captum accommodatis versari; res curiosas, novas, dubias, inauditas à suggestu sacro amandari; ea demum pro concione ferri volebat, quæ vulgi etiam imperiti intelligentiâ potiùs quam admiratio exciperet. Ideo testimonia sacrarum litterarum non nimium acervanda, controversa doctorum non tangenda, sed perspicua & ad mores corrigendos apta iudicabat tractanda.

Quintum. V. Suis se auditoribus, loco item & tempori Ecclesiastes accommodat.

Nota.

Hic artis non est, multa & doctè differere: artis est ad sensum captumque præsentium sese attemperare. Nec enim tantum viti est non capi, sed etiam agrè capi: hinc profopopæiæ*, dialogismi, hypotyposes †, & maxime similitudines non spernendæ. Nervosæ Bibliorum sententiæ librato eorum sensu, quandoque crebriùs repetendæ. Christus id fecit, qui in eadem concione intra paucos versus, ret istud repetit: *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Marci c. 9. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magistrum artis imitetur Evangelii præc. Qui quidem si divini honoris studio feratur, nullam concionem suâ vel negligentia, vel aliâ culpâ omittit. Sanctus Franciscus Xaverius ille Indiarum Apostolus, conciones quam creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona promanere. Hinc multum errant, qui peregrinationis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliòve specioso nomine conciones omittunt, & plebem Christianam suo fraudant pabulo egregii pastores. Hac dicit Dominus Deus: *Ve pastoribus, qui pascunt semetipsos: lac comedunt, & perierunt lanis, quod crassum est occidunt, gregem autem Domini non pascunt* (conciones rare, convivia creberrima) quod infirmum est non consolidant, & quod ægrotum non sanant, quod contractum non alligant, quod perierat non quaerunt, quod abjectum non reducunt. Verbum divinum sollicite tractandum; nulla concionum temere omittenda.

* Personarum ficta introductio, de qua Cyprianus Rhetoricæ, l. 3. c. 30. † Forma rei sic verbis expressa, ut cerni potius videatur, quam audiri.

Ezech. e. 34. vers. 2. Et seqq.

Sextum. VI. Plurimum juvat inter dicendum, bis terve animum colligere, & omnibus sensibus præsentem esse.

Nota.

Summi hoc momenti est, & concionanti tam utile, quam necessarium. Sed hæc sensuum collectio, animique præsentia suaderi potius potest, quam quid ea sit, describi satis vel doceri. Hæc animi præsentia maxime opus est, cum nervosius aliquid urgendum, & in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat, ut quod persuasum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilodus cum curâ & studio singulari parandus. Illud jam è Rhetoricâ notum: Firmissimas rationes principio & sine collocandas, ceteram argumentorum turbam in medium consiiciendam, singulis gestum ac vocem attemperandam. Illi porro concionatores minime laudandi (quos vocant *Vnisonos*) qui

Firmissimæ rationes principio & sine concionis collocandæ.

A dictionem suam eodem vocis sono ac tenore, quo sunt orsi, ad finem perducunt. Molestum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutriquam idoneum.

VII. Evangelii explicatio aspergi potest eruditione profana literature.

Nota.

Aspergi, dico, non perfundi, idque rariùs & modicè. Hoc Apostoli, hoc Patres præci fecerunt, sed fecerunt parca manu. Nec enim veterum è Plurarcho, Plinio, Eliano, Livio, aliisque talibus, eruditionis præca aliquid miscere ad institutum meliùs explicandum. Sed hoc admodum moderatè faciat Ecclesiastes, veluti facrum irrorans patinæ piper. Historiæ, præsertim notiores, brevius narrandæ, fabellæ multo parcius usurpandæ. Facetiæ non faciliè in suggestum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes, auxeses, hyperbolæ, exaggerationes nimia penitus excludendæ. Laudes sine exceptione, & odiosæ de Sanctorum inter se præstantiâ comparationes, vitandæ. Candidè ac moderatè loqui, tutissimum. Philologia & omnis literatura profana hic serviat, non regnet. Omne firmamentum concionatori è sacris paginis petendum. Biblia concionator legat, ut si possit etiam edificar. Idcirco quotidie minimum duo Bibliorum capita; si per tempus liceat, plura singulari studio evolvat, & inde vel in suas symbolas, vel classes alias excerptat. Medicorum scito, ovum unicum plus præbet alimenti, quam olla brassicæ referta: ita unica Scripturæ sententiola plus habet succi, quam mille Aristotelis, Tullii, Demosthenis testimonia. Exangua sunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hic errant sanè multi, qui neglectis aut parçissimè consultis codicibus sacris, per omne genus scriptorum volutantur, & tunc demum, quam pulcherrimè se dixisse credunt, cum dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, sententiis, figuris, historiis insigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis sedulè scribenda.

Nota.

Ita ajo. Et prima quidem scriptio chartæ mandanda futurariæ, obviæ, in quam dicendorum materies omnis sine ordine, prout occurrit, mixtim referenda. Ita exordium & epilodus hic breviter annotandus: ita sententiæ, rationes, argumenta, & quidquid ad proximam concionem struendam pertinet, paucis designandum. Haud aliter atque is necessariò agit, qui domum ædificare cogitat. Nam priùs materiam omnem educendæ domus, arenam, lateres, calcem, tegulas, saxa, trabes, asseres opportunè in locum unum convehit: dein partitur, segregat, componit, ædificat eo, quem sibi prælinavit, ordine. Ita prorsus Ecclesiastes priùs omnem materiam futuræ concionis separatâ chartâ excipiat, & in eâ ipsâ certis notis ac numeris sibi ordinem prælinat: hoc primo loco, hoc secundo, hoc tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo dicendum: hoc in exordio, & istud in epilogo ponendum. Atque hæc prima concionis scriptio est. Altera: Ubi jam omnia unâ cum suo ordine erunt notata, quæ ad futuram concionem spectant, concionator chartâ purâ incipiet ordinatè ac distinctè scribere, quæ antea in unum cumulum conjecerat. Nec dubium quin quædam è notatis mutaturus, quædam etiam omittitur sit, prout ipsa exegerit structura; ita quod in primâ scriptione confusa & indigesta moles fuit, in alterâ distinctum & ordinatum erit ædificium: sine primâ nil boni construetur.

Sed quaeras an ad verbum omnia, an rerum capita solum sint perscribenda? Hoc tui est arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta scribant, quod thronibus non inultè perferat alii aliter. Hoc omnibus suadendum, ut ea, ubi vis & energia,

Septimum.

Perfusa.

Omne firmamentum concionatori è sacris paginis petendum.

Octavum.

Separatâ chartâ materiam futuræ concionis excipiat, & in eâ ipsâ certis notis ac numeris sibi ordinem prælinat.

An omnia ad verbum solum rerum capita sint perscribenda.

energia, vel idiomatis proprietas est, ad verbum studiose notentur, qui minime vanus est labor. In ceteris cuiusvis ingenium sibi eligit, quod commodissimum videbitur. Hic, arbitrator, via media censenda est tutissima. Hanc ita tenent, qui unâ paginâ rem, de qua dicturi sunt, exactâ methodo, sed stylo strictiore, & velut summarum complectuntur, quin & verba ad rem ipsam apposita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cum res postulat, campo possint excurrere, amplificando sermoni & affectus subitatio dicendi impetu facilius promovere.

IX. Inventum thema mirifice adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem spectantium divisio, scriptioni secundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; soletter argumenta dispone, & pæne confectum stabit opus. Venustus vates submonet.

Rem tibi Socratica poterunt ostendere charta, Verbaque prævisam rem non invita sequentur.

Liceat dicere: Verbaque divisa rem non invita sequentur. Præntem rei partitionem omnis & verborum & sententiarum comitatus non difficile sequitur. Præsidium & lumen ingens tam oratori quam auditori, Ordo & digestio rei. Hic quoque usurpandum illud: Qui bene distinguit, bene docet. Non est, inquit Aristoteles, imperita multitudine bene distinguere. Laus artificis prima est, erudita rerum discretio. Ordine ac commodâ rerum distributione unice juvatur memoria. Huic Ecclesiastes concionem suam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus scripserit, ea pridie concionis vesperi memoriâ firmiter comprehendat, manè verò cubitu surgens, pridie illud depositum à memoriâ exigat.

X. Horam Ecclesiastes perorando non excedat sine gravi causâ.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantus suavitas, cum accedit odiosa prolixitas. O quoties in aurem insusurrandum oratori: Bona concio, concio optima, si modò non fuisset nimis longa. Dictionem tuam omnem horulâ, sed strictâ conclude. Intra hos cancellos se continere consuevit. Rosas licet, & aurum, & gemmas loquaris, si horam transis, pluribus non placebis, cum fastidio discedent, qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum est vitium (nemo neget) quis autem id satis emendaverit? Quod si auditoris etiam memoriâ consulendum, non ea fatiganda nimium, aut obruenda. Nonnumquam expediens est (non semper) tres horæ partes dicendo non multum excedere. Concio moderatè brevis, & probè distincta, omnium gratissima. Illa complurium psalmorum inscriptio concionatori sapius occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis sermone persuadere velit concionator, prius ipse sibi persuadeat, quod dicit, hoc sentiat.

Nota.

Notissimum illud: Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Tua dicta non penetrabunt alterius animum, nisi prius penetraverint tuum. Ipse tibi prius persuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probè meditare, quod tuis appositurus es in alimentum. Summâ vi nitere, proponenda aliis ipse animo prætervallum est inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquiritur à memoriâ segniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis est, si concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Postillarum, omnem suam eruditionem eruat, & confarcinet; mixtura erit parum grata, aut si sit, ad mores ramen emendandos parum erit robusta. Quod si aliter non possis, hoc ipsum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

XII. Vitia concionator acriter reprehendat, vitiosorum Duodecimum nominatim perstringat.

Nota.

Caveat Evangelicus orator, principes, magistratus, Evangelicæ præpositos, nominatim aut velut intento in eos digito, perstringere. Nam ejusmodi oburgatione publicâ magis exasperantur tales, quam emendantur. Si quid ab eis peccatum est, id tutius admonitio secreta & prudens corrigit. Imò nec præsentium aliorum, nec absentium quemquam singillatim notabit Ecclesiastes. Non est facti oratoris, ullum hominem speciatim suggillare ac pungere. Vitia pluribus communia, præsertim usitiora, acriter reprehendat. Hic tamen etiam acerbiter vitet, quæ offendere potius solent quam corrigere. Reprehensio commiserationem potius ostendat, quam indignationem, aut cuiusquam odium. Hic sanè non levi brachio agendum Ecclesiastæ. Ad hoc enim à Deo constitutus est, ut evellat, & destruat, & disperdat, & dissipet, & adificet, & plantet. Ideo in seipso oportune, importune, arguat, obsecret, increpet, sed in omni (quod addit Paulus) patientiâ & doctrinâ. Contentiones potè & pugnas pro suggestu cum aliis concionatoribus stolidè vitet. Universè meminerit, vitia sibi esse flagellandâ, non vitiosos.

XIII. Ecclesiastes superbiam singulaq; & in aliis, & Decimum in seipso primum oderit.

Nota.

Ante omnia humilitati & animi demissioni concionator ita studeat, & in omnibus de seipso tam submissè sentiat, ut modestiam, animique submissionem & oratio & ipse vultus spiret. Orator turgidus, quid nisi minus aut tragicus est, ad pompam facundus, in plausum ambitiosus, qui sua omnia eò derivat, ut os populi mereatur, & famam nomenque colligat. Quod si Ecclesiastes animi verè demissus est, nec concionatorum, nec aliorum quemquam despiciet, neminem privatis punctiunculis laudet, moneri se æquo animo feret. Imò ipse met prudentes homines amicos sibi parabit, à quibus de suarum concionum vitiis admoneri liberè possit, ut ea & agnoscat facilius, & citius corrigat. Hunc certè concionatorem non virum tantummodò bonum, sed & Christianum verum dicemus, qui se moneri non solum tolerat, sed desiderat, & suum ipse monitorem instigat. Chrysostomus, ob aniculâ etiam moneri ac corrigi se passus. Humilitas in alto, tam venusta, quam necessaria.

XIV. Concionator neminem in concionando imitetur, Decimum quartum.

Nota.

Bonos concionatores frequentius audisse plurimum juvat: eos autem imitari, vim eorum insitam exprimere, nec faciliè, nec utile; seipsum imitetur concionator, hoc est, naturæ suæ convenienter dicat. In artibus & scientiis aliis ferè omnibus, imitatio suadetur, hic non probatur. In hoc dicendi genere ducem habeamus Naturam. Illius est planè hic aurigari & ducere. Orationis pro suggestu color est optimus, qui natus est. Ergo, ut fert Natura, ita Ecclesiastæ munus imple. Alioquin affectatio se prodet, res fœda, ut dictum, & intolerabilis in Evangelii præcone. Hic quaerit: Quos ergo concionatores leger concionator, si optimos quosque audire nequeat? Biblia leget, & interpretes ad rem meliores. In primis videntur numerandi *Sebastianus Barradius* in res legedi. historiam Evangelicam, tomis quatuor comprehensus. *Cornelius à Lapide*, qui jam in tota ferè Biblia complures tomos edidit. *Franciscus Labata* dedit apparatus concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum singillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Joannem *Franciscus Toletus*. E concionatoribus meliores videntur isti, *Philippus Diez*, *Thomas Stapletonius* in Dominicos tantum dies. Quem eadem methodo, sed forsan non pari gradu secutus, in dies festos

festos Laurentius Beyerlinck. His jure merito jungendi Didacus Vega in Dominicos & festos dies. Ioannes Oforius, Ioannes Raulinus. Lectorum in his positam iuvabunt Ioannis Busci Viridarium & Panarium, Philippi Doulremani Pædagogus Christianus. Studio paucos nomino, Plures in hac classe numerandos non nego. Sed liber omnium optimus, Biblia. Accedat interpretatio meliorum, & propria meditato. Hæc cathedras faciunt salutariter facundas.

Decimum quintum. XV. Quod dicis, F a c.

Concionatori quod alios monet facendum. Mat. c. 23. vers. 3. Saltem conare, quod alios mones verbis, monstrare exemplis. Dicis tuis fac fidem factis tuis; quod doces, exhibe, Alioqui nemo tibi crederet. Vox illa omnium te feriet: Dicit, & non facit.

CAPVT XIII.

Epilogus.

Temporis parsimonia.

EVLOG. Habes, Faustine, non quod è toto sit optimum, sed quid mihi esse optimum sit visum. Viris eruditis ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones aliquot suggesti. Excerpti classes aperui. Vis inventis uti? Licet. Vis novas invenire? si potes, & istud licet. In meam excerpti methodum te jurare non cogo. Hoc unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illâ semitâ gradiaris, non anxie contendo modò ad illam, quam monstro, Musarum ædem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio, hoc ego tibi, hoc omnibus literarum amantibus inculco: Scribe, vigila; causas age, perlege rubras maiorum leges. Excerpe, & Nota; selige, ac futuro para. Nunc æstas litteraria est, ingruet hiems, quâ partis utendum est. Nunc messis est, lege spicas & manipulos. Nunc est vindemia, uvas & racemos collige, & vel minimas temporis particulas in usum tuum rape.

O tempus! ô thesaurum non ultra reperiendum! Fluit assidue, & nobis effluit, quod unum avariter habere deberemus, & nullâ merce aut pretio pènnitate. Hoc nihilominus illic otio, istic aleâ, hic fabulis & conviviolis perdimis: & quantum in valetudine & somno? Quod viximus, ubi est? Infinita est velocitas temporis, quâ magis apparet respicientibus. Punctum est, quod vivimus, sed hoc punctum specie quadam longioris temporis dividimus, & Pueritiam, Adolescentiam, Juventutem, Senectutem facimus. Ah ubi sunt ista: Abierunt prima, & tunc denique computamus, & damnium querimus, cum abierunt. Utinam vel tardè, non enim serò, incipiamus æstimare & amare tempus, cuius unius honesta est avaritia. Illius brevitas, & nostra nobis fragilitas occurrat: bene ponamus hoc quidquid datur, neque tunc primum vivere incipiamus, cum desinendum est.

Plin. lib. 3. Plinius Cæcilius temporis parcissimus de seipso: Venor aliquando, inquit, sed non sine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Idem in ipso terræ motu (jam supra dictum meminere) mote suo excerptit.

Laudatissimâ temporis avaritiâ laborans Caro Utricensis, sine libro curiam adire non solebat, ut illud temporis, quo senatus coit, fabulis non consumeret, otiosus non perfederet. Ita Valerio Maximo teste, codices Græcos lectitabat, dum negotia publica seponi librum iuberent.

Valer. lib. 8. cap. 6. Ea in legendo constantia Platonis fuit, ut Sophoclem poetam Syracusium moriens habuerit capiti suppositum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione studii vacua fuit.

Annæus Seneca, si veterum ullus, in tempore studiis impendendo attentissimus: Eo magis, inquit, indignor alios, quos ex hoc tempore (quod sufficere nec ad necessaria quidem potest, etiamsi custodiam diligentissimè fuerit) in supervacua partem majorem erogare. Ex hoc tempore tam angusto & rapido, & nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jacturam nemo deplorat; re omnium pretiosissimâ luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculos non venit, ideòque vilissima æstimatur, imò pæne nullum pretium ejus est. Nemo invenitur, qui pecuniam suam dividere velit; vitam unquam quàm multas dividit: hinc somno, hinc desidâ, hinc voluptati & gula. Adhæsi sunt in continendo patrimonio; simul ad temporis jacturam ventum est, profusissimè.

O Faustine, Tempori parce magis, quàm auto, magis quàm ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri particulas,amenta tenuissima anxie colligimus, tot aureas Temporis, non horas tantùm, sed & dies, & menses sponte perdimis? Insania nimis luculenta, exitiosus planè furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitteret, dum corpus cibo reficiebat, librum semper juxta se positum habebat, in quem identidem reflectebat oculos; eundem ad lectum ponebat, ut quamprimum se somno potuisset surripere, lectionem inchoaret. Rerum pretiosarum omnium multo pretiosissima, Tempus. Hic ego tibi & omnibus Siraicidæ illud vel millies inculcavi, Fidi, conserva Tempus. Cave vel minimam horulâ partem otiosè utquam transigas; qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, homines tituboli, pecus ignavum, inertes Lentili, qui hoc unum nòrunt, Tempus perdere.

Jactura omnium non turpissima solùm, sed & damnosissima est temporis. Ad quam Bernardus altè ingemiscens: Non advertit inspiens, ait, quid amittat. Liber confabulari, ajunt, donec hora prætereat. Ea nimirum hora, quâ totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur, quod Siraicidæ etiam monet, defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Cave fures, sed præcipue Temporis, qui etsi velint, reddere non possunt, quod abstulerunt. Hinc pæne quivis nostrum crebrius jacturam temporis deploret non ignoto metro:

Damna steo rerum, sed plus steo damna dierum; Rex poterit rebus succurrere, nemo diebus.

Verissimè dixit Annæus philosophus: Nemo annos, nemo tot dies optimos restituet, nemo iterum te tibi reddet. Age sis, Faustine, & incipe; Excerpe & Nota, para tibi supellectilem, quam temporis parsimonia, si velis, mitificabit. Intra non longum tempus sedulitatis tuæ cernes ingentem quantum. Sed agendum strenuè. Nonnumquam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogitandum, scribendum; lectum, cogitarum, scriptum memoriori repetendum, nullum nec segmen temporis per desidiam abiciendum, omnes horulâ partes occupandâ, nihil diei à labore vacuum transmittendum. Assidue tecum volve, quod Græcis dicitur: Sumptuosissima jactura Tempus. Sed eamus, mensa vocat. Dum imus, ne quid temporis perdamus, unicum quod Annæus præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo: Ita fac, mi Faustine, vendica te tibi, & tempus, quod adhuc, aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige & serva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt. Turpissima est jactura, quæ per negligentiam venit: & si volueris attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus a, maxima nihil b In loco, in otio, agentibus b, tota aliud agentibus c. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æstimet? Fac ergo, mi Faustine, quod facturum te recipis, omnes horas complectere.

F I N I S.